

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΚΒ'. ΙΟΥΛΙΟΣ—ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ—ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ ΑΡΙΘ. 203

Υ Π Α Ρ Χ Ε Ι Θ Ε Ο Σ ;

Α'.

Ἐπάρχει Θεός; Μάλιστα! Εἶμαι τόσον βέβαιος ὅτι ὑπάρχει Θεός, ὅσον εἶμαι βέβαιος διὰ κάθε τι. Εἶμαι τόσον βέβαιος ὅτι ὑπάρχει Θεός, ὅσον εἶμαι βέβαιος ὅτι ζῶ.

Ἡ πίστις εἰς τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ παρέχει τὸ μόνον πλήρες, τελικὸν καὶ λογικὸν νόημα εἰς τὴν ὑπαρξιν. Ἡ πίστις εἰς τὸν Θεὸν εἶναι ὁ μόνος τελικὸς λόγος διὰ τὴν ἀπόλυτον βεβαιότητα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἓνα πρόσωπον καὶ κάτι περισσότερον ἀπὸ μίαν ποσότητα ὕλης καὶ ἐνεργείας. Ἡ πίστις εἰς τὸν Θεὸν εἶναι ἡ πηγὴ καὶ τὸ θεμέλιον τῆς πλέον ἐμπνευσμένης συλλήψεως τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, δηλαδή τῆς ἰδέας περὶ τῆς ἀδελφότητος τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὁποία οἰκοδομεῖται ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ-Πατρὸς. Ἡ πίστις εἰς Θεὸν εἶναι ἡ μόνη τελικὴ καὶ ἀπόλυτος πηγὴ τῶν ἀναπαλλοτριωτῶν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεών μας, διότι μόνον ἐνώπιον τῆς ἀπολύτου καὶ τελείας Ἀγάπης, τῆς ἀπολύτου καὶ τελείας Δικαιοσύνης, καὶ τοῦ τελείου Ἐλέους, εἴμεθα οἱ ἄνθρωποι ἀληθῶς ἴσοι. Ἡ πίστις εἰς τὸν Θεὸν δίδει τὴν δύναμιν, ἡ ὁποία ἐγγυᾶται ὅτι καμμία ἀπόλυτος συμφορὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ συμβῇ εἰς τὴν βούλησιν καὶ τὴν διάνοιαν ἐνὸς ἀληθῶς ἀγαθοῦ ἀνθρώπου. Ἡ πίστις εἰς τὸν Θεὸν εἶναι ἡ μόνη ἀσφαλῆς βᾶσις διὰ τὴν πεποίθησιν ἐπὶ τὴν μονιμότητα τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν, διότι τοιαύτη μονιμότης ὑπάρχει μόνον ὅπου κυβερνᾷ μία αἰωνία καὶ θεία προσωπικότης.

Ἡ ὑπαρξις τοῦ Θεοῦ ἠμπορεῖ λογικῶς

νὰ καταδειχθῇ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν κανόνων τῆς νοήσεως, οἱ ὁποιοὶ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἀλληλεπίδρασιν μεταξὺ τῆς καθημερινῆς ἐμπειρίας ἀφ' ἐνός, καὶ τῆς νοήσεως ἀφ' ἑτέρου. Ἡ τυπικὴ ἀπόδειξις ἐπετεύχθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἁγίου Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτου. Οἱ θεμελιώδεις κανόνες τῆς ἀποδείξεως προκύπτουν ἀπὸ συγκεκριμένας παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας πολλοὶ γονεῖς ἔχουν κάμει κατὰ τὴν παρακολούθησιν τῶν διαφορῶν φάσεων τῆς ἐξελιξέως τῆς διανοίας ἐνὸς κανονικοῦ παιδιοῦ. Ἡ ὑπαρξις τοῦ Θεοῦ ἔχει ἀποδειχθῆ λογικῶς πρὸς ἰκανοποίησιν ἑκατομμυρίων ἐμβριθῶν καὶ δυσπίστων διανοητῶν, πολλοὶ τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν οἱ μεγαλύτεροι τῶν συμβαλόντων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἐπιστήμης καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην εὐημερίαν⁽¹⁾.

Ἡ πρότασις ὅτι «ὑπάρχει Θεός» δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀποδειχθῇ ἐσφαλμένη. Ἡ πρότασις ὅτι «δὲν ὑπάρχει Θεός» δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀποδειχθῇ. Ἤμπορεῖ νὰ ἀρνούμεθα τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ, ὅπως τὴν ἀρνοῦνται οἱ ἄθεοι Κάρλ Μάρξ καὶ Λένιν. Ἀλλὰ οἱ ἄθεοι δὲν προσεκόμισαν ἀπόδειξιν, ἡ ὁποία νὰ εἶναι λογικὴ, πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀρνήσεώς των αὐτῆς. Δὲν ἔχω ποτὲ διαβάσει ἢ ἀκούσει καμμίαν λο-

(1) Δυστυχῶς οἱ ἀρνούμενοι ἢ ἀμφιβάλλοντες διὰ τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀμφισβητοῦντες τὸ κύρος τῆς τυπικῆς λογικῆς ἀποδείξεως περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, ἐπιτυχάνουν μεγαλύτεραν δημοσιότητα, ἐκείνων οἱ ὁποιοὶ οὔτε ἀρνοῦνται οὔτε ἀμφιβάλλουν.

γικήν ἀπόδειξιν τῆς προτάσεως ὅτι Θεὸς δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ ἔχω ἀκούσει καὶ ἔχω μελετήσει λογικὰς ἀποδείξεις περὶ τοῦ ὅτι «ὑπάρχει Θεός». Ἐγὼ ἐπίσης παρατηρήσει τί προσφέρει εἰς τὸν κόσμον ἡ ἀληθὴς πίστις εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ ποίαν βλάβην φέρει ἡ ἄρνησίς της.

Ἡ πίστις μου εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸ πᾶν, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ σύμπαν καὶ ὁ ὁποῖος ἐνδιαφέρεται διὰ σᾶς καὶ δι' ἐμέ, βασιζέται τόσον εἰς τὴν λογικὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν πίστιν, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀγάπην⁽²⁾. Δὲν ἔμπορῶ νὰ ἔχω πίστιν, ἐλπίδα καὶ ἀγάπην, ἂν δὲν βασιζονται εἰς τὴν λογικήν.

Ποτὲ κανεὶς δὲν πρέπει νὰ ἀγνοῇ τὴν λογικήν· πρέπει τοῦναντίον νὰ χρησιμοποιῇ τὴν λογικὴν καὶ νὰ τὴν χρησιμοποιῇ σωστὰ καὶ ἐπιθετικά. Πίστις, τῆς ὁποίας δὲν προηγείται ἡ λογική, εἶναι ἀσθενὴς πίστις καὶ εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς καταστρεπτικὰς ἐπιθέσεις καὶ εἰς ἀνατροπήν. Θρησκευτικὴ πίστις μὴ βασιζομένη εἰς τὴν λογικὴν ἐκτρέφει κακὸν χαρακτήρα καὶ κακὴν συμπεριφορὰν. Κανεὶς δὲν πρέπει νὰ ἀγνοῇ τὴν λογικὴν καὶ τοὺς κανόνας ἐκείνους τῆς νοήσεως, ἐπὶ τῶν ὁποίων βασιζονται ὄχι μόνον αἱ ἐνέργειαι καὶ ἡ πίστις, ποὺ ἐκδηλοῦνται εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ ἡ σκέψις καὶ ἡ δραστηριότης τῶν μεγαλύτερων ἐπιστημονῶν. Διότι ἡ πίστις εἰς τὸν Θεὸν βασιζέται εἰς τοὺς ἰδίους νόμους τῆς νοήσεως, εἰς τοὺς ὁποίους θεμελιῶνται ἡ πεποίθησις ὅτι θὰ συνεχισθῇ καὶ εἰς τὸ μέλλον ἡ κανονικὴ πορεία τῶν φυσικῶν φαινομένων· τῆς ἰδίας νοήσεως καὶ πίστεως, ἡ ὁποία κάμνει ἐσᾶς καὶ ἐμέ νὰ πιστεύωμεν ὅτι ὁ ἥλιος θὰ ἀνατελεῖ αὐριον τὸ πρωῖ· ἢ ὅτι αὐριον θὰ ἔχω τὰ πρὸς τὸ ζῆν· ἢ ὅτι θὰ εὐρίσκωμαι ἐν ζωῇ· ἢ ὅτι θὰ εὐχαριστηθῶ μὲ τὴν ἐργασίαν μου. Ἐὰν ὁ συλλογισμὸς εἶναι ἡ βάσις τῆς ὑλικῆς προόδου τοῦ μέλλοντος, διατὶ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς βάσις καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς προόδου; Ὁ καθεὶς θὰ ἤτο εἰς θέσιν νὰ ἐκ-

θέσῃ θαρραλέα τὸν συλλογισμὸν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται ἡ θρησκευτικὴ πίστις του καὶ νὰ καταδείξῃ τὴν εἰλικρίνειαν τῆς πίστεώς του μὲ καλὰ ἔργα⁽³⁾.

Ἐὰν δὲν ἤμπορητε νὰ ἀποδείξετε τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ κατὰ τρόπον ἱκανοποιητικόν, τότε πρέπει νὰ ἀποδεχθῆτε τὸν Θεὸν βάσει τῆς πίστεως ἢ λέγοντες ὅτι ἡ ὑπαρξις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀφ' ἑαυτῆς φανερά, ὅπως ἔκαμε ὁ Θωμᾶς Jefferson, ὅταν ἔγραφε τὰ λόγια ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὸ κέντρον τῆς Διακηρύξεως τῆς Ἀνεξαρτησίας. Ἀλλὰ ὁ Θωμᾶς Jefferson εἶχε λόγους, διὰ νὰ διακηρύξῃ τὴν δῆλωσίν του: «Θεωροῦμεν ὡς ἀταποδείκτους ἀληθείας τὸ ὅτι ὅλοι οἱ ἀνθρώποι ἔχουν δημιουργηθῆ ἴσοι, ὅτι ἔχουν προικισθῆ ἀπὸ τὸν Δημιουργόν των μὲ ὠρισμέ-

(3) Ἡ λογικὴ προηγείται τῆς πίστεως. Ἡ λογικὴ λειτουργεῖ διὰ ν' ἀποδείξῃ τὰ πράγματα, ποὺ ἐπίδεχονται ἀπόδειξιν. Ἡ πίστις ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν λογικὴν ἀλλὰ προχωρεῖ πέραν αὐτῆς, διὰ νὰ δημιουργήσῃ ἕνα βᾶθρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου νὰ στηριχθῇ ἡ πεποίθησις περὶ τῆς ὑπάρξεως πραγμάτων, πολὺ πιθανῶν καὶ δυνατῶν, τῶν ὁποίων ὅμως δὲν ἔχει ἐπισημανθῆ ἡ ἐπέλευσις, οὔτε ἔχουν ἀκόμη καταστή ὁρατά, παρ' ὅλον ὅτι τόσον ἡ ἐπέλευσίς των ὅσον καὶ ἡ ὑπαρξις των εἶναι δυνατὸν νὰ καταδειχθῶν διὰ τῆς τυπικῆς λογικῆς βασιζομένης εἰς τὴν ἐμπειρίαν. Δηλ. ἡ πίστις προχωρεῖ πέραν τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν ἡ λογικὴ ἔμπορεῖ νὰ ἀποδείξῃ, ἀλλὰ δὲν ἀντιφάσκει πρὸς αὐτήν. Ἡ ἐλπίς, βασιζομένη εἰς τὴν λογικὴν καὶ τὴν πίστιν, ἐμπνέει καὶ ἐνεργοποιεῖ τὴν ἀναζητήσιν ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ ὑπάρχουν.

Ἡ ἀγάπη, διὰ νὰ ὑπάρχη, πρέπει νὰ βασιζέται εἰς τὴν λογικὴν καὶ εἰς τὴν πίστιν, διότι ἡ φυσικὴ συμπεριφορὰ ὅλων τῶν ζῶντων ὀργανισμῶν βασιζέται εἰς τοὺς φυσικοὺς νόμους τῆς αὐτοσυντηρήσεως καὶ διαίωναίσεως τοῦ εἶδους. Καί, ἐφ' ὅσον ὁ Θεὸς εἶναι ἡ τελικὴ πηγὴ τῆς προσωπικῆς μας ἀξίας, τῆς ἀξιοπρεπείας μας, τῶν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεών μας, ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν εἴμεθα παρὰ πράγματα, δυνάμενοι νὰ χρησιμοποιούμεθα ὡς πράγματα, (ὅπως συμβαίνει ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ἀθεϊστικοῦ ὕλισμου ἢ τῆς εἰδωλολατρίας, ὅπου τὰ ἄτομα εἶναι ἐξαρτήματα τοῦ κράτους), ὀφείλομεν νὰ ἀγαπῶμεν τὸν Θεὸν καὶ νὰ ὑπακούωμεν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ θεθέντας φυσικοὺς νόμους. Ἐὰν ἀληθῶς ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν, θὰ ἀποφεύγωμεν ἐνσυνειδήτως πάσαν πρᾶξιν δυναμένην νὰ βλάψῃ εἴτε ἡμᾶς αὐτοὺς εἴτε τοὺς συνανθρώπους μας.

(2) Εἶμαι θεϊστής.

να αναφαίρετα δικαιώματα, ὅτι μεταξύ τῶν δικαιωμάτων τούτων εἶναι ἡ ζωὴ, ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἐπιδιώξις τῆς εὐτυχίας. Ὅτι διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν ἐγκαθιδρύονται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων κυβερνήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀντλοῦν τὰς ἐξουσίας τῶν ἀπὸ τὴν συναίνεσιν τῶν κυβερνωμένων». Αὕτη εἶναι ἡ περισπούδαστος δὴλωσις ὀρθοκεντρικῆς, ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς πίστεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας βασιζονται τὸ Σύνταγμα καὶ ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Αἱ Η. Π. Α. ὑπῆρξαν ἡ πρώτη κοσμικὴ κυβερνήσις, ἡ ὁποία ἐθεμελιώθη ποτὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Ὁ Θωμᾶς Jefferson καὶ οἱ θεμελιωταὶ τῶν Η.Π.Α. εἶχον σοβαροὺς λόγους, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστήριζον τὴν πίστιν των⁽⁴⁾.

Ἐξ ἄλλου, ποτὲ δὲν συνήντησα ἕστω ἓνα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος, ὅταν ἐρωτηθῆ, νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ ἀναφέρῃ ἓνα λόγον, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου νὰ στηρίξῃ τὸ ὅτι πιστεῖν ἢ τὸ ὅτι ἔπρεπε νὰ πιστεῖν εἰς τὸν Θεόν. Συνήθως πάντοτε εἶναι ὁ ἐξῆς: «Κάποιος ἔπρεπε νὰ ἔχη κατασκευάσει τὸν κόσμον καὶ τοὺς νόμους πού τὸν διέπουν», ἢ «δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ μηχανὴ χωρὶς ἓνα κατασκευαστὴν». Αὕτη εἶναι μία βασικὴ ἀλήθεια πού τὴν καταλαβαίνει κάθε ὁμαλὸν παιδί ἀλλὰ καὶ κάθε ὁμαλὸς ἐνήλικος.

Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΤΗΣ ΝΟΗΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Ὅταν ἤμουν 3 ἐτῶν ἐρωτοῦσα, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰ παιδιά ἡλικίας 3-5 ἐτῶν, τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα μου: «Ποιὸς

(4) Ὁ Θωμᾶς Jefferson ἠμπορεῖ, παρὰ ταῦτα, νὰ ἐπρέσβευεν ὅτι ἡ πίστις εἰς τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀναφαίρετων δικαιωμάτων ἦτο ἔμφυτος καὶ ὅτι δὲν ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρχῃ περὶ αὐτῶν ἀμφιβολία. Ἴδου ποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ ἦτο περίπου ἡ θέσις του: Αὕτη αὕτη ἡ ἰδέα περὶ ἐνὸς ὑπερτάτου ὄντος συνεπάγεται τὴν ὑπαρξιν του. Ὅσον καθολικωτέρα εἶναι ἡ ἰσχὺς αὐτῆς τῆς ἰδέας, τόσοον περισσότερον ἀληθὴς καὶ τόσοον μεγαλύτερα εἶναι ἡ αἰτιώδης ἐπάρκειά της.

Τὸ ὑπέρτατον ὄν, περὶ τοῦ ὁποίου μᾶς πληροφορεῖ μία ἔμφυτος τάσις, εἶναι ἡ ὑπερτάτη αἰτία, τὸ ὑπέρτατον ἀγαθόν, ἡ ὑπερτάτη ἀλήθεια, ἡ ὑπερτάτη ὠραιότης, ἡ ὑπερτάτη ἀγάπη, ἡ ὑπερτάτη πραγματικότης. Πρέπει νὰ ἐ-

μὲ ἔκαμε;» «Ποιὸς ἔκαμε τὰ πουλιά;» «Ποιὸς ἔκαμε τὴν ἀγελάδα μας;» «Ποιὸς ἔκαμε τὸν κόσμον;»

Τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς, ἢ, ἢ ἐκ τῶν αἰσθήσεων πείρα μου, εἶχε τόσοον ἐπιδράσει ἐπὶ τῶν σκέψεών μου κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀναπτύξεως τῆς νεαρᾶς μου διανοίας, ὥστε νὰ καταλήξω εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ «μηχανὴ χωρὶς κατασκευαστὴν». Ἡ διάνοιά μου ἔθεσεν εἰς κίνησιν τὸ κατὰλληλον τμήμα τοῦ ἐγκεφάλου μου διὰ νὰ ἐρευνησῇ πέραν τῶν ἀμέσων γεγονότων, δηλαδὴ πέραν τοῦ ὅτι ὑπάρχει ὁ ἑαυτός μου, τοῦ ὅτι ὑπάρχει τὸ πουλί καὶ ἡ ἀγελάδα, καί, ἐπιπροσθέτως, συνεπέρανεν ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ ὁ ἑαυτός μου, τὸ πουλί, ἡ ἀγελάδα χωρὶς μίαν ἱκανοποιητικὴν αἰτίαν, χωρὶς ἓνα δημιουργόν.

Ἡ ἀπλῆ, ἀδόλος, καλόπιστος, καθαρὰ, ἀπροκατάληπτος, ὄχι νευρωτικὴ, λογικὴ διάνοιά μου εἶχε ἀνακαλύψει καὶ ἐκφράσει τὰς πλέον βασικὰς φιλοσοφικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς ἀρχὰς τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς διανοήσεως, τὰς ὁποίας συνέλαβέ ποτε ὁ ἀνθρώπινος νοῦς.

Ὁ μηχανισμὸς ἀναπτύξεως τῆς νοήσεώς μου εἰς τὸν ἐγκεφάλόν μου εἶχε τόσοον συνδεθῆ μὲ τὴν ἐμπειρίαν (τὴν ὑλικὴν αἰτίαν), ὥστε νὰ ἀναπτύξῃ διανόησιν ἱκανὴν νὰ συλλάβῃ τὴν ἔννοιαν τῆς ὑπάρξεως, τὴν αἴσθησιν «ὅτι ὑπάρχω», ὅτι «αὐτὸς εἶμαι ἐγώ». Ἡ διάνοιά μου συνέλαβεν ἐπίσης τὴν ἔννοιαν τοῦ τί δὲν εἶμαι: «Δὲν εἶμαι πουλί, δὲν εἶμαι ἀγελάδα, δὲν εἶμαι ὁ κόσμος». Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ διάνοιά μου κατέληξε, τοιουτοτρόπως, εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς ἀρχῆς τοῦ εἶναι^(*) (τῆς ὑπάρξεως) καὶ τοῦ μὴ εἶναι (τῆς μὴ ὑπάρξεως). Διετύπωσεν ἐπίσης τὰς ἔννοιαις τοῦ μέρους καὶ τοῦ ὅλου καὶ τὴν ἔννοιαν ὅτι τὸ ὅλον εἶναι μεγαλύτερον τοῦ μέρους.

Μόλις τὸ παιδί ἀποκτήσῃ ἐπίγνωσιν τῆς ὑπάρξεώς του, ἀρχίζει νὰ ἀποκτᾷ συνειδη-

πιζητηθῆ καὶ νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ἡ θεία καθοδήγησις, ἐὰν θέλωμεν νὰ διατηρήσωμεν τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀγάπην, τὴν ὠραιότητα, τὴν ἠθικὴν.

(*) Γνωσιολογικὴ ἔννοια (Σ. τ. Μ.).

σιν τοῦ πρώτου νόμου τῆς νοήσεως, δηλαδή ὅτι «δὲν ἠμποροῦμεν συγχρόνως νὰ δεχώμεθα καὶ νὰ ἀρνούμεθα ἓνα πράγμα» (**). Τὸ μικρὸ παιδί λέγει: «Εἶμαι ὁ Θεμᾶς» καὶ «ἐκείνη εἶναι ἡ ἀδελφή μου ἡ Μαρία». Ἡ διάνοια τοῦ μικροῦ παιδιοῦ εἶναι ἀρκετὰ λογική, ὥστε νὰ μὴ λέγῃ, παρὰ μόνον ὡς ἀστεῖον, ὅτι «ἐγὼ εἶμαι ἡ Μαρία καὶ ἡ ἀδελφή μου εἶναι ὁ Θεμᾶς». Τὸ παιδί ἐπίσης γρήγορα ἀνακαλύπτει ὅτι εἶναι λάθος τὸ νὰ εἰπῇ, ὅτι ἓνα τετράγωνον εἶναι στρογγύλον. Τὸ παιδί ἀντιλαμβάνεται πλήρως, ὅτι τὸ τετράγωνον ἔχει «τὴν ἐπαρκῆ αἰτία» του καὶ αὐτὴ ἡ «ἐπαρκῆ αἰτία» τὸ κάνει νὰ εἶναι τετράγωνον καὶ νοητὸν ὡς τοιοῦτον.

Αὐτὴ ἡ γνῶσις τοῦ παιδιοῦ καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὸ παιδί ἐρωτᾷ «ποῖος με ἔκαμε;» «ποῖος ἔκαμε τὸν κόσμο;» καταδεικνύουν ὅτι τὸ παιδί ἀνεκάλυψε τὴν βασικὴν ἀρχὴν τῆς αἰτιότητος⁽⁵⁾. Αὐτὴ ἡ ἀρχὴ εἶναι γνωστὴ ἐπι-

(**) Νόμος τῆς ἀντιφάσεως (Φιλοσοφικὸν λεξικὸν τοῦ Ἀνδρουτσου σ. 254. Σημ. τ. Μ.).

(5) Ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτιότητος, πιστεύω, δὲν εἶναι «ἀνθρωπομορφική», διότι ἡ ὑπαρξίς τῆς αἰτιότητος, ὅπως καὶ ἡ πληροφορία περὶ τῆς ὑπάρξεως οἰουδήποτε ἄλλου πράγματος, προέρχεται ὄχι ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν τῶν αἰσθήσεων μόνον, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀλληλεπίδρασιν μεταξὺ τῆς ἐμπειρίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς σκέψεως ἀφ' ἑτέρου. Δὲν εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου προϊόν τῆς ἐμπειρίας, οὔτε ἐξ ὀλοκλήρου καρπὸς τῆς διανοίας οὔτε, ἀκόμη, ἀποκλειστικὸς καὶ αὐτοτελὴς καρπὸς τοῦ μηχανισμοῦ, ὁ ὁποῖος παράγει τὴν νόσην. Ἡ ἐμπειρία καὶ ἡ νόησις εἶναι τὰ μόνα μέσα, τὰ ὁποῖα διαθέτομεν, διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὸ περιβάλλον μας καὶ νὰ τοῦ δώσωμεν νόημα.

Ὁ ὅρος «ἀνθρωπομορφική» σημαίνει τὴν ἀπόδοσιν ἀνθρωπίνων χαρακτηριστικῶν εἰς πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἀνθρώπινα.

Ὁ Κάντ ὑποστήριξε ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτιότητος δὲν ἀποτελεῖ ἀντικειμενικὴν ἀξίαν καὶ ὅτι ὁ συλλογισμὸς περὶ τῆς λειτουργίας τῆς ἀρχῆς τῆς αἰτιότητος εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν χρησιμοποιεῖται μόνον διὰ νὰ συστηματοποιήσῃ τὴν ἐνοποίησιν τῶν δεδομένων τῆς ἐμπειρίας. Ἡ ἄποψις τοῦ Κάντ ὅτι ἡ αἰτιότης δὲν ἀποτελεῖ ἀντικειμενικὴν ἀξίαν εἶναι λαθασμένη, διότι ὑποστηρίζει ὅτι εἰς συλλογισμὸς, ὁ ὁποῖος δὲν προέρχεται ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν, πρέπει νὰ ἀποδίδεται ἐξ ὀλοκλήρου

σῆς ὡς «ὁ νόμος τῆς αἰτιότητος»: «δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ μηχανὴ χωρὶς κάποιον κατασκευαστὴν» «διὰ κάθε ἀλλαγὴν ὑπάρχει μία αἰτία». Ἡ σκέψις ὡς μία αἰτιώδης ἄλλοις, κινεῖται ἀπὸ τὴν κρίσιν περὶ τῆς ὑπάρξεως «τοῦ ἑαυτοῦ μου» καὶ «τοῦ κόσμου» πρὸς τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ ὡς τῆς πρώτης αἰτίας· ἢ ἀπὸ τὴν ὑπαρξίν τῆς κινήσεως, ἀνάγεται εἰς τὸν πρώτον κινούμενον. Ἄλλος τρόπος ἐκφράσεως τῆς κατευθύνσεως, τὴν ὁποῖαν ἀκολουθεῖ ἡ σκέψις εἶναι ὁ ἐξῆς: Ἡ ὑπαρξίς τοῦ σχεδίου εἶναι προφανής· τὸ σχέδιον πρέπει κάποιος νὰ τὸ ἔξῃ σχεδιάσει· ὁ σχεδιαστὴς πρέπει νὰ εἶναι μία προσωπικότης μὲ ἀπείρους ἰδιότητας· καὶ αὐτὴ ἡ προσωπικότης εἶναι ὁ Θεός. Εἶναι τόσο ἀτεγκτος εἰς τὴν συνέπειάν του ὁ φυσικὸς νόμος τῆς σχέσεως αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος, ὥστε ἡ ἀναπτυσσομένη νόησις τοῦ παιδιοῦ, εἰς τὴν

εἰς μίαν ἔμφυτον διάρθρωσιν τῆς σκέψεως. Ἄλλ' αὐτὸ ἐν μέρει μόνον εἶναι ἀληθές. Διότι κάθε συλλογισμὸς εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀλληλεπίδρασεως μεταξὺ τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς διανοίας καὶ μάλιστα τῆς ἤδη ἀνεπτυγμένης διανοίας. Ἀκόμη καὶ ὁ μηχανισμὸς μιᾶς ἀπλῆς νευρικῆς ἀντανεκλαστικῆς κινήσεως εἶναι οὕτω σχεδιασμένος ὥστε νὰ ἀποτελῇ σκόπιμον ἀπάντησιν εἰς μίαν παρόρμησιν (ὕλικὴν αἰτίαν).

Ὁ Ἡμπε διατείνεται ὅτι εἶναι λάθος τὸ νὰ πιστεύωμεν ὀτιδήποτε δὲν ὑποπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις μας. Ὑποστήριξε περαιτέρω ὅτι εἰς τὰς αἰσθήσεις μας ὑποπίπτουν μόνον μεταβολαὶ ἢ σειραὶ γεγονότων, ἀποτελούμενα ἀπὸ γεγονότα προηγούμενα καὶ γεγονότα ἐπόμενα ἀλλὰ μὴ εὐρισκόμενα εἰς σχέσιν αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος καὶ ὅτι, ἐπομένως, ἐφ' ὅσον δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἴδωμεν τὴν αἰτιότητα δὲν ἠμποροῦμεν οὔτε νὰ τὴν γνωρίζωμεν. Καὶ συμπεραίνει ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε εἰς τὴν νόησιν, τὸ ὁποῖον νὰ μᾶς ὑποχρεώσῃ νὰ πιστεύωμεν ὅτι διὰ νὰ συμβαίη ἓνα γεγονός σημαίνει ὅτι κάτι ἄλλο τὸ ἐπρόκαλεσεν. Αὐτὴ ἡ ἄποψις εἶναι λαθασμένη διότι ἀναγνωρίζει μέρος μόνον τῆς ἐμπειρίας. Ἡ διαδοχὴ τῶν γεγονότων εἶναι μόνον ἓνα μέρος τῆς ὅλης εἰκόνης διότι ἄλλως ἢ ποιότης καὶ ἢ ποσότης τῆς μεταβολῆς ἀγνοεῖται. Ἡ ποιότης καὶ ἢ ποσότης φέρει τὴν μεταβολὴν εἰς ἄμεσον σχέσιν μὲ μίαν ποιοτικὴν καὶ ποσοτικὴν αἰτίαν καὶ τότε ἢ διάνοια εἶτε βλέπει τὸν λόγον τῆς μεταβολῆς εἶτε ἀρχίζει νὰ τὸν ἀναζητῇ. Ἐπομένως ἢ μεταβολὴ εἶναι μόνον ἓνα μέρος τῆς ὅλης εἰκόνης τῆς ἀλληλεπίδρασεως μεταξὺ τῆς ἐμπειρίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς νοήσεως, καὶ διὰ τῆς ἤδη ἀνεπτυγμένης νοήσεως, ἀφ' ἑτέρου.

ήλικιαν μεταξύ 3 και 5 ἐτῶν, ἀντιλαμβάνεται ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχη ἕνας Δημιουργός⁽⁶⁾.

Ὡς ἐπιστήμων, ἔχω ἀφιερώσει τὴν ζωὴν μου εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς αἰτίας, πέραν τῶν ἀμέσως γνωστῶν γεγονότων. Ἡ διάνοιά μου, ὅπως ἔχει διαμορφωθῆ βάσει τῆς ἐμπειρίας, ἐπιμένει εἰς τὸ νὰ κυττάξῃ πέραν ἀπὸ τὰ ἄμεσα γεγονότα τῆς ζωῆς, διὰ νὰ ἀνακαλύψῃ νέα πολυτίμα γεγονότα ἢ ἀληθείας, ἀφορώσας τὴν ὕλικὴν καὶ πνευματικὴν ἄποψιν τῆς ὑπάρξεως.

Κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν μου ἔρευναν, ἔκαμα μελέτας τόσον εἰς τὸ πεδίων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, αἱ ὁποῖαι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ὄντολογικὴν ἄποψιν τοῦ κόσμου (μὲ τὸν κόσμον «ὅπως πράγματι εἶναι»), ὅσον καὶ εἰς τὸ πεδίων τῶν ἠθικῶν ἐπιστημῶν, αἱ ὁποῖαι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν δεοντολογικὴν ἄποψιν τοῦ κόσμου, δηλ. μὲ τὸν κόσμον «ὅπως θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι». Καὶ ἐκ τῆς μελέτης μου αὐτῆς διεπίστωσα ὅτι πολλοὶ ἐξαίρετοι συγγραφεῖς, γνωστοὶ ὡς φιλόσοφοι, πολλοὶ κατὰ τὰ ἄλλα ἐξαίρετοι διανοηταί, εἴτε ἔχουν κάμει εὐδιάκριτα καὶ κάποια πασιφανῆ λάθη, τὰ ὁποῖα συσκοτίζουν ἢ ὑψώνουν φραγμούς, οἱ ὁποῖοι ἐμποδίζουν τὸ κύτταγμα πέρα ἀπὸ τὰ ἄμεσα γεγονότα, εἴτε ἔχουν ἀγνοήσει αὐτὰ τὰ ἄμεσα καὶ πασίγνωστα γεγονότα. Ὁ ἐπιστήμων, ὁ ὁποῖος, μέσα εἰς τὸ ἐργαστήριόν του, ὑποπίπτει εἰς τοιοῦτον εἶδους σφάλματα, θέτει φραγμοὺς εἰς αὐτὴν τὴν πρόοδόν του. Ἡ πρόοδος πραγματοποιεῖται διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν γνωστῶν γεγονότων καὶ τῆς ἐρεῦνης, ἢ ὁποῖα προχωρεῖ πέραν αὐτῶν, μέσα εἰς τὸ ἐργαστήριον τῶν ὕλικῶν καὶ πνευματικῶν ἀξιών, τοῦ νόμου καὶ τῆς τάξεως, ἐρεῦνης, ἢ ὁποῖα ὀδηγεῖται ἀπὸ τὴν λογικὴν, ἐν τῷ φυσικῷ νόμῳ καὶ ἐνεργοποιεῖται ἀπὸ τὴν πίστιν, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας⁽⁷⁾.

(6) Ἡ μεταφυσικὴ ἀσχολεῖται μὲ μίαν ἀνάλυσιν τῆς ἐμπειρίας καὶ τῶν κανόνων τῆς νοήσεως.

(7) Ἦκουσα τὸν Will Durant, τὸν συγγραφέα, τοῦ ὁποῖου τὰ ἔργα ἀποτελοῦν μίαν συνοπτικὴν ἀλλὰ σαφῆ σκιαγραφίαν ὁλοκλήρου τῆς

Ἡ ἈΡΧΗ ΤΗΣ ΑΙΤΙΟΤΗΤΟΣ

Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἀρκετοὶ ἐπιχειρηματίαι, ἕνας λίαν ἐξέχων ἐπιστήμων, τὸν ὁποῖον εἶχα ἀκούσει νὰ δηλώσῃ ὅτι ἦτο ἄθεος, καὶ ἐγώ, εὐρέθημεν καθισμένοι γύρω ἀπὸ ἕνα κοινὸ τραπέζι εἰς ἕνα δεῖπνον. Ἡ συζήτησις εὐρίσκειτο εἰς κάποιαν κάμψιν διότι, φαίνεται, εἶχομεν ἐξαντλήσει τὰ ἄλλα θέματα, ὅταν ἕνας ἀπὸ τοὺς συνδαιτυμόνας ἐπιχειρηματίας ἠρώτησεν: «Ἐχω διαβάσει ὅτι πλείστοι ἐπιστήμονες εἶναι ἄθεοι· εἶναι αὐτὸ ἀλήθεια;»

Ἡ ἐρώτησις ἀπηυθύνετο εἰς ἐμὲ καὶ ἐγὼ ἀπήντησα ὡς ἐξῆς: «Δὲν πιστεύω ὅτι αὐτὴ ἡ πρότασις εἶναι ὀρθή. Τοῦναντίον ἀπὸ τὴν μελέτην μου καὶ ἀπὸ συζητήσεως, τὰς ὁποίας ἔχω ἀκούσει, διεπίστωσα ὅτι οἱ μεγαλύτεροι εὐεργεταί τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς τὸ πεδίων τῆς ἐπιστήμης, δὲν ὑπῆρξαν ἄθεοι. Πολλῶν τὰ ἔργα ἔχουν παρερμηνευθῆ καὶ πολλοὶ ἔχουν παρεξηγηθῆ. Καὶ συνέχισα: «Ὁ ἀθεϊσμός ἢ ὁ ἀθεϊστικὸς ὕλισμός εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ὁ ἐπιστήμων σκέπτεται, ἐργάζεται καὶ ζῇ. Βάσις τῆς ἐργασίας τοῦ ἐπιστήμονος εἶναι ἢ ἀρχὴ ἢ ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ μηχανὴ χωρὶς κάποιοι κατασκευαστήν. Χρησιμοποιεῖ τὴν λογικὴν βασιζόμενος εἰς τὰ γνωστὰ γεγονότα· ἐπιτελεῖ πράξιν πίστεως καὶ ἐλπίδος κάθε φορὰν ποὺ εἰσέρχεται εἰς τὸ ἐργαστήριόν του. Καὶ πλείστοι εἶναι οἱ

φιλοσοφίας, νὰ δηλώσῃ ὅτι ὁ μόνος λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον πολλοὶ φιλόσοφοι κατέστησαν γνωστοὶ εἶναι ὅτι ἔγραψαν κατὰ τρόπον σκοτεινὸν καὶ ἀσπῆ καὶ ἔκαμαν μεγάλα καὶ σοβαρὰ λάθη. Πιστεύω ὅτι ὑπάρχει πολλὴ ἀλήθεια εἰς αὐτὴν τὴν ἄποψιν παρ' ὅλον ὅτι ἡ μελέτη τῶν συγγραφῶν αὐτῶν μὲ εὐχαριστεῖ καὶ μὲ ὠφελεῖ. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοῦθ' ἔπρεπε νὰ μελετήσουν ἐκ νέου τὸν Ἀριστοτέλην, τὴν Βίβλον καὶ τοὺς Σχολαστικούς. Εἰς τὴν Ἐπιστήμην, ἡ συνέπεια εἶναι συνήθως ὁ καλύτερος τρόπος διὰ τὴν ἀποφυγὴν σφαλμάτων καὶ τὴν προσήλωσιν εἰς τὴν πορείαν καὶ τοὺς βασικοὺς κανόνας, οἱ ὁποῖοι πρέπει ν' ἀκολουθηθοῦν διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθείας. Ἐὰν ἡ μάθησις δὲν ἤρχιζεν ἀκολουθοῦσα μίαν ἱστορικὴν συνέχειαν, ὁ μελετητὴς συντόμως θὰ ὑπερεοῦτο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς αὐτὴν καὶ νὰ ἐλέγξῃ τὰ συμπεράσματά του βάσει τῆς ἱστορικῆς συνεχείας.

ἐπιστήμονες, οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν γνῶσιν καὶ ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν. Βέβαια, ὁ ἐπιστήμων χρησιμοποιεῖ τὸν μηχανισμόν ὡς ἕνα ἐργαλεῖον ὁμιλεῖ περὶ τῆς μηχανῆς, τὴν ὁποῖαν ἀποτελεῖ τὸ ἄνθρωπινον σῶμα. Ἄλλὰ κάμνει τὴν ἔρευνάν του μὲ βάσιν τὴν ἀρχὴν τῆς αἰτιότητος καὶ τὴν ἐνότητα, τὴν νομοτέλειαν καὶ τὴν τάξιν, ἡ ὁποία βασιλεύει εἰς τὸ σύμπαν. Κάθε ἔλλογος πράξις γίνεται καὶ κάθε ἀπόφασις λαμβάνεται μὲ βάσιν τὴν πίστιν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς αἰτιότητος».

«Εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς φυσιολογίας, ὅταν κανεὶς μελετᾷ τὴν αἰξίησιν, ἀνάπτωξιν, διατήρησιν καὶ ἀνανέωσιν τοῦ σώματος, ἀνακαλύπτει ὅτι κάθε κύτταρον, σχεδὸν ἄνευ ἐξαιρέσεως, «γνωρίζει» τὸν ρόλον του, ὅταν ἐκκληροῖ τὸν προορισμόν του διὰ τὸ καλὸν τοῦ σώματος ὡς συνόλου. Εἰς τὸ νευρικὸν σύστημα, αἱ ἀπλᾶ ἀντανακλαστικὰ ἐνέργειαι ἐμφανίζονται, ὡς ἐν τῶν βασικῶν χαρακτηριστικῶν των, τὴν σκοπιμότητα. Μὲ περαιτέρω μελέτην, ἀναποτρέπτως καταλήγει κανεὶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ κληρονομούμενος μηχανισμὸς λειτουργίας τῆς νοήσεως εἶναι ἔτσι κατεσκευασμένος, ὥστε ἡ νόησις δεχομένη τὴν ἐπίδρασιν τῶν δεδομένων τῆς ἐμπειρίας, νὰ καταλήγῃ ἀναποτρέπτως εἰς τὴν ἀνακάλυψιν καὶ διατύπωσιν τῆς ἀρχῆς τῆς αἰτιότητος.

Μὲ ἄλλα λόγια, ὁ μηχανισμὸς, ὁ ὑπεύθυνος διὰ τὴν σκόπιμον φύσιν τῶν ἀντιδράσεων ὄλων τῶν ὀργανισμῶν, γίνεται ὄλον ἐπιπλέον περισσότερον ἐξειδικευμένος, μὲχρις οὗτου καταστῆ δυνατὴ ἡ λειτουργία τῆς συνειδήσεως (τῆς διακριτικῆς ἐργηγορίας) ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἀλληλεπιδράσεως μεταξὺ τῆς ἐμπειρίας ἀπ' ἐνὸς καὶ τοῦ μηχανισμοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀναπτύσσεται ἡ νόησις, ἀπ' ἐτέρου. Ἐκ τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεως τῆς συνειδήσεως προκύπτει μία αἰσθησις προτεραιότητος καὶ ἱεραρχήσεως ἢ ἐπαρκῶς αἰτίας. Ἀπὸ τὴν σκόπιμον φύσιν τῶν ἀντιδράσεων τῶν ἀπλῶν κυττάρων, καὶ δεδομένης τῆς δυνατότητος μᾶς ἐξελικτικῆς διαδικασίας, ἡ ὁ-

ποία θὰ κατέληγεν εἰς ὄλον ἐπιπλέον περισσότερον γνῶσιν τοῦ περιβάλλοντος, δύναται τις λογικῶς νὰ προείπῃ τὴν πορείαν τῆς ἀναπτύξεως τῆς συνειδήσεως, ἀκολουθουμένην ἀπὸ τὴν διατύπωσιν τοῦ συλλογισμοῦ τοῦ νόμου τῆς αἰτιότητος καὶ συνέπεια τῆς συλλήψεως αὐτοῦ τοῦ νόμου ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐπίτευξις ὄλον ἐπιπλέον καὶ μεγαλύτερου ἐλέγχου ἐπὶ τοῦ περιβάλλοντος του».

«Εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς φυσιολογίας τὰ βράχια τῶν ψαριῶν καταδεικνύουν τὴν πρωτεύουσαν σπουδαιότητα πού ἔχει τὸ νερὸ εἰς τὸν κόσμον τῶν ἰχθύων, αἱ πτέρυγες τοῦ πτηνοῦ καὶ οἱ πνεύμονες τοῦ ἀνθρώπου καταδεικνύουν τὴν προτεραιότητα τοῦ ἀέρος, τὰ μάτια τοῦ ἀνθρώπου τὴν προτεραιότητα τοῦ φωτός, ἡ ἐπιστημονικὴ περιέργεια τὴν πρωτεύουσαν σπουδαιότητα τῶν γεγονότων, ἡ παρουσία τῆς ζωῆς τὴν προτεραιότητα ἐνὸς φυσικοῦ νόμου ἐξασφαλίζοντος τὴν παραγωγὴν τῆς ζωῆς. Καὶ τώρα ἐρωτῶ: Εἶναι δυνατόν ἡ βαθεῖα ἐνόησις, ἡ μεγάλῃ καθαρά καὶ λογικῇ σκέψις, τὸ μεγάλο θάρρος, ἡ ἔννοια τοῦ μεγάλου καθήκοντος, τῆς μεγάλης πίστεως, τῆς μεγάλης ἀγάπης, εἶναι δυνατόν ὅλα αὐτὰ νὰ δείχνουν τὴν προτεραιότητα ἐνὸς τίποτε; Εἶναι ἄτοπος ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι αἱ ἐμβριθεστεραι σκέψεις, τὰ βαθύτερα συναισθήματα καὶ αἱ εὐγενέστεραι πράξεις τοῦ ἀνθρώπου καταδεικνύουν τὴν προτεραιότητα ἐνὸς τίποτα. Διότι, ἀπλούστατα, καταδεικνύουν τὴν ὑψίστης σπουδαιότητος ὑπαρξίν ἐνὸς ὑπερτάτου Νοῦ, ἐνὸς Δημιουργοῦ, ὁ ὁποῖος ἀποκαλύπτεται εἰς τὸν κόσμον τῆς ἐμπειρίας εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐγείρουν φραγμὸν εἰς τὴν ἀναζήτησιν αὐτοῦ τοῦ ὑπερτάτου Νοῦ ἢ Δημιουργοῦ. Ἡ ἰσχύς τοῦ νόμου τῆς αἰτιότητος δὲν ἠμπορεῖ νὰ κλονισθῇ. Χωρὶς τὴν λειτουργίαν τοῦ νόμου αὐτοῦ ὅλοι οἱ ζῶντες ὀργανισμοὶ θὰ ἀπέθνησκον. Ἡ ἀνθρωπίνῃ νόησις δὲν ἠμπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ παρὰ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς αἰτιότητος. Φρονῶ ὅτι ὁ νόμος τῆς αἰτιότητος εἶναι κάτι τὸ ἀληθινόν».

«Ἐγὼ ἀκούσει ὠρισμένους ἐπιστήμονας

να λέγουν ότι η αιτιότητα σταματᾷ ἐκεῖ ὅπου ἀρχίζει ἡ μεταφυσικὴ ἢ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν κανόνων τῆς νοήσεως. Τοῦτο ὅμως, εἶναι ἄτοπον. Διότι εἶναι παράλογον ἄλλοτε μὲν νὰ ἐφαρμόζωμεν τὰς βασικὰς ἀρχὰς τῆς νοήσεως, τῆς αιτιότητας, τῆς ἱεραρχήσεως, κατὰ τὰς ἀνάγκας τῆς σκοπιμότητος, ἄλλοτε δὲ νὰ τὰς ἀπορρίπτωμεν, διότι δὲν θέλομεν νὰ ἐνοχλοῦμεθα ἀπὸ αὐτάς. Ἡ προσθήκη ἐνὸς μεταφυσικοῦ κριτικου εἰς μίαν αιτιώδη ἄλυσιν δὲν ἀντιβαίνει πρὸς τὴν λογικὴν. Ἡ προσθήκη τοιούτων κριτικῶν συνδέει τὸν ἀναζητοῦντα ἐρευνητὴν πρὸς τὴν ὑψίστην ἀλήθειαν.

«Φαίνεται ὅτι τόσον ὁ ἄθεος ὅσον καὶ ὁ ἀγνωστικιστῆς, μὲ τὴν στειρὰν ἀμφιβολίαν του, ἔχουν ἓνα τυφλὸν σημεῖον, μίαν ἀναισθητοποιημένην περιοχὴν εἰς τὴν νόησίν των, ἢ ὁποῖα τοὺς ἐμποδίζει νὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι δόλοκληρον τὸ ὀργανωμένον αὐτὸ σύμπαν τοῦ ζῶντος καὶ τοῦ ἀψύχου κόσμου, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ζῶμεν, καθίσταται ἀκατανόητον, χωρὶς μίαν σταθερὰν πίστιν ἐπὶ τὴν ὑπαρξίν Θεοῦ. Ὅπως ἔχει γράψει ὁ Ἀϊνστάϊν: ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ τὴν ἰδικὴν του ζωὴν καὶ τὴν ζωὴν τῶν συνανθρώπων του ὡς ἐστερημένην νοήματος, δὲν εἶναι ἀπλῶς δυστυχὴς ἀλλὰ σχεδὸν ἀκατάλληλος διὰ τὴν ζωὴν. Θὰ προσθέσω ὅτι ὁ μόνος λόγος, ὁ ὁποῖος ἐπιτρέπει νὰ θεωρηθῇ ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος ὄχι ἐντελῶς ἀκατάλληλος διὰ τὴν ζωὴν, εἶναι ἡ ἐλπίς βασισιμένη ἐπάνω εἰς τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ τὴν λογικὴν, ὅτι εἶναι δυνατόν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς νὰ ἀναγεννηθῇ καὶ, ἀρχίζων ἔτσι νὰ βλέπῃ ἐκ νέου τὴν ζωὴν μὲ νοοτροπίαν παιδιοῦ, νὰ ἀναθεωρήσῃ τὰς ἀπόψεις του περὶ αὐτῆς».

Τότε ἐστράφημιν πρὸς τὸν συνάδελφόν μου ἐπιστήμονα, τοῦ ὁποῖου τὴν κριτικὴν ἰκανότητα καὶ ἐγὼ καὶ σχεδὸν πάντες ἐθαυμάζομεν, καὶ ἠρώτησα: Εἶναι ὅ,τι εἶπα σωστό; «Μάλιστα» ἀπήντησεν ἐκεῖνος. «Ὅμως, ἡ πλέον ἐνδιαφέρουσα ἐρώτησις εἶναι ὄχι ἂν ὑπάρχη Θεός, ἀλλὰ τὸ τί εἶδους εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός».

Συνεφώνησα ὅτι ἐὰν τὸ πρῶτον σπουδαῖον ἐρώτημα, τὸ ὁποῖον ἀντιμετωπίζει πᾶς σκεπτόμενος ἄνθρωπος, εἶναι τὸ ἐὰν ὑπάρχη ἢ ὄχι Θεός, τὸ δεύτερον εἶναι τὸ

τί εἶδους εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός. Τὸ τρίτον ἐρώτημα ἀφορᾷ τὸ ποῖος εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς καὶ τὸ τέταρτον ἀφορᾷ τὸ τί εἶναι καλὸν καὶ τί κακόν.

Καὶ συνέχισα: «Ἡ ἀντίληψις περὶ τοῦ Θεοῦ ὡς δημιουργοῦ καὶ σχεδιαστοῦ μόνον, δὲν καλύπτει πλήρως τὴν χριστιανικὴν περὶ Θεοῦ ἀντίληψιν. Θὰ σὰς ἀπαντήσω εἰς τὸ δεύτερόν σας ἐρώτημα μὲ ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν χριστιανικὴν περὶ τοῦ Θεοῦ ἀντίληψιν. Καὶ διὰ νὰ εἶμαι σαφῆς καὶ σύντομος, θὰ ἀναφερθῶ καὶ πάλιν εἰς τὴν εἰκόνα «τῆς μηχανῆς καὶ τοῦ κατασκευαστοῦ». Πρὶν ἀπ' αὐτὸ ὅμως πρέπει νὰ πῶ ὅτι ἡ χριστιανικὴ πίστις προχωρεῖ πέραν τοῦ πεδίου τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποῖαν ἡμπορεῖ νὰ ἀποδείξῃ ἡ λογικὴ, χωρὶς ὅμως νὰ ἀντιφάσκη πρὸς αὐτήν. Ὅταν, λοιπόν, ἓνας λογικὸς κατασκευαστὴς κατασκευάζῃ μίαν μηχανήν, ἔχει εἰς τὸ μυαλό του ἓνα σχέδιον διὰ τὴν μηχανὴν αὐτήν καὶ διὰ κάποιον σκοπὸν τὴν προορίζει' καὶ κατὰ τὴν κατασκευὴν, ἐνσωματώνει μέσα εἰς τὴν μηχανὴν ἓνα μέρος ἀπὸ τὸν πνευματικὸν καὶ διανοητικὸν ἑαυτὸν του' καὶ κατόπιν, ὅταν πλέον εἶναι ἐτοιμὴ ἡ μηχανή, αἰσθάνεται κάποιον δεσμόν πρὸς αὐτὸ τὸ δημιούργημά του καὶ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν καλὴν λειτουργίαν της. Δὲν ἡμπορᾷ νὰ φαντασθῶς ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ περίπτωσης λογικοῦ δημιουργοῦ, κατὰ τὴν ὁποῖαν νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ ἰσχύσῃ κατ' ἀναλογίαν ἡ εἰκὼν αὐτῆ. Καὶ ὁ Δημιουργός, ὅπως τὰ ἔργα του δείχνουν, εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ὡς κατ' ἐξοχὴν λογικός. Πρέπει νὰ σημειώσῃτε ὅτι πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, ὁ ὁποῖος, ὅταν οἱ ἄνθρωποι τὸν ἀφήνουν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν νοοτροπίαν των, οἰκοδομεῖ καλοὺς χαρακτῆρας, ἐμπνέει ὑγιᾶ συμπεριφορὰν, καλλιεργεῖ εὐγενεῖς ἐφέσεις καὶ χαρίζει ἓνα πνεῦμα ἀγάπης πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν Θεόν».

A. C. IVY

Ph. D., M. D., D. Sc., LL. D., F.A.C.P.
Καθηγητὴς τῆς Φυσιολογίας εἰς τὴν Ἱατρικὴν
Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου.

(Συνεχίζεται).

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2.000 ΜΕΤΑ ΧΡΙΣΤΟΝ

Αί στήλαι τῶν «Ἀκτίνων» ἀπασχολήθησαν συχνά μετὰ τὴν μελέτην ἢ τὴν ἐμφάνισιν προβλημάτων πού παρουσιάζονται πρὸς λύσιν εἰς τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον. Τὴν ἀνάγκην τῆς μελέτης αὐτῆς ἔχουν ἰδιαίτερος τόνισι αἱ «Ἀκτίνες» (1). Μίαν τοιαύτην μελέτην παρουσιάζει τὸ ἄρθρον «Ὁ κόσμος τοῦ ἔτους 2000» τοῦ Γερμανοῦ οἰκονομολόγου καθηγητοῦ κ. Fritz Baade, τοῦ Ἰνστιτούτου Διεθνούς Οἰκονομίας τοῦ Κιέλου, πού ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ δελτίον «Background Information for Church and Society».

Εἰς τὸ ἄρθρον αὐτὸ ὁ καθηγητὴς Baade μελετᾷ τὴν ἐνδεχομένην ἐξέλιξιν τοῦ κόσμου ἐξ οἰκονομικῆς ἐπόψεως κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 20οῦ αἰῶνος. Λόγω τοῦ ἐνδιαφέροντος, πού παρουσιάζει, παραθέτομεν μίαν εὐρείαν περίληψιν διὰ τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Ἀκτίνων».

Ὁ καθηγητὴς Baade διὰ τὴν ὑπολογίση τὴν μέχρι τοῦ 2000 οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν, λαμβάνει ὡς βασικὸν παράγοντα τὸν μέχρι τοῦ 2000 διπλασιασμὸν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς. Προβλέπει δηλαδή, ὅτι ὁ πληθυσμὸς αὐτὸς θ' αὐξηθῇ ἀπὸ 2½ δισεκατομμύρια τὸ 1950 εἰς 5 δισεκατομμύρια τὸ 2000, ἔάν, βεβαίως, ἡ ἀνθρωπότης δὲν διαπραΰνη ἐν τῷ μεταξὺ ὁμαδικὴν αὐτοκτονίαν. Ἄλλ' ἡ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ θὰ εἶναι αἰσθητὴ κυρίως εἰς τὰς σημερινὰς «ὑποαπεπτυγμένας» χώρας, ὅπου ὁ περιορισμὸς τῶν γεννήσεων ὀλίγον ἢ οὐδὲν εὐχαριστῶνται, εἰς βάρος τῶν «ἀνεπτυγμένων» σημερινῶν χωρῶν. Μόνον ἡ Κίνα, τὸ Πακιστὰν καὶ ἡ Βιρμανία θὰ ἔχουν, ὅπως υπολογίζει ὁ καθηγητὴς Baade, τὸ ἡμισυ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς. Καὶ τώρα ἐρχόμεθα εἰς τὸ ἐρώτημα: ἢμπορεῖ ἡ γῆ νὰ θρέψῃ αὐτὰ τὰ 5 δισεκατομμύρια ἄνθρωπον;

Ὁ καθηγητὴς Baade εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ φαίνεται λίαν αισιόδοξος. Ἡ θεωρία τοῦ Μάλθου, λέγει, ἀπεδείχθη ἐσφαλμένη εἰς τὴν ἰδίαν τῆς πατρίδα, τὴν Ἀγγλίαν. Σήμερον τὸ πρόβλημα τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς δὲν εἶναι τὸσον πρόβλημα παραγωγῆς τῶν ἀναγκασιούτων διὰ τὴν διατροφήν τοῦ πληθυσμοῦ τροφίμων, ὅσον ἡ διάθεσις αὐτῶν εἰς οἰ-

κονομικῶς συμφέρουσαν τιμὴν. Κατὰ τὸν καθηγητὴν Baade μόνον μετὰ τὴν γενίκευσιν τῶν ἤδη χρησιμοποιουμένων μηχανικῶν μέσων καλλιέργειας ἢ παραγωγῆς θὰ αὐξηθῇ ταχύτερον ἀπὸ τὸν πληθυσμὸν. Ἄλλὰ οἱ ἄνθρωποι ἀρέσκονται νὰ εἶναι προσκεκολλημένοι εἰς φαντασιώσεις, ὅπως π.χ. τῆς δῆθεν ἀνάγκης ἐδαφικῆς ἐπεκτάσεως διὰ τὴν διατροφήν τοῦ πληθυσμοῦ. Αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰ μία πλάνη, οἰκονομικῶς ἀβάσιμος. Μέχρι τοῦ 2000 οἱ ἄνθρωποι θὰ ἔχουν ἐννοήσει, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ ἀρπάξῃ τὸ ἓνα κράτος τὸ ἔδαφος τοῦ ἄλλου διὰ τὴν ζῆσιν. Ἐκεῖνο πού χρειάζεται εἶναι ἡ καλλιέργεια τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Ὅπως λέγει ὁ ἀρθρογράφος: «ἐὰν ἀποφασίσωμεν νὰ κάμωμεν τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου τόσον παραγωγικὰ ὅσον πρέπει νὰ εἶναι, δὲν θὰ ὑπάρχῃ πρόβλημα διατροφῆς εἰς τὸν κόσμον».

★

Ὁ καθηγητὴς Baade ἐξετάζει τώρα τὸ ζήτημα τῆς ἀπασχολήσεως. Ἐκ τῶν 2½ δισεκατομμυρίων ἀνθρώπων πού θὰ γεννηθοῦν ἐνδεχομένως ἕως τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος, τὸ ἐν δισεκατομμύριον θὰ εἶναι ἐργάται, οἱ ὅποιοι θὰ εἶναι οἰκονομικῶς ἀσύμφορον νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς γεωργικὰς ἐργασίας, ἰδίως κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς ἀρξαμένης πεντηκονταετίας, διότι ἡ ἀπαιτούμενη τροφή διὰ τὰ 5 δισε-

(1) Π. Μελίτη: «Καθολογικὸς Χριστιανισμὸς», «Ἀκτίνες» 1948, σ. 403.

κατομιμία ἀνθρώπων πὺν θὰ ἔχη ἡ γῆ μέχρι τὸ 2000, ἡμπορεῖ νὰ παραχθῇ μὲ τοὺς ἤδη ἀπασχολομένους εἰς τὴν γεωργίαν ἐργάτας. Ἐπομένως οἱ ἐργάται αὐτοὶ θὰ πρέπει νὰ ἀπασχοληθοῦν εἰς τὴν βιομηχανίαν. Ὁ τομεὺς, λοιπόν, αὐτὸς τῆς βιομηχανίας εἶναι ἐκεῖνος πὺν πρέπει νὰ τονωθῇ δι' ἐπενδύσεων. Ἀλλὰ ἡ στροφή αὐτὴ πρὸς τὴν βιομηχανίαν δὲν πρέπει νὰ ἀφορᾷ μόνον εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας χώρας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ὑποανεπτυγμένας, διότι περὶ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος ἡ πλειονότης τῶν ἐργατῶν βιομηχανίας θὰ εὐρίσκειται εἰς τὴν Ἀσίαν. Πάντως ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας θὰ ἔχη εὐμενῆ ἀντίκτυπον ἐπὶ τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου τῶν ἤδη βιομηχανικῶν χωρῶν. Ἐξ ἄλλου καὶ αἱ ἐπενδύσεις εἰς βιομηχανικὰ ἔργα θὰ ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος τῆς ἀνεργίας διὰ τῆς ἀπασχολήσεως σημαντικοῦ ἀριθμοῦ ἐργατῶν εἰς τὴν βιομηχανίαν, ὅπως συνέβη εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν, ἡ ὁποία μάλιστα πρὸ τοῦ πολέμου ἦτο ὑποανεπτυγμένη περιοχή. Αἱ ὑποανεπτυγμέναί χώραι, λέγει ὁ καθηγητῆς Baade, πρέπει νὰ ἐκβιομηχανοποιηθοῦν, ἀλλὰ ὄχι κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα τῆς ὁμαδικῆς ἐξόδου τῶν χωρικῶν ἐκ τῶν χωρίων πρὸς τὰς πόλεις. Μᾶλλον θὰ πρέπει νὰ βιομηχανοποιηθῇ ἡ ὑπαιθρος. Αὐτὸ ἤδη γίνεται, εἰς τὴν Ἰαπωνίαν καὶ ὑπάρχει τάσις ὅπως τὸ παράδειγμά της ἀκολουθήσουν καὶ αἱ Ἰνδίαί.

Ἀλλὰ τὴν ἄνθρωπον ἕνα ἄλλο ἐρώτημα: πὺν θὰ εὐρεθοῦν τὰ τεράστια κεφάλαια πὺν ἀπαιτοῦνται διὰ μίαν τοιαύτην βιομηχανοποίησιν; Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ ἀπάντησις, ἡ ὁποία συνήθως δίδεται, εἶναι ὅτι τὰ ἀπαιτούμενα κεφάλαια θὰ δοθοῦν ἀπὸ τὰς ἀνεπτυγμένας εἰς τὴν βιομηχανίαν χώρας. Καὶ ὁμως αὐτὸ εἶναι λάθος. Πρῶτον διότι τὸ ποσὸν εἶναι ὑπέρογκον. Καὶ δεύτερον διότι ἐν βλέμμα εἰς τὰ ἤδη ὑφιστάμενα σχέδια ἀναπτύξεως καθυστερημένων χωρῶν θὰ μᾶς πείσῃ ὅτι τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τῶν ἀπαιτουμένων κεφαλαίων προσφέρει ἡ ἐνδιαφερομένη χώρα. Εἰς τὰς Ἰνδίας π. χ. κατὰ τὸ πρῶτον πενταετὲς σχέδιον ἀναπτύξεως αἱ εἰς τὰ

δημόσια ἔργα ἐπενδύσεις προῆλθον κατὰ ποσοστὸν, ὀλιγώτερον τοῦ 10%, ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τὸ ὑπόλοιπον 90% τῶν ἐπενδύσεων προῆλθεν ἐξ αὐτῶν τῶν Ἰνδιῶν. Κατὰ τὸν κ. Baade ὁ τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον τὸ σχέδιον αὐτὸ ἐφαρμόζεται, εἶναι πολὺ ἀπλὸς. Εἶναι ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγικότητος. Εἰς τὰς ὑποανεπτυγμένας χώρας ἐπὶ χιλιάδας ἐτῶν οἱ ἀγρόται, χρησιμοποιοῦντες τὰ ἀπληροκαίμενα μέσα παραγωγῆς—τὸ ξύλινον ἄλετρι μὲ τὸ πεινασμένο βῆδι—μόλις καὶ μετὰ βίας ἐκέρδιζαν τὸ ἐλάχιστον ὄριον τῆς συντηρήσεώς των εἰς σημερινὴν ἀξίαν ὄχι ἄνω τῶν 75 δολλαρίων κατ' ἔτος. Αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν πτωχείαν ὁ ἀρθρογράφος ὀνομάζει πρωτόγονον πτωχείαν, ὅπου δὲν ὑπάρχει δυνατότης ἐκμεταλλεύσεως ἐκεῖνου πὺν ὁ Μάρξ ὀνομάζει «ὑπεραξίαν». Σήμερον ἡ πτωχεία αὐτὴ ἀντιμετωπίζεται κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ τῶν σχεδίων ἀναπτύξεως τῶν χωρῶν ὅπου ἐμφανίζεται. Εἰς τὴν Ἰαπωνίαν π. χ. ἡ παραγωγικότης τῶν χωρικῶν πολλαπλασιάζεται διὰ τῆς χρησιμοποίησεως συγχρόνων τεχνικῶν μέσων εἰς τὸν τομέα τῆς βιοτεχνίας καὶ οἰκοτεχνίας. Βεβαίως τὸ προῖον τῆς παραγωγῆς δὲν καταναλίσκεται ὀλόκληρον ὑπὸ τῶν παραγωγῶν. Τὸ περίσσευμα περιέρχεται εἰς τὸ κράτος—ἐὰν τὸ κράτος ἐχορήγησε τὰ μηχανήματα—τὸ ὁποῖον θὰ τὸ χρησιμοποίησιν διὰ περαιτέρω ἀνάπτυξιν. Ἡ μέθοδος αὐτὴ κατὰ τὸν καθηγητὴν Baade δὲν εἶναι ἐκμετάλλευσις τῶν παραγωγῶν, ὅπως λέγουν οἱ κομμουνισταί, ἀλλὰ ἡ κυριώτερα πηγὴ κεφαλαίων διὰ τὴν βιομηχανοποίησιν μιᾶς χώρας. Οἱ παραγωγοὶ θυσιάζουν μέρος μόνον τοῦ ὑψηλοτέρου εισοδήματος, τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνουν διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς των, διὰ νὰ δημιουργηθοῦν τὰ ἀπαιτούμενα κεφάλαια διὰ βιομηχανικὰς ἐπενδύσεις. Ἐννοεῖται ὅτι συγχρόνως τὸ ἐπίπεδον τῆς καταναλώσεως πρέπει ν' αὐξηθῇ.

Βεβαίως ἡ ἀνάπτυξις τῶν καθυστερημένων χωρῶν ἐπιβραδύνεται, ὅταν μέρος τοῦ τοιουτοτρόπως σχηματιζομένου κεφαλαίου χρησιμοποιεῖται δι' ἐξοπλισμούς. Διὰ τοῦτο αἱ χώραι, πὺν λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς των θέσεως εἶναι ἐκτεθειμένα εἰς τὸν κίν-

δυνον τῆς ἐπιθέσεως, καταναλίσκουν μέρος τοῦ περισσεύματος τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς εἰς ἐξοπλισμούς. Ὁ καθηγητὴς Baade προβλέπει ὅτι μετὰ πενήντα ἔτη τὸ οἰκονομικὸν κέντρον τοῦ κόσμου θὰ ἔχη μετατοπισθῆ πρὸς τὰς σήμερον ὑποανεπτυγμένας χώρας. Κανένα πρόγραμμα βοηθείας δὲν ἔμπορεῖ νὰ ὑποτάξῃ τὰς χώρας αὐτάς. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ ἐν λόγῳ χώραι μετὰ χαρᾶς δέχονται τοιαύτην βοήθειαν. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἐλύθη τὸ πρόβλημα. Τὸ σπουδαιότερον εἶναι νὰ βοηθήσουν αἱ χώραι αὐταὶ διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν προϊόντων των. Ἐδῶ ὑπάρχει ἕνας κίνδυνος συναγωνισμοῦ μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Καὶ ὁ κίνδυνος αὐτὸς δὲν συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἡ Ρωσία χρηματοδοτεῖ μίαν ὑποανεπτυγμένην χώραν διὰ τὴν κατασκευὴν ἑνὸς ἐργοστασίου ἢ ἑνὸς διυλιστηρίου, διότι αὐτὸ ἔμπορεῖ νὰ γίνῃ εὐκόλως καὶ ἀπὸ τὴν Δύσιν. Πολὺ περισσότερον ἐπικίνδυνος εἶναι διὰ τὸν Δυτικὸν κόσμον ἡ προθυμία τῆς Ρωσίας νὰ δέχεται τὰ προϊόντα τῆς ἐκβιομηχανοποιημένης χώρας ὡς ἀντάλλαγμα διὰ κεφαλαιουχικὰ ἀγαθὰ. Πρὸ ὀλίγου χρόνου ἀκόμη ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἀγγλία ἦσαν οἱ κυριώτεροι καταναλωταὶ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ βάμβακος. Σήμερον εἶναι ἡ Κίνα καὶ ἡ Τσεχοσλοβακία. Εἰς τὸν συναγωνισμὸν μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ὁ ἀποφασιστικὸς παράγων θὰ εἶναι ἡ ἀνταπόκρισις πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν ἀναπτυσσομένων χωρῶν. Βεβαίως διὰ πολλοὺς αὐτὸ δὲν εἶναι εὐχάριστον, διότι αἱ βιομηχανοποιηθεῖσαι χώραι θὰ ἐξάγουν ὀλιγώτερα ἀγροτικά προϊόντα καὶ πρώτας ὕλας καὶ περισσότερα βιομηχανοποιημένα προϊόντα, καθὼς προχωρεῖ ἡ ἀνάπτυξις των.

Κατὰ τὸν καθηγητὴν κ. Baade θὰ προκύψῃ ζήτημα συνεργασίας μεταξὺ τῶν παλαιῶν βιομηχανικῶν χωρῶν καὶ τῶν νέων τοιούτων. Εἰς τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν ἰσχύει, λέγει ὁ κ. Baade, ὁ νόμος τοῦ σχετικῆς κόστους. Κάθε χώρα πρέπει νὰ παράγῃ τὰ προϊόντα διὰ τὰ ὁποῖα εἶναι κατ'ἀλληλως, καὶ νὰ εἰσάγῃ προϊόντα, τὰ ὁποῖα ἄλλαι χώραι παράγουν καλύτερον ἀπὸ αὐτὴν πληρώνουσα μὲ τὰς ἰδικὰς τῆς ἐξαγωγὰς π. χ. μία χώρα πὸν παράγει μη-

χανήματα ἔμπορεῖ νὰ τὰ ἐξάγῃ εἰς ἄλλας προσφάτως ἀναπτυχθεῖσας χώρας ἔναντι βιομηχανικῶν προϊόντων, πὸν αἱ χώραι αὐταὶ θὰ παράγουν. Αὐτὸ εἶναι εὐκολώτερον νὰ γίνῃ εἰς χώρας ὑπὸ διευθυνομένην οἰκονομίαν παρὰ εἰς χώρας μὲ ἐλευθέραν οἰκονομίαν, ὅπου ὑπάρχει ἡ ἀντίδρασις τῶν ἀμέσως θιγομένων συμπεριόντων. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Baade τὸ πλεονέκτημα τῆς ταχείας ἐφαρμογῆς οἰκονομικῶν σχεδίων εἶναι ἀντικείμενον συναγωνισμοῦ μεταξὺ τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ Δυτικοῦ κόσμου, ἢ σπουδαιότης τοῦ ὁποῦ μὸλις ἀρχίζει ν' ἀναγνωρίζεται. Πρέπει, λοιπόν, αἱ παλαιαὶ βιομηχανικαὶ χώραι νὰ παύσουν νὰ νομίζουν ὅτι θὰ εἶναι πάντοτε τὸ οἰκονομικὸν κέντρον τοῦ κόσμου καὶ ὅτι αἱ ἄλλαι χώραι θὰ εἶναι πάντοτε πτωχαὶ καὶ θὰ ἐξαρθῶνται ἀπὸ τὴν βοήθειάν των. Ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τῶν χωρῶν αὐτῶν δὲν θὰ κριθῆ ἀπὸ τὴν ὑλικὴν βοήθειαν. Εἰς τὰς ἀναπτυσσομένας χώρας τὸ βιομηχανικὸν κεφάλαιον ἀνήκει εἰς τὸ κράτος. Εἰς τὰς χώρας αὐτάς ἡ καλύτερα πολιτικοοικονομικὴ μορφή εἶναι ἴσως αὐτὴ πὸν παρουσάζει σήμερον ἡ Ἰταλία: κρατικὴ ἰδιοκτησία τῶν μεταφορῶν, τῶν βασικῶν καὶ βαρειῶν βιομηχανιῶν καὶ μικτὴ ἢ ἰδιωτικὴ ἰδιοκτησία τῶν ἐλαφροτέρων βιομηχανιῶν. Ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις εὐρίσκειται ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ κράτους. Ἡ τάσις δὲ μιᾶς τοιαύτης μορφῆς δὲν εἶναι δυνατόν, κατὰ τὸν κ. Baade, νὰ ἐπηρεασθῆ οὔτε ἀπὸ τὸν Ρωσσικὸν κομμουνισμὸν οὔτε ἀπὸ τὸν Ἀμερικανικὸν ἢ Δυτικὸν καπιταλισμὸν.

Βεβαίως, λέγει ὁ ἀρθρογράφος, ἡ συμμετοχὴ εἰς πρόγραμμα ἐπενδύσεων τοιαύτης ὁλικῆς δὲν ἔμπορεῖ παρὰ νὰ ἐνδιαφέρῃ τὸν δυτικὸν κόσμον, ὁ ὁποῖος καλεῖται νὰ προσφέρῃ τὴν βοήθειάν του εἰς τὸ πρόγραμμα αὐτό. Κατὰ πρῶτον πρέπει νὰ παράσῃ εὐκολίας πιστώσεων, δηλ. νὰ χορηγῇ δάνεια. Ἀλλὰ σπουδαιότερον ἀκόμη πρέπει νὰ βοηθήσῃ μὲ τὴν ἀποστολὴν μηχανικῶν καὶ διη ἐκπαιδευτῶν μηχανικῶν. Καὶ ἐδῶ ὁ Ἀνατολικὸς κόσμος ὑπερέχει. Διότι εἰς τὴν Ρωσίαν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποφοιτῶντων μηχανικῶν κατ' ἔτος εἶναι διπλάσιος παρὰ εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Πρέπει

ὁ Δυτικὸς κόσμος, καὶ ἰδιαίτερος ἡ Γερμανία, λέγει ὁ κ. Baade, νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν πολιτικὴν τύπου laissez faire πὸν ἔχει εἰς τὸ ζήτημα μορφώσεως νέων μηχανικῶν, καὶ δεδομένου ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῶν καθυστερημένων χωρῶν βασίζεται κατὰ μέγα μέρος ἐπὶ τῆς γεωργίας, εἶναι ἀνάγκη νὰ συμβῇ τὸ ἴδιο προκειμένου περὶ τῆς μορφώσεως γεωπόνων καὶ ἐμπειρογνομόνων εἰς γεωργικὰ ζητήματα.

★

Ἄλλὰ ἐκεῖνο πὸν κατὰ τὸν κ. Baade εἶναι τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα, εἶναι ἡ ἀλλαγὴ νοοτροπίας.

Πρέπει ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν αὐταπάτην ὅτι ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν διαφόρων βιομηχανικῶν χωρῶν εἶναι κάτι τὸ μοιραῖον καὶ ἀναπόφευκτον. Ὡς παράδειγμα ἔχομεν τὴν Γερμανίαν. Τὸ 1947 ὄλαι αἱ ἀγοραί, αἱ ὁποῖαι ἐτροφοδοτοῦντο μὲ Γερμανικὰ προϊόντα πρὸ τοῦ πολέμου, εἶχον περιέλθει εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἀγγλων. Μεταξὺ τοῦ 1948 καὶ 1950 αἱ Γερμανικαὶ ἐξαγωγαὶ εἰς βιομηχανικὰ προϊόντα ἐσημείωσαν τεραστίαν ἄνοδον. Οἱ Ἀγγλοὶ ἐθοροβήθησαν, ἀλλὰ ὡς ἀπεδείχθη, ἀδικαιολογήτως. Διότι ἐνῶ αἱ Γερμανικαὶ ἐξαγωγαὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰς προπολεμικὰς ἐδιπλασιάσθησαν, αἱ Ἀγγλικαὶ ἐσημείωσαν κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα ἄνοδον 50%. Πρέπει λοιπόν, λέγει ὁ κ. Baade, ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν αὐταπά-

την ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον ἀρετὸς χώρος διὰ νὰ ζήσουν ἀρκετὰ βιομηχανικὰ ἔθνη. Καὶ καταλήγει: «τί εἶναι ἀρὰ γέ ἐκεῖνο πὸν μᾶς ἐμποδίζει εἰς τὰ πολιτικὰ ζητήματα, ἀπὸ τοῦ νὰ εἴμεθα πραγματικοὶ χριστιανοί; Εἶναι αἱ αὐταπάται. Ἡ αὐταπάτη ὅτι πρέπει νὰ πεθάνουν μερικοὶ διὰ νὰ ζήσουν οἱ ἄλλοι... Ἡ αὐταπάτη ὅτι ἓνας λαὸς μπορεῖ νὰ ζήσῃ, μόνον ἐὰν ἐξάγῃ τὰ προϊόντα του, ἐμποδίζων τοὺς ἄλλους λαοὺς νὰ ἐξάγουν τὰ ἰδικὰ των. Ὑπάρχει ἡ ἰδέα πὸν ἠμπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς γενικὴ ἔκφρασις τοῦ εἶδους αὐτοῦ τῆς αὐταπάτης, ὅτι οἱ πλοῦσιοι γίνονται πλουσιώτεροι, ἐπειδὴ οἱ πτωχοὶ γίνονται πτωχότεροι. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι αἱ πλῆρωσ ἀνεπτυγμέναι χῶραι τοῦ συγχρόνου κόσμου μόνον τότε ἠμποροῦν νὰ κρατήσουν καὶ νὰ αὐξήσουν τὰ ἀγαθὰ των, ἐὰν αἱ μέχρι τοῦδε πτωχαὶ χῶραι παύσουν νὰ εἶναι πτωχαί.

Αὐτὸ εἶναι ἐν περιλήψει τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Baade. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ ρεαλισμὸς, μὲ τὸν ὁποῖον ἀντιμετωπίζεται τὸ θέμα καὶ ἡ ἐπὶ πνευματικῶν βάσεων τοποθέτησις του κάμουν τὴν μελέτην τοῦ κ. Baade ἐπὶ ἐνὸς τόσον σπουδαίου ζητήματος μίαν πολὺτιμον συμβολὴν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν συγχρόνων προβλημάτων. Ἄλλὰ τοιαῦτα θέματα φυσικὰ χρειάζονται συνεχῆ καὶ ἐπίπονον μελέτην.

Γ. Α. ΠΕΡΡΗΣ

ΑΔΕΞΙΟΣ ΚΙΘΑΡΙΣΤΗΣ

Τὴν λύρα, πὸν μοῦ χάρισε, μὲ τις ἐπὶ χορδές,
νὰ παίζω, τ' ὄνομά Σου τ' ἅγιο νὰ δοξάζω,
ἀδέξιος κιθαριστὴς τὴν χάλασα. Καὶ δές,
καθὼς τὰ δάκτυλά μου στὶς χορδές τῆς βάζω,
παράτονες, λυπητερές, ξεχύνονται ὄδές.

Ε. ΜΑΪΝΑΣ

ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ

Ἡ χριστιανικὴ φιλοσοφία περὶ ἀνθρώπου εἶναι ἀποθησαυρισμένη εἰς πολλὰ συγγράμματα τῶν πρώτων μ. Χ. αἰῶνων, τὰ ὁποῖα παραμένουν ἐντελῶς ἄγνωστα πολὺν χρόνον ἀπὸ τοὺς λογίους καὶ τοὺς «σοφούς» τῶν ἡμερῶν μας. Ἴσως διότι ἡ φιλοσοφία αὐτὴ εἶναι κατὰ κανόνα συνυφασμένη μὲ τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἀσκήσεως. Διὰ τοῦτο ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος δὲν προσέχει πολλὰς φορὰς πόσοι ἀνθρωπολογικοὶ θησαυροὶ εἶναι κρυμμένοι μέσα καὶ εἰς αὐτὰ τὰ συναξάρια ἢ τὰς ὁδηγίας πρὸς μοναχούς κλπ. Ἐνας τέτοιος θησαυρὸς εἶναι καὶ αἱ φερόμεναι ἐπ' ὀνόματι τοῦ Μ. Ἀντωνίου «Παραινέσεις περὶ ἡθούσων ἀνθρώπων καὶ χρηστῆς πολιτείας» (*). Ὁ τίτλος, βέβαια, ἴσως ὑπενθυμίζει σχολαστικὰ κομβολόγια συμβουλῶν, ἀλλ' ἐκεῖνος πὺν θὰ ἀποφασίσῃ νὰ ἀνοίξῃ τὸ παλαιὸν αὐτὸ κείμενον, δὲν θὰ μείνῃ χωρὶς ἀνταμοιβήν. Εἰς πολλὰ σημεῖα νομίζει κανεὶς ὅτι δὲν ἔχει ἐνώπιόν του ἓνα ἐρημίτην τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ κάποιον Σακρατικὸν φιλόσοφον, ὁ ὁποῖος παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰησοῦ ζητεῖ μὲ πόθον νὰ εὕρῃ τὸ νόημα τοῦ ἀληθινοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ βάθη τοῦ πραγματικοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

Αἱ «Παραινέσεις» ἀρχίζουσιν μὲ ἓνα βασικὸν καὶ θαρραλέον ξεκαθάρισμα: «Οἱ ἀνθρώποι λογικοὶ καταχρηστικῶς λέγονται· οὐκ εἰσὶ δὲ λογικοὶ οἱ τοὺς λόγους καὶ τὰ βιβλία τῶν πάλαι σοφῶν ἐκμαθόντες· ἀλλ' οἱ λογικὴν ἔχοντες ψυχὴν καὶ δυνάμενοι διακρίνειν, τί μὲν ἔστι τὸ καλόν, οἷον δὲ ἔστι τὸ κακόν· καὶ τὰ μὲν πονηρὰ καὶ ψυχοβλαβῆ φευγόντες, τὰ δὲ ἀγαθὰ καὶ ψυχοφελῆ σπουδαίως διὰ μελέτης ἔχοντες.

(*) Τὸ κείμενον εὐρίσκεται ἐν «Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν νηπτικῶν», τόμ. Α', Ἀθήναι 1957, ἔκδ. «Ἀστέρως». Βλ. καὶ τὴν μελέτην τοῦ C. Cavanos: «The Rational Man according to St. Anthony», Belmont, Mass. 1956.

Ὅσοι μόνον λογικοὶ ἀνθρώποι κατὰ ἀληθειαν ὀφείλουσι λέγεσθαι». Ποῖος ἡμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἀντίρρησην εἰς τὴν ρωμαλέαν αὐτὴν ἀλήθειαν;

Αὐτὸ τὸ βασικὸν μοτίβο ἀναπτύσσει εἰς τὴν συνέχειαν τῶν παραίνεσεων ὁ συγγραφεὺς μὲ πολλὴν παρηγοσίαν, ἀλλὰ καὶ ριζοσπαστικότητά. Δὲν φοβεῖται νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν ὁμῆν, καὶ χωρὶς περιφράσεις. Ἄληθινὸς ἀνθρώπος κατ' αὐτὸν εἶναι μόνον ἐκεῖνος πὺν «δοκιμάζει τὰ πρέποντα καὶ τὰ συμφέροντα αὐτῶν», αὐτὰ πὺν ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἀθανασίαν. Καὶ προχωρεῖ μὲ βαθύτητα, ἀλλὰ καὶ μὲ κάποιον χιούμορ. «Ἀνθρώπος λέγεται ἢ ὁ λογικὸς ἢ ὁ διορθωθῆναι ἀνεχόμενος· ὁ γὰρ ἀδιόρθωτος, ἀπάνθρωπος καλεῖται» (ιγ). «Ὅταν ἔχωμεν τὸ λογικόν, αὐτὸ μᾶς κάμνει ἀξίους νὰ ὀνομαζώμεθα ἀνθρώποι· ὅταν ὁμως τὸ ἀφήσωμεν, τότε διαφέρομεν ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα μόνον κατὰ τὴν διάπλασιν τῶν μελῶν καὶ τὴν φωνήν. Ἐάν, λοιπόν, θέλωμεν τὴν ἀληθινὴν «εὐζωίαν», ὀφείλομεν νὰ φαινώμεθα «ὅτι ἀνθρώποι τῇ ἀληθείᾳ λογικοὶ ἔσμεν τῇ ψυχῇ καὶ οὐ μόνον τῇ διαπλάσει τοῦ σώματος» (ιδ' -ιε'). Τότε εἴμεθα «ἐμφρονες» καὶ ὄχι «ἀνόητοι».

Ἴδου καὶ δύο ὥραϊα ἐφαρμογαὶ τοῦ ἀληθινοῦ ἀνθρωπισμοῦ ὅσον ἀφορᾷ τὰ δύο περιμάχητα θέματα, τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν. «Ὁ πλοῦσιος καὶ εὐγενὴς παρὰ τοῖς καλῶς φρονούσι, παιδεύσεως ψυχικῆς δίχα καὶ ἀρετῆς βίον ἀπάσης, κακοδαίμων ὑπάρχει· ὥσπερ ὁ πέννης καὶ δοῦλος τὴν τύχην, παιδεύσει καὶ ἀρετῇ βίον κεκοσμημένον, εὐδαίμων ὑπάρχει» (ι'). Μέσα εἰς τὴν λιτότητα αὐτῆς τῆς φράσεως πόση ὑγιὴς φιλοσοφία!

Ἐξ ἴσου χαριτωμένη καὶ ρεαλιστικὴ εἶναι καὶ ἡ περὶ ἐλευθερίας παραίνεσις, ἢ ὁποῖα ὑπενθυμίζει ἀρχαίους καὶ νεωτέρους κλασικοὺς. Ἐλευθέρος, λέγει, νὰ μὴ νομίζῃς ἐκεῖνους πὺν κατὰ τύχην εἶναι ἐλεύθεροι. Ἐλεύθεροι εἶναι οἱ τὸν βίον καὶ τοὺς

τρόπους ἐλεύθεροι. Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ὀνομάζωμεν ἐλευθέρους τοὺς ἄρχοντας, ὅταν εἶναι πονηροὶ ἢ ἀκόλαστοι. Οἱ τοιοῦτοι δὲν ἄρχουν, ἀλλ' εἶναι δούλοι τῶν παθῶν τῆς ὕλης. Πραγματικὴ ἐλευθερία καὶ συγχρόνως εὐδαιμονία τῆς ψυχῆς εἶναι «ἡ γνησία καθαρότης καὶ τῶν προσκαιρῶν ἢ καταφρόνησις» (ιη'). Καὶ συνεχίζει ὁ θαρραλέος χριστιανὸς ἀνθρωπιστῆς μετὴν ἰδίαν τόλμην καὶ σεναροδότητα: «Ἐργον χρηστοῦ ἀνθρώπου τὸ μὴ πιρᾶσκειν τὴν ἐλευθέραν γνώμην, λήψει χρημάτων προσέχοντος, κἂν πάνυ πολλὰ τύχη τὰ παρεχόμενα» (ιζ'). Τέτοια ἐπιγραμματικά ἀποφθέγματα δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ στολίζοντο τοὺς καταστατικούς χάρτας τῶν κρατῶν;

Ἀσύγκριτον εἶναι τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀληθινῆς αὐτῆς ἐλευθερίας, ἡ ὁποία κατευθύνεται ἀπὸ ἓνα ἀνώτερον δέον καὶ ἐμπνέεται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν. «Ὁ λογικὸς ἀνήρ, τὴν πρὸς τὸ θεῖον μετουσίαν καὶ συνάφειαν ἐνθυμούμενος, οὐδέποτε οὐδενὸς γήϊνου ἢ ταπεινοῦ ἐρασθήσεται' ἀλλ' ἐπὶ τὰ οὐράνια καὶ αἰώνια ἔχει τὸν νοῦν...» (μγ'). Δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν μᾶς ἔδωσε ὁ Δημιουργὸς τὸ λογικόν, συνεχίζει ὁ συγγραφεὺς μας. Ὅπως ἔχομεν τὴν ὄρασιν διὰ νὰ διακρίνωμεν τί εἶναι λευκὸν καὶ τί μαῦρον, οὕτω μᾶς ἔδωκε καὶ ἡ λογικὴ παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ νὰ διακρίνωμεν «τὰ συμφέροντα τῆ ψυχῆς» (νθ'). «Ὅσαι ψυχὰὶ δὲν ἠνιοχοῦνται ὑπὸ τοῦ λογικοῦ καὶ δὲν κυβερνῶνται ὑπὸ τοῦ νοῦ, ὥστε νὰ κρατοῦν καὶ νὰ «ἄγχουν» τὰ πάθη τῶν, αὐταὶ αἱ ψυχὰὶ κατακυλοῦν εἰς τὸν κρημνόν, ὅπως τὰ ἄλογα ζῶα, «ταρασυρομένου τοῦ λογικοῦ ὑπὸ τῶν παθῶν ὡς ἠνιόχου νικηθέντος ὑπὸ τῶν ἵππων» (ζστ'). Ἀντιθέτως «ἡ λογικὴ ψυχὴ, ἐπὶ καλῆς προαιρέσεως ἀμετακίνητος ἐστῶσα, ὥσπερ ἵππον ἠνιοχεῖ τὸ θυμικόν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, τὰ ἀλόγιστα αὐτῆς πάθη, καὶ νικῶσα καὶ ἄγχουσα καὶ περιγενομένη αὐτῶν στεφανοῦται' καὶ τῆς ἐν οὐρανοῖς ἀξιοῦται διαίτης».

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔπαθλον τῆς νίκης καὶ τῶν κόπων ποῦ λαμβάνει ἀπὸ τὸν κτίστην Θεόν, κατὰ τὸν συγγραφέα τῶν Παραίνεσεων (ρμγ'). Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀληθινὸν περιεχόμενον ἑνὸς γνησίου καὶ ὄχι ἐπιπολαί-

ου ἀνθρωπισμοῦ. Καὶ ἐνθυμεῖται κανεὶς ἐκεῖνο ποῦ εἶχεν εἶπει ὁ Ν. Μπερντιάγεφ: «Ἡ ἐμπειρία τῶν ἁγίων μᾶς δίδει μίαν πολὺ βαθυτέραν γνώσιν περὶ ἀνθρωπίνης προσωπικότητος παρὰ ἡ μεταφυσικὴ καὶ ἡ θεολογία συνηνωμέναι».

Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι ὑπερβολικὸν τὸ συμπέρασμα τοῦ συγγραφέως μας, ὅτι ὅπως τὸ σῶμα χωρὶς τὴν ψυχὴν εἶναι νεκρόν, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ χωρὶς τὸ νοητικὸν εἶναι ἀργή (ρλα'). Ὁ νοῦς εἶναι ἡ ἀποθέωσις τῆς ψυχῆς (ρλε'), τονίζουν ἐπιγραμματικά αἱ «Παραίνεσις».

Ὅταν μελετᾷ κανεὶς τὸ ἀρχαῖον αὐτὸ κείμενον, διερωτᾶται κατὰ τί ὑστερεῖ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἠθικολόγους Ἰσοκράτην καὶ Ξενοφῶντα. Θὰ ἠμποροῦσε κάλλιστα νὰ σταθῇ παραπλεύρως εἰς τὴν «Παραίνεσιν πρὸς Δημόνικον» ἢ τὴν «Κύρου Παιδείαν». Ὡς πρὸς τοὺς μεταγενεστέρους ἀνθρωπιστάς, τῆς ἰταλικῆς π. χ. ἀναγεννήσεως, ὄχι ἀπλῶς ἠμπορεῖ νὰ συγκριθῆ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ξεπερνᾷ εἰς βαθύτητα καὶ γνησιότητα. Διότι δὲν εἶναι ἡ ἀποστήθισις τῶν ἀρχαίων, ποῦ κάμνει τὸν ἀνθρωπιστὴν, ἀλλ' ἡ ἔρευνα τοῦ ἀληθινοῦ νοήματος τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ πόθος διὰ τὴν ψυχικὴν ἀναγέννησιν. Ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως τὸ κείμενον τῶν «Παραίνεσεων» θὰ ἠμποροῦσε νὰ χαρακτηρηθῆ ὀδηγητικὸν καὶ πρωτοπορευτικόν, διότι πράγματι ἀνοίγει δρόμους καὶ ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν ρίζαν. Ἐχει μίαν πλατωνικὴν διάθεσιν βαπτισμένην εἰς τὰ θεϊκὰ νάματα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Διὰ τοῦτο δὲν θὰ ἦτο τολμηρόν, ἐὰν ἔλεγε κανεὶς ὅτι θὰ ἦτο καλὸν νὰ εἰσαχθῆ καὶ εἰς τὰ γυμνάσια. Εἶναι ἀπὸ τὰ κείμενα ποῦ δημιουργοῦν ἀνθρώπους, κείμενον «ἀνθρωποποιόν», διὰ νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ συγγραφέως του καὶ διὰ νὰ τελειώσωμεν μετ' αὐτόν:

«Ἀνθρωποποιὸς ὀφείλειν λέγεσθαι, ὁ τοὺς ἀπαιδεύτους ἡμερῶσαι δυνάμενος, ἵνα λόγων καὶ παιδείσεως ἐρασθῶσι' τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ τοὺς ἀκόλαστους τὸν βίον, ἐπὶ τὴν ἐνάρετον καὶ Θεῷ ἀρέσκουσαν πολιτείαν μεταρρυθμιζόντες, ἀνθρωποποιοὶ ὀφείλουσι λέγεσθαι, ὡς τοὺς ἀνθρώπους ἀναπλάττοντες» (ια').

B. ΕΡΑΣΤΟΣ

ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΩΡΑΙΟΥ(1)

Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ ἄρχισε νὰ ὀριμάζη ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς, ὁ ἄνθρωπος ἔβαλε κοντὰ στὰ ἄλλα προβλήματα καὶ τὴν ἀπορία τοῦ ὀραίου. Τί εἶναι αὐτὸ ποῦ ὀνομάζομε ὀραίο; ποῖο εἶναι τὸ νόημα, ἢ βαθύτερή του οὐσία; ποιῆς προϋποθέσεις κλείνει μέσα του, ὥστε νὰ μᾶς χαρίζη μὲ τὴν παρουσία του μία ἰδιαίτερη καὶ ξεχωριστὴ συγκίνησι;

Οἱ ἀπαντήσεις ποῦ δόθηκαν δὲν κατέληξαν σὲ σύμπτωσι ἀπόψεων, ἀλλὰ καθένας φιλόσοφος ἐξετάζοντας τὸ θέμα μὲ τὸ δικὸ του πρῖσμα ἔβγαλε κ' ἓνα διαφορετικὸ συμπέρασμα. Ἔτσι μοροῦμε νὰ ποῦμε πὸς τὸ θέμα τοῦ καθορισμοῦ τοῦ ὀραίου ἀποτελεῖ ἓνα ἀληθινὸ κενεῶνα γνωμῶν καὶ ἀπόψεων.

Μιά λύσις φάνηκε πὸς δόθηκε ἀπὸ μερικοὺς μὲ τὴν διατύπωσι πὸς ὀραίο εἶναι κάθε τι ποῦ ἀρέσει(2). Ἀλλὰ ἡ πρότασις αὐτὴ δὲν μπορεῖ ν' ἀνθέξη στὴ βάσανο κάποιου σοβαροῦ καὶ συστηματικοῦ κριτικοῦ ἐλέγχου. Γιατί αὐτὸ τὸ συναίσθημα τῆς ἀρεσκείας καὶ τῆς εὐαρεσθήσεως τὸ ἔχω στὴν θέα ἑνὸς τριαντάφυλλου, στὴν ἀκοή μιᾶς σονάτας τοῦ Beethoven, στὴν γεῦσι ἑνὸς γλυκίσματος, στὴν ἐπιτυχία μιᾶς ἐμπορικῆς μου ἐνεργείας, στὴν λύσι ἑνὸς μαθηματικοῦ προβλήματος.

Στὰ παραδείγματα ὅμως αὐτὰ ἡ εὐαρέστησις εἶναι ἄλλον ποιού' γιατί κανεὶς δὲν θὰ μποροῦσε νὰ βάλῃ στὸ ἴδιο γένος τὴν εὐαρέστησι ἀπὸ τὸ μουσικὸ ἄκουσμα μὲ τὴν

γευστικὴ ἀπόλαυσι τοῦ γλυκίσματος. Γι' αὐτὸ σωστὰ ὁ Ἀριστοτέλης ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ἔκανε διάκρισι γράφοντας(3): «τριῶν γὰρ ὄντων τῶν εἰς τὰς αἰρέσεις καὶ τριῶν τῶν εἰς τὰς φυγὰς, καλοῦ, συμφέροντος, ἡδέος, καὶ τῶν ἐναντίων, αἰσχροῦ, βλαβεροῦ, λυπηροῦ».

Τὴν παρατήρησι αὐτὴ ἔρχεται νὰ παραδεχθῆ ἡ νεωτέρα ψυχολογία, μετὰ ἀπὸ τὴν ἀπαλλαγὴ τῆς ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῶν ψυχοφυσικῶν καὶ συνειρμικῶν θεωριῶν. Ὁ σημερινὸς πιά ψυχολόγος μπορεῖ νὰ κάνη τὴν διάκρισι ἀνάμεσα στὸ ἡδῦ καὶ στὸ ὀραίο. Γιατί τὸ πρῶτο εἶναι εὐαρεστικὴ ἀπήχησις τῶν αἰσθημάτων ποῦ ἀναφέρονται στὶς ζωϊκῆς μας λειτουργίαι, στὴν ὑπαρξὶ καὶ διατήρησι τοῦ ὀργανισμοῦ μας. Ἡ εὐχαρίστησις ποῦ νοιώθω ἀπὸ ἓνα γλυκίσμα εἶναι ἡ κατάφασις καὶ ἡ ἐπιδοκιμασία τοῦ ζωϊκοῦ μου ὀργανισμοῦ, ὅτι συνεχίζει καὶ πετυχαίνει τὴν ἐπιβίωσι του, ἐνῶ στὴ θέα ἢ ἀκοή ἑνὸς ὀραίου θεάματος ἢ ἀκροάματος ἔχω συναίσθημα ἄλλον ποιού. Σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσι ἡ ψυχικὴ μου σφαῖρα παίρνει ἰδιαίτερη στάσι ἀποδοχῆς καὶ ἑναρμονίσεως στὴ βίωσι τῆς ἀξίας τοῦ ὀραίου.

Γι' αὐτὸ ἡ συγκίνησις ποῦ παίρνει ἡ ψυχὴ μου στὴν παρουσία τοῦ ὀραίου εἶναι πάλι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν εὐαρέσκεια τῆς ὀφελιμότητος. Ὁ Kant ξεκαθάρισε καλὰ αὐτὸ τὸ σημείο. Ὅταν κάτι μ' εὐχαριστῆ μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀποκτήσεως, εἶναι ὀφελιμο' ἐνῶ, ὅταν τὸ χαίρωμαι, χωρὶς νὰ θέλω νὰ τὸ κάνω δικό μου, χωρὶς νὰ ἐπιθυμῶ τὴν κτῆσι του(4), ἀλλ' ἀπλῶς εὐχαρι-

(1) Π. Μελίτη: «Χριστιανισμὸς καὶ Τέχνη», Ἀκτίνες 1948, σ. 545-549. Σ. Γουλιέλμου: «Τέχνη καὶ ζωή», στό: Ἀφιέρωμα εἰς μνήμην Ἀλ. Γκιόλα, Ἀθῆναι 1958, σ. 85-99.

(2) Κ. Λαλό: «Αἰσθητικὴ», μετ. Παπαλεξάνδρου, Ἀθῆναι 1930, σ. 19.

(3) Ε. Παπανούτσου: «Αἰσθητικὴ», Ἀθῆναι, 1948, σ. 18.

(4) Παπανούτσου, ἐνθ. ἀν. σ. 28.

στιέμαι από την παρουσία του, τη μορφή του με την ιδέα που περικλείει, τότε έχω την αισθητική συγκίνηση, τη συγκίνηση δηλαδή που αναφέρεται στο ώραίο.

Ο Spencer με τη σειρά του θέλησε να υπογραμμίσει αυτή τη διάκρισι. "Όταν ο ψυχικός μου κόσμος παίρνει τέτοια στάσι, ώστε να επιδιώκη ένα πραγματικό αποτέλεσμα, την πραγμάτωσι δηλ. ενός σκοπού με χρησιμότητα, τότε βρίσκομαι στην περιοχή της πράξεως και όχι της αισθητικής συγκινήσεως. Η κατασκευή π. χ. ενός τραπέζιου έχει χρησιμότητα, γιατί ωφελεί, προάγει, καλύτερεύει τις συνθήκες της ζωής μου" επομένως η ευαρέσκεια από την κατασκευή του είναι πρακτικής τάξεως, ενώ η θέασις ενός αγάλματος δεν μου παρέχει καμιά χρησιμότητα. "Έτσι ο φιλόσοφος αυτός κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το μοναδικό κριτήριο της διακρίσεως του ώραιου από το πρακτικό είναι η ωφελιμότης⁽⁵⁾.

Τούτο βέβαια έχει την δικαίωσί του, ἀλλ' ὄχι ἀπόλυτα· γι' αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ διεκδικήσῃ τὴν ἀποκλειστικότητα, γιατί ἔχομε ἀντικείμενα ὠραῖα ποὺ ὑπηρετοῦν τὴν ζωὴ, ἔχουν χρησιμότητα. Ὁ Παρθενὼν δὲν εἶναι σήμερα μόνον ὠραῖος⁽⁶⁾, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀρχαιότητα, μολονότι ὑπηρετοῦσε ἄλλες ἀνάγκες τῆς ζωῆς, ἀφοῦ ἦταν ναός. "Έτσι μπορούμε νὰ πούμε πὼς τὸ ὠραῖο δὲν ἔχει πάντα πρακτικὴ ὠφελιμότητα, δὲν εἶναι ἀναγκαῖα χρήσιμο καὶ δὲν ταυτίζεται με τὴν ἔννοια αὐτή. Ἡ συγκινήσις ποὺ παράγει εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἱκανοποίησι μᾶς πρακτικῆς ἐνεργείας" μπορεῖ ὅμως μαζί της νὰ συναντᾶται σ' ἓνα ἀντικείμενο, καθὼς συνήθως συμβαίνει στὴν ἀρχιτεκτονική.

'Αλλὰ παρ' ὅλη τὴν παραπάνω ἀντιδιαστολή ποὺ κάναμε, πάλι ὑπάρχει καινούργιος κίνδυνος συγκύσεως τοῦ ὠραίου με τὸ ἀληθινόν^(6α). Καθαρὰ θεωρητικὴ τέ-

ψι, ἀνεξάρτητα ἀπὸ πρακτικότητα, αἰσθάνομαι μπρὸς σ' ἓνα ὠραῖο ἀντικείμενο, ἀλλὰ καὶ μπρὸς σὲ μία ἐπιστημονικὴ πραγματεία, σὲ μία ἔρευνα, στὴ διακρίβωσι καὶ ἐπίτευξι τοῦ ἀληθινοῦ.

Μ' αὐτὴ τὴν κάποια ὁμοιότητα καταντᾶ νὰ πῆ κανεὶς πὼς δὲν ὑπάρχει διάκρισι ἀνάμεσα στὸ ὠραῖο καὶ τὸ ἀληθινόν. Ὅμως μία προσεκτικώτερη παρατήρησις μᾶς φέρνει στὴν ἀναγκαιότητα τοῦ διαχωρισμοῦ. Τὰ διανοητικὰ συναισθήματα ξεχωρίζουν ἀπὸ τὰ αισθητικά. Τὰ πρῶτα εἶναι συνακόλουθα τῆς ἀναζητήσεως τῆς ἀλήθειας, τὰ δεύτερα σύντροφοι τῆς τέλειαις παρουσίας τῆς ιδέας τοῦ ὠραίου σὲ μία μορφή. Γι' αὐτὸ σωστὰ λέγεται ὅτι στὴ θέα ἐνὸς τοπίου διαφορετικὴ συγκίνηση νοιώθει ἕνας ἀμιγῆς τύπος ἐπιστημονικοῦ ἐρευνητοῦ ἀπὸ ἓνα «πούρο» καλλιτέχνη. Τὸν ἓνα προσελκύουν οἱ μετασχηματισμοί, οἱ ἀποκρυσταλλώσεσι, ἢ σύστασις τῆς ὕλης, τὸν ἄλλο τὰ περιγράμματα, τὰ σχήματα, οἱ ἁρμονικοὶ συνδυασμοὶ τῶν χρωμάτων, ἢ ἰδέα ποὺ περικλείουν, ἔστω καὶ ἀπλή.

Τὴν ἴδια παρατήρησι μπορούμε νὰ κάνομε γιὰ τὰ συναισθήματα τῆς θρησκευτικῆς βιώσεως. Ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ μεταγγίζει στὴν ψυχὴ μία ἐσωτερικὴ ἁρμονία, ἐπιφέρει μία συναισθηματικὴ ὕψωσι, ἔξαρσι καὶ μυστικὴ ἀπόλαυσι, ποὺ νομίζεις πὼς καταργεῖ τὰ διαχωριστικὰ ὄρια τῆς αισθητικῆς βιώσεως, ποὺ κι' αὐτὴ εἶναι μία συναισθηματικὴ εὐφορία, σύγκλισις τῶν ψυχικῶν δυνάμεων καὶ ἑναρμόνισις. Αὐτὸ ἔκανε ἄλλωστε μερικὸς νὰ πιστεύουν στὴν κοινότητα καὶ ὁμοιότητα αὐτῶν τῶν συναισθημάτων⁽⁷⁾. "Ἄν ἡ ἄποψις αὐτὴ ὡς ἓνα σημεῖο εἶναι ἀληθινή, δὲν σημαίνει πὼς ἀναγκαῖα πρέπει ν' ἀρνηθοῦμε κάθε διάκρισι ἀνάμεσά τους. Γιατί μπορούμε νὰ αἰσθανθοῦμε θρησκευτικὴ συγκίνηση στὴν ἐπίσκεψι κάποιου ἐρημοκλησιοῦ με κακόσχημες εἰκόνας· στὴν περίπτωσι αὐτὴ ἔχομε καθαρὴ θρησκευτικὴ βίωσι, ἐνῶ ἄλλωτε νοιώθομε τὴν χαρὰ τοῦ ὠραίου σὲ μία «νεκρὴ φύσις», σ' ἓνα καλλιτεχνικὸ ἀγ-

(5) Παπανούτσου, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 14.

(6) Θ. Μουστοξύδη: «Αἰσθητικά προβλήματα», Ἀθήναι 1939, σ. 7.

(6α) Βλ. τίς ἀπόψεις τοῦ R. Gardini πάνω στίς σχέσεις ὁμορφιάς κι' ἀλήθειας στὸ ἄρθρο: «Οὐσία καὶ μορφὴ

στὴν Τέχνη», «Ἀκτίνες» 1958, σ. 1-5.

(7) Τοῦτο κυρίως λέγεται γιὰ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ποίησι· βλ. Παπανούτσου, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 99-101.

γείο. Έτσι αυτές οι δύο καταστάσεις διαχωρίζονται, χωρίς να μπορούμε να πούμε ότι δεν έχουν συναισθηματικές ομοιότητες.

Το ωραίο λοιπόν με την παρουσία του παρέχει στον άνθρωπο μία συγκίνηση, αρέσει. Η αρέσκεια όμως αυτή, σύμφωνα μ' όσα είπαμε, έχει μία ειδική, έντοπισμένη απόχρωση και δεν πρέπει να μπλέκεται και να μετροδευείται μ' άλλες παρόμοιες. Έτσι το ωραίο εμφανίζεται στα αντικείμενα, τα όποια με το νόημα και τη μορφή τους φέρνουν το συναίσθημά μας σε ιδιαίτερη στάσι και έναρμόνισι.

Φαινομενικά θα νόμιζε κανείς πως βρήκαμε το νόημα του ωραίου' επισημάνσαμε μερικά χαρακτηριστικά του, που άπληχούν στην ψυχική μας σφαιρα, κάνοντας αντιδιαστολές με άλλες παρόμοιες ψυχικές καταστάσεις, αλλά δεν το ώρισάμε. Απλώς αναφέραμε ότι προκαλεί μία ειδική στάσι της ψυχής μας, φέρνει μία ψυχική ευφορία, που διακρίνεται από το ήδύ, το όφελιμο, το θρησκευτικό, το επιστημονικό. Προχωρήσαμε κάπως, αλλά δεν λύσαμε το πρόβλημα. Γιατί η άπορία μένει και ζητεί να μάθη τις προϋποθέσεις του ωραίου, αν το ωραίο ύπαρχει στα πράγματα ή είναι γέννημα και προβολή της ψυχής μας σ' αυτά. Ακόμη ζητεί ακριβή καθορισμό της αισθητικής βιώσεως και συγκινήσεως' γιατί αυτές οι έναρμόνισεις και οι ψυχικές ευφορίες είναι όροι πάρα πολύ γενικοί. Έτσι το θέμα πάλι περιπλέκεται. Οι σκέψεις και οι απόψεις είναι πολλές και κατατάει να πη κανείς πως *quot carita tot sensus*. Πάντως μία από τις θεωρίες που έξηγησε πολλά από τα αισθητικά φαινόμενα μ' ένα διάστημα βρήκε πολλούς οπαδούς είναι η ένσυναίσθητική θεωρία (Einfühlungstheorie).

Σύμφωνα μ' αυτή τη θεωρία το ωραίο δεν ύπαρχει έξω από μās αντικειμενικά, αλλά μέσα μας. Μία δύσις ήλιου είναι από την άποψη της όμορφιάς αδιάφορη, είναι απλώς μία δύσις ήλιου και τίποτε περισσότερο. Αν όμως φαίνεται ωραία, όφείλεται στην παρουσία ευαίσθητου αισθητικά ανθρώπου. Αυτός που είναι καλλιεργημένος αισθητικά μεταφέρει τά δικά του βιώματα στην ήλιακή δύσι. Το συναισθη-

ματικό ξεχειλισμα, ή ψυχική προβολή μεταμορφώνει⁽⁸⁾ και έμψυχώνει τη δύσι αυτή, που μās φαίνεται ωραία. Τα αντικείμενα προσφέρουν τη μορφή τους, ενώ ό άνθρωπος δίνει το νόημα, το ψυχικό περιεχόμενο, τον συναισθηματικό κραδασμό, την ζωντάνια' έτσι μορφή και περιεχόμενο δίνουν το ωραίο.

Καθώς όμως ήταν φυσικό, πολλοί ήταν εκείνοι που έβρισκαν μειονεκτήματα⁽⁹⁾ και μονομέρειες στην έρμηνεία αυτή και ζήτησαν άλλες λύσεις θετικότερες και πιο συγκεκριμένες. Ό καθηγητής Έλευθερόπουλος έπηρεασμένος από την ακρίβεια και την μεθοδολογία των φυσικών επιστημών, θέλησε μ' επιστημονικό-θετικό τρόπο να έρμηνεύση και καθορίση την έννοια του ωραίου. Περιφρονεί τάς «φιλοσοφικάς» και «μεταφυσικάς» λύσεις, άποροίπτει την μεταφυσική ύπαρξι ωραίου, το όποιο ζητεί στις συγκεκριμένες μορφές.

Η μελέτη όμως των μορφών τον φέρνει στο συμπέρασμα ότι μόνες τους δεν παρέχουν την έννοια του ωραίου. Γραμμαί π. χ. του άνδρικού προσώπου ως ωραία

(8) Λ α λ ο ένθ. άνωτ. σ. 55 κ. έ. Έλευθεροπούλου: «Τό ωραίο, ή καλλιτεχνία», Αθήνα 1939, σ. 137 κ. έ. Παπανούτσου ένθ. άνωτ. σ. 195 κ.έ. Θ. Μουσοξύδης: «Αντικειμενική αισθητική», Αθήνα 1954, σ. 19 κ. έ., όπου γίνεται και κριτική. Ός ένα σημείο ή θεωρία αυτή είναι άληθινή' χάνει όμως την αξία της, όταν παίρηνη έκτασι, γενικεύεται, φθάνη στα όρια της μεταφυσικής και γίνεται πανθεϊσμός.

(9) Μερικά τρωτά σημεία της θεωρίας αυτής είναι: α') Η ένσυναίσθησις δεν ταυτίζεται με την αισθητική πείρα, άλλ' απλώνεται πέρα από αυτή σ' «όλη την έκταση του ψυχικού βίου», γι' αυτό τέινει στον «άπόλυτο μυστικισμό». β') Η ένσυναίσθησις δεν είναι «πάντα έξ ίσου σημαντική στο σχηματισμό αισθητικών έντυπώσεων και συγκινήσεων», αλλά «παίξει» και «δευτερώτερο ρόλο» γι' αυτό είναι πολλές φορές έντονώτερη στους άκαλλιέρητους καλλιτεχνικά παρά στους φιλότεχνους. Οι συγκινήσεις από την «συμπάθεια» που αισθάνεται μία κυρία γιά τούς όδυρμούς και την «έγκατάλειψη της κυρίας με τίς καμέλιες» δεν της άφινει μεγάλο περιθώριο γιά αισθητική συγκίνηση κλπ. Έκτεταμένη κριτική κάνει ό Παπανούτσος, ένθ' άνωτ. σ. 202-221.

ἐκτιμώμεναι, δὲν ἐκτιμῶνται ὡς τοιαῦται, ἀπαντῶσαι καὶ ὡς γραμμαὶ τοῦ προσώπου μᾶς γυναικός»⁽¹⁰⁾. Ἡ ὠραιότης μᾶς μορφῆς δὲν ἐξαρτᾶται ἄρα ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν μορφή μονάχα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἰδέα πὺν περικλείει, ἀπὸ τὸ περιεχόμενο, τὸ νόημα μὲ τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ εἶναι σύμφωνη, τὸ ὁποῖο πρέπει ν' ἀποδίδῃ μὲ τελειότητα. «Ὁραῖον σημαίνει λοιπὸν ὅτι ὑπάρχει ἁρμονία μεταξὺ σχήματος καὶ περιεχομένου (οὐσίας, ιδέας) τοῦ ἀντικειμένου»⁽¹¹⁾. Ἔτσι καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα πὺς ἡ «ὠραιότης εἶναι φαινόμενον ἀναγκαῖον, φαινόμενον ἐν ἑαυτῷ ἔχον τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεώς του. Τὸ ὠραῖον (ἐνν. τῆς φύσεως) ὑπάρχει ἐξ ἑαυτοῦ ἀσχέτως πρὸς τὴν ὑπαρξιν ὑποκειμένων».

Ἀλλὰ καὶ ὁ ὀρισμὸς καὶ τὰ συμπεράσματα ἐνῶ παρέχουν ἀλήθεια καὶ πειστικότητα, δὲν μποροῦν νὰ βροῦν ὀλοκληρωτικὴ δικαίωση. Εἶναι ἀληθινὴ ἡ ἀποψις ὅτι τὸ ὠραῖο εἶναι ἡ τέλεια ἔκφρασις μᾶς ιδέας. Ὁ Σολωμὸς συλλαμβάνει ἕνα ὑψηλὸ νόημα, τοὺς ἐλεύθερους πολιορκημένους, καὶ ἀγωνίζεται σκληρὰ νὰ τοὺς δώσῃ τὴν ἀνάλογη ποιητικὴν μορφή, πὺν νὰ συμφωνῇ μὲ τὴν ἰδέα, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν ἀποδίδῃ μ' ἀριτιότητα καὶ τελειότητα. Γι' αὐτὸ πασχίζει νὰ βρῇ τὸ κατάλληλο καὶ ταιριαστὸ ντύμα· γι' αὐτὸ ἀλλάζει τὰ μέτρα, πετάει τὶς ὁμοιοκαταληξίες, δουλεύει τοὺς στίχους, χωρὶς τελικὰ νὰ πετύχῃ τὴν ἀπόλυτην αἰσθηματοποίησιν τοῦ δράματός του, πὺν μὲνει κομματιασμένον σ' ἀποσπάσματα.

Σ' αὐτὸ τὸ παράδειγμα μποροῦμε νὰ ποῦμε πὺς ὁ ὀρισμὸς τοῦ Ἐλευθεροπούλου ἐφαρμόζεται, πὺς εἶναι δυνατὸ νὰ τὸν δεχθοῦμε, μολοντί ὁ σ. δείχνει ἀδιαφορία γιὰ τὸ ψυχικὸ γίγνεσθαι, γιὰ τὴν ἐσώτατη εὐφορία, γιὰ τὴν διέγερσι καὶ ἀνάτασι τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ, πὺν κάνει τοὺς δραματισμούς. Ἡ τὶδ προσεκτικὴ ὁμοσ παρατήρησις δείχνει πὺς ὁ ὀρισμὸς αὐτὸς ἔχει μεγαλύτερη εὐρύτητα ἀπὸ ἐκείνη πὺν ἀπαιτεῖται. Γιατί ἂν κάθε περιεχόμενο, πὺν μποροῦμε νὰ ἐκ-

φράσωμε τέλεια, ἀποτελῇ τὴν οὐσία τοῦ ὠραίου, τότε κ' ὁ ἐπιστήμων ὑπηρετεῖ τὴν ὁμορφίαν, γιατί στὰ νοήματά του προσπαθεῖ νὰ δώσῃ τέλεια διατύπωσι. Αὐτὸ ἀναγκάζεται νὰ παραδεχθῇ κ' ὁ συγγραφεὺς, ὁ ὁποῖος γράφει: «ὥστε ἀκόμη καὶ βιβλίον ἐπιστημονικὸν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὑπὸ τοιαύτην ἄποψιν ὡς καλλιτέχνημα»⁽¹²⁾.

Ἔτσι ὁμοσ περιπλέκονται οἱ ἔννοιες, γιατί ὁ Ἐλευθεροπούλος δὲν διαχωρίζει τὸ ἐπιστημονικὸ στοιχεῖο ἀπὸ τὸ αἰσθητικὸ, στὸ ὁποῖο ἀποδίδει περισσότερο γνωστικὸ περιεχόμενο καὶ λιγότερο συναισθηματικὸ. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πὺν ἀναγκάζει τὸν συγγραφέα νὰ δέχεται ἀντικειμενικὴ ὑπόστασι τοῦ ὠραίου. Μ' αὐτὴ ὁμοσ τὴν ἀποψιν δὲν ἐξηγεῖται πὺς ἄνθρωποι μὲ τὴν ἴδια ἀγωγή παίρνουν διαφορετικὴ στάσι ἀπέναντι στὸ ἴδιο ὠραῖο ἀντικείμενον, κάνουν διαφορετικὴ αἰσθητικὴ ἀποτίμησι καὶ αἰσθάνονται διαφορετικὰ τὴν ὁμορφίαν του. Ἡ ἐρμηνεία αὐτῆ παραβλέπει τὸν ὑποκειμενισμὸ στὴν καλαισθητικὴ βίωσι, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει πέρα καὶ πάνω ἀπὸ τὶς ἐθνολογικὲς, τὶς ἱστορικὲς καὶ τὶς κοινωνικὲς διαφορῆς.

Αὐτὴ ἦταν ἡ αἰτία πὺν ἔκανε τὸν Μουστοξύδη, μολοντί ξεκίνησε ἀπὸ τὴν ἴδια βάσι, τὴν προϋπόθεσι δηλαδὴ μᾶς θετικῆς αἰσθητικῆς, ν' ἀκολουθήσῃ διαφορετικὸ δρόμο. Ζήτησε νὰ βρῇ τ' ἀντικείμενικὰ στοιχεῖα πὺν συνθέτον τὸ ὠραῖο μὲσα στὸ ὑποκείμενον. Γι' αὐτὸν ἡ ἔννοια τοῦ ὠραίου εἶναι ἄπιαστη, ἀσαφῆς, γενικὴ⁽¹³⁾. Εἶναι σὰν νὰ ζητᾷ κανεὶς μίαν χίμαιρα. Στὴν θέσι τοῦ γενικοῦ καὶ τοῦ ἀφηρημένου⁽¹⁴⁾ ἐπιδιώκει νὰ βάλῃ τὸ λεπτομερειαικὸ στοιχεῖο, νὰ τὸ μελετήσῃ μὲ τὰ φῶτα τῆς ψυχολογίας καὶ νὰ τὸ ταξινομήσῃ. Θέλει νὰ μπάσῃ δηλαδὴ τὸ ἀντικείμενικὸ πνεῦμα τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου στὴν μελέτη τῶν αἰσθητικῶν φαινομένων.

Τέτοια ὁμοσ ἐπιστημονικὴ μελέτη, καθὼς παραδέχεται κ' ὁ ἴδιος, θέλει πολὺ χρόνον καὶ μεγάλην προσπάθειαν, γιατί ἡ αἰσθητικὴ δὲν βρῆκε ἀκόμη τὸν Bernard

(10) Ἐλευθεροπούλου, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 10.

(11) Ἐνθ. ἀνωτ. σ. 13, 41, 68, 72, 125, 122.

(12) Ἐνθ. ἀνωτ. σ. 160.

(13) Αἰσθητικὰ προβλήματα, σ. 27.

(14) Ἀντικειμενικὴ αἰσθητικὴ, σ. 48-49.

της. Γι' αυτό και τὰ συμπεράσματα πού μᾶς ἔδωσε δὲν εἶναι πλούσια. «Ἡ αἰσθητική ἀγωγή»⁽¹⁵⁾ εἶναι δύσκολη καὶ πολυσύνθετη στὴν ἀνάλυσί καὶ τὸν καθορισμό της· γι' αὐτὸ ὁ σ. καταφεύγει στὴν μελέτη «τῆς ἀγωγῆς» τοῦ παιχνιδιοῦ. Διαπιστώνει στὸ παιχνίδι ψυχικούς μηχανισμούς καὶ ἐνέργειες πού τοῦ προσφέρουν «μερικὰ ὀφέλη γιὰ μία ἀντικειμενικὴ αἰσθητικὴ»⁽¹⁶⁾. Στὴν μελέτη λοιπὸν τῆς «αἰσθητικῆς ἀγωγῆς» βρίσκει μία ἰδιαίτερη «λειτουργία τοῦ πραγματικοῦ», πού στηρίζεται σὲ μία συμβατικότητα⁽¹⁷⁾, ἡ ὁποία ποτὲ δὲν ἀπολίγει σ' ὠλοκληρωμένη ἐνέργεια, ἀλλὰ μὲ μία οἰκονομία μέσων φθάνει σ' «ἓνα θρίαμβο», μία «εὐχάριστη διέγερση»⁽¹⁸⁾.

Ὅταν π. χ. βρίσκωμαι στὸ θέατρο, ἔχω μία εἰδικὴ πίστι καὶ μία ἄλλη αἴσθησι τοῦ πραγματικοῦ. Βλέπω τὸν ἄδικο χαμὸ τοῦ ἥρωος, συγκινούμαι, ὑποφέρω γι' αὐτό, ἀλλὰ δὲν προβαίνω σ' ὠλοκληρωμένη ἐνέργεια, ὥστε νὰ σηκωθῶ ἀπὸ τὴν θέσι μου, γιὰ νὰ τιμωρήσω τοὺς δολοφόνους. Ἡ θεατρικὴ συμβατικότης δὲν μὲ ὠθεῖ σὲ πράξι, ἀλλὰ μοῦ χαρίζει «εὐχάριστη διέγερση». Κι' αὐτὸ ὁμῶς τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς αἰσθητικῆς πείρας δὲν ἔχει καθολικὸ χαρακτήρα· «γιατί δὲν παρουσιάζουν ὅλες οἱ αἰσθητικὲς ἀγωγῆς αὐτὸ τὸ χαρακτήρα τοῦ ἀνολοκληρωτισμοῦ, ὅπως λ. χ. εἶναι οἱ ἀγωγῆς πού ἐφαρμόζονται στὴν ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἄκόμα σ' ὀρισμένες ἄλλες περιπτώσεις καὶ στὸ χορδόν»⁽¹⁹⁾.

Ἔτσι μ' ὅλες τὶς κοπιώδεις προσπάθειες αὐτῶν πού φιλοδοξοῦν νὰ φτιάξουν μία αἰσθητικὴ στηριγμένη στὴ θετικὴ ἐπιστήμη, δὲν ἔχομε φθάσει σὲ μία λύσι τοῦ προβλήματος τοῦ ὠραίου, γιατί κι' ἐδῶ ὑπάρχει μονομέρεια. Ὑποτιμᾶται καὶ περιφρονεῖται ὁ ρόλος καὶ ἡ ἀξία τῆς φιλοσοφίας. Ἄν εἶναι σφαλερὴ ἡ προσπάθεια λύσεως

τῶν αἰσθητικῶν προβλημάτων μὲ τὰ κριτήρια μονάχα τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ, μακριὰ ἀπὸ τὴ συστηματικὴ παρατήρησι, τὴν ψυχολογικὴ, κοινωνιολογικὴ, ἐθνολογικὴ ἔρευνα, τὸ ἴδιο ἔλλιπὲς εἶναι ἡ προσήλωσις σὲ μία αὐστηρὴ θετικότητα, πού εἶναι ἀδύνατο νὰ εφαρμοσθῇ σὲ πνευματικὰ φαινόμενα, καθὼς εἶναι ἡ αἰσθητικὴ πείρα καὶ συγκίνησις.

Δὲν πρέπει νὰ λημονῆται ὅτι ἡ ἴδια ἡ φυσικὴ ἐπιστήμη, μ' ὅλη τὴν ἀκριβεία καὶ τὸν πειραματικὸ ἔλεγχον τῶν μεθόδων τῆς ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν ὕλη, τῆς ὁποίας ἀγνοεῖ τὴν βαθύτερη οὐσία. Αὐτὴ ἡ ἀγνοία τῆς δὲν τὴν ὀδηγεῖ ὁμῶς σὲ περιφρόνησι τῆς φιλοσοφίας, ἀπὸ τὴν ὁποία, ἀντίθετα, ζητεῖ βοήθεια⁽²⁰⁾. Ἐπομένως μὲ μία συνθετικὴ ἀντίληψιν τῶν προβλημάτων θὰ καταλήξωμε σὲ γονιμότερα συμπεράσματα.

Πάντως κατὰ τὴ γνώμη μας τὸ ὠραῖο δὲν ἐπιδέχεται κανένα ὀρισμό. Εἶναι μία ἀξία πού τὴν δεχόμεθα a priori, ὅπως δεχόμεθα τὴν ἀξία τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ὅπως δέχονται οἱ φυσικοὶ τὴν ἔννοια τῆς ὕλης, χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ τὴν ὀρίσουν. Δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει, ἂν ἔχη δική της ὑπόστασι, καθὼς ὁ Πλάτων ἐπίστευε πὼς ὑπάρχει ἡ ἰδέα τοῦ καλοῦ ὁμῶς ἰσχύει καὶ κάνει ἀπτή τὴν παρουσία τῆς στίς αἰσθητὲς μορφές.

Ἐξωτερικὰ, ἀντικειμενικὰ, τὸ ὠραῖο γιὰ νὰ ἐκδηλωθῇ, προϋποθέτει μία ἔννοια (ἰδέα μὲ συναισθηματικὴ ἀπόχρωσι), πού ἔχει ἐκφρασθῇ ἁρμονικὰ σὲ μία μορφή⁽²¹⁾. Αὐτὴ ἡ στενὴ συνάφεια μορφῆς καὶ περιεχομένου απαιτεῖ ἓνα τρίτον στοιχεῖον, τὴν ἀνθρώπινη ψυχικὴ σφαῖρα. Περναίει δηλαδὴ ἀπὸ τὶς αἰσθητικὲς αἰσθήσεις, τὴν ὀρασι καὶ τὴν ἀκοή, μπαίνει στὴν ψυχὴ καὶ διεγείρει τὴν ἰδιαίτερη τᾶσι

(15) Ἀγωγή κατὰ τὸν συγγραφέα εἶναι «ἡ τάσι τοῦ ζῶντος ἀτόμου νὰ συμπεριφερθεῖ μὲ τὸν ἴδιον τρόπο, ὅταν οἱ συνθήκες εἶναι ἴδιες». Ἀντικειμενικὴ αἰσθητικὴ, σ. 81.

(16) Ἀντικεμ. αἰσθητικὴ σ. 180.

(17) Αἰσθητικὰ προβλήματα, σ. 123.

(18) Ἀντικεμ. αἰσθητικὴ σ. 183.

(19) Ἀντικεμ. αἰσθητ. σ. 183.

(20) Παπανοῦτσου: «Αἰσθητικὴ», σ. 9· Σεργίου Παύλου: «Ἀπὸ τὴν σύγχρονον φιλοσοφίαν τῆς φυσικῆς», «Ἀκτίνες» 1948, σ. 424-427· Κ. Γεωργιόυλη: «Αἱ σύγχρονον φιλοσοφικὰ κατευθύνσεις», Ἀθήναι 1954, σ. 11-12.

(21) Ἡ ἀποψις δηλ. τοῦ Ἐλευθεροπούλου περὶ μορφῆς καὶ περιεχομένου εἶναι σωστὴ, ἂν συμπληρωθῇ ἀπὸ τὴν ἀπαραίτητη συμμετοχὴ τοῦ ὑποκειμένου.

τοῦ ἀνθρώπου, τὴν αἰσθητικὴν, ποὺ συναντᾶται, ἀλλὰ δὲν ταυτίζεται μετὰ καμμία ἄλλη. Αὐτὴ ἡ τάσις εἶναι ἡ κινήτρια δύναμις τῆς αἰσθητικῆς συγκινήσεως⁽²²⁾, τῆς συναισθηματικῆς καταστάσε-

(22) Ἡ αἰσθητικὴ συγκίνησις ἔχει ἀνάγκη νὰ μελετηθῇ θαθεῖα, γιατί πρὸς τὸ παρὸν ἐμφανίζεται ὡς μία διέγερσις εὐάρεστη, ἕνας συναισθηματικὸς συντονισμὸς, μυστικὸς καὶ ἀκαθόριστος. Ἀκόμη χρειάζεται νὰ ἐρεθῆ καὶ νὰ προσδιορισθῆ ἢ ἀντιστοιχίᾳ ἀνάμεσα στὴν αἰσθητοποίησιν τῆς ἰδέας τοῦ ὠραίου καὶ τὴν βίωσίν της. Καθὼς γράψαμε, σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἔχουν γίνεαι πολλὰ προσπάθειαι, ἀλλὰ εἶναι μακρὸς ὁ δρόμος γιὰ τὸ τέρμα.

ὡς ἰδιαιτέρου ποιοῦ, ποὺ δονεῖται ἀπὸ τὴν θέασιν τοῦ ἁρμονικοῦ πλέγματος μορφῆς καὶ περιεχομένου. Ἔτσι νομίζομε πὼς στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἰσχύει τὸ ἐγγελιανὸν σχῆμα ἢ ἡ ἰδέα τοῦ ὠραίου ποὺ δὲν ὀρίζεται (θέσις), ἀλλὰ φανερῶνεται στὴν κινήτικὰ τέλεια συνάφεια μορφῆς καὶ περιεχομένου (αἰσθητοποίησις τῆς ἰδέας τοῦ ὠραίου-ἀντίθεσις) καὶ τέλος βιώνεται μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου μ' ὅλα τὰ εἰδικὰ συγκινήτικα συνακόλουθα (σύνθεσις).

Γ. ΜΠΟΖΩΝΗΣ

Π Ε Τ Ρ Ε Σ

Σκιαμάχοι κι' ὑπνοβάτες... Πλάσματα ἀλλόλοτα ἐδῶ.
Μάσκες καὶ μάσκες:
μῖξες, στρουφνές... τάχα μειλίχιες, τάχα μελιόρυντες...
"Ὅμως ὑπόμενε.
Πολλὰ θὰ δεῖς, λογιῶ-λογιῶ σείστρα ὀχλήσεων ἐδῶ.
-Μικροὺς, σκληροὺς πολλοὺς θὰ δεῖς ἐδῶ.
"Ὅμως ὑπόμενε.
Ἔρσημος εἶναι πειρασμῶν, ἢ πολυάνθρωπη τοῦ σάλου τῶν παθῶν,
τούτη ἡ πανόραμη τῆς Πινύκας πόλι.
"Ὅμως ὑπόμενε.
Δύσκολος δρόμος, ἄβατος σχεδόν'
κλειστός παντοῦ.
Γεμάτος πέτρες δρόμος.
Πέτρες καὶ πέτρες...-καὶ τί πέτρες!...
Μὰ σὺ μορεῖς
ὡς ὅποιες κακοτράχαλες πλαγιὰς ποίμνες ψυχῶν νὰ ὀδηγεῖς.

Κι' ἐγὼ ποὺ τοῦ ποιμένου μου ἀκούω τὴ φωνὴ καὶ τὴ γνωρίζω
κι' ὄχι πὼς πάω μ' ἤχους «τσουκινῶν»...
Μὲ ματωμένα, ἴσως, πέλματα κι' ἐγὼ
πάνω στὶς πέτρες θὰ πατῶ,
στὶς πολυάνθρωπες ἐδῶ ἐρήμους τῶν ψυχῶν.

Θ' ἀνοίξει ὁ δρόμος, κάποτε, ὁ δρόμος π' ὀδηγεῖ
στὶς καρδιὰς τῶν ἀνθρώπων.
Κι' ἀπ' τὶς καρδιὰς πάει στὴν ἄπειρη κορφὴ!...
Θ' ἀνοίξει ὁ δρόμος, κάποτε, θὰ βροῦμε τὴν πηγὴ
τῶν ζωντανῶν ναμάτων:
Ἄμορφιας, σοφίας, ἰσχύος
τῶν ναμάτων τῆς Ἀγάπης τὴν πηγὴ,
στὶς καρδιὰς τῶν ἀνθρώπων.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

ΟΙ ΔΙΚΑΣΤΑΙ—ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΙ

Ἄνεκoinώθη ὅτι εἰς σύσκεψιν τοῦ κ. Ἐπιπροέδρου τῆς Δικαιοσύνης μετὰ τῶν κ. κ. εἰσαγγελέων ἐφετῶν, πρόκειται νὰ ἐξετασθοῦν θέματα ποινικῆς δικαιοσύνης. Προφανῶς ἡ σύσκεψις αὕτη ἔχει ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον, ἐν ᾧφει ὄχι μόνον τῆς αὐξήσεως τῆς ἐγκληματικότητος, ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης μεταπολεμικῶς διαμορφωθείσης κοινωνικῆς ζωῆς.

Ἄσσοι παρακολουθοῦμεν τὸ καθημερινὸν δράμα τοῦ συνωστισμοῦ εἰς τὰ δικαστήρια ἑκατοντάδων πολιτῶν κάθε ἐβδομάδα, εἰς κάθε περιφέρειαν πλημμελειοδικείου, διαπιστώνομεν ὅτι τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεως, τὸ πείσμα καὶ ἡ ἀσέβεια εἰς ὅ,τι ὑψηλὸν διατηρεῖ ἀπὸ αἰῶνων ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία, εἶναι τὰ συνήθη κίνητρα πὺδ ὠθοῦν τὰ 80% τῶν ἀντιδίκων εἰς τὰ δικαστήρια. Ἄνά τρίμηνον περίπου ἐπιστρέφουν εἰς τὰς αἰθούσας τῶν ποινικῶν δικαστηρίων τὰ αὐτὰ πρόσωπα. Μετὰ τὴν δίκην ἡ ψυχικὴ γαλήνη τῶν πολιτῶν καταστρέφεται. Οἰκογένειαι διασύρονται ἀνεπανορθώτως, ἠθικῶς καὶ οικονομικῶς. Οἱ ἀντίδικοι φεύγουν ἀπὸ τὰ δικαστήρια διὰ νὰ ἐπανέλθουν δριμύτεροι ἔναντι ἀλλήλων. Ἄσσοι τῆς Θέμιδος ἔχει μεταβληθῆ εἰς τόπον ἱκανοποιήσεως τοῦ πάθους καὶ διαλύσεως τῆς οικονομίας ἑκατοντάδων οἰκογενειῶν κατὰ περιφέρειαν πλημμελειοδικείου. Αἱ ἀνθρώπινα, βεβαίως, διαφοραὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λείψουν, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ σταματήσουν τὰ ἀδικήματα. Ἐχομεν ὅμως, τὴν γνώμην ὅτι τὸ Ἐπιπροεδρεῖον Δικαιοσύνης ἠμπορεῖ νὰ δώσῃ μίαν ἀνωτέραν κατεύθυνσιν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης.

Ἢδη μερικὸι δικασταὶ κατὰ τὴν ποινικὴν διαδικασίαν δὲν ἀφίνουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ μὴ νουθετήσουν, νὰ μὴ δώσουν μίαν συμβουλὴν εἰς τοὺς ἀντιδίκους καὶ μάρτυρας, διὰ νὰ ἐπικρατήσουν ἀγαθότεραι σκέψεις καὶ προθέσεις. Ἐπιδροῦν, δέ, τόσον εὐεργετικῶς εἰς τὸν πληθυσμὸν νο-

θεσαὶ καὶ συμβουλαὶ τῶν δικαστῶν κατὰ τὴν ὥραν μιᾶς δίκης. Ἢ τακτικῆ, ὅμως, αὕτη φρονοῦμεν ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ θεσμὸς εἰς τὴν χώραν μας.

Ἄσσοι τῆς Θέμιδος δὲν πρέπει νὰ εἶναι μόνον τόπος τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ τόπος νουθεσίας, φρονήσεως καὶ συνδιαλλαγῆς τῶν ἀντιδίκων. Ἢμπορεῖ νὰ ἀξιῶσωμεν νὰ γίνῃ τόπος ἀγάπης καὶ συναδελφώσεως. Ἄπέρτατος νόμος δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι πλέον ἡ τιμωρία τοῦ ἐνόχου, ἀλλὰ ἡ ἀποκατάστασις τῶν ψυχικῶν δεσμῶν τῶν πολιτῶν, ἐνὸς κύκλου τῆς κοινωνίας, ὅπου ἐπῆλθε διαταραχῆ, θυμὸς καὶ ἐχθρότης. Ἢ τιμωρία τοῦ ἐνόχου καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐννόμου τάξεως ἄς μείνουν σκοποὶ τῆς Πολιτείας διὰ τὰ βαρύτερα ἐγκλήματα, τὰ ὅποια σπανίζουν. Τὰ 90% τῶν ἀδικημάτων ἀφοροῦν τὴν πρώτην περιπτώσιν, ὅπου ἐπέρχεται μῖσος καὶ ἐχθροπάθεια ἀπὸ εὐτελεῖς διαφοράς. Ἐκεῖ, δέ, οἱ δικασταὶ ἔχουν εὐρύτατον πεδίου ἠθικῆς ἐπενεργείας ἐπὶ τῶν πολιτῶν. Ἄσεβασμὸς τῶν πολιτῶν εἰς τὰ δικαστήρια εἶναι βαθύτατος. Ἢ προσοχὴ τοῦ ἀκροατηρίου κατὰ τὴν διαδικασίαν εἶναι μεγάλη. Ἢ ἐπικρατούσα σιγὴ πρὸ πάσης ἐκδόσεως ἀποφάσεως καὶ ἡ εἰκὸν τοῦ Ἐσταυρωμένου ὑπεράνω τῶν δικαστῶν ἐπιβάλλον τὰς καλύτερας προϋποθέσεις ὑποδοχῆς πάσης ὀφελίμου προσπαθείας. Ἄς θεωρηθῆ συνεπῶς χρέος τῶν ποινικῶν δικαστῶν ὁ συμβιβασμὸς τῶν ἀντιδίκων, ὄχι μόνον πρὸ πάσης διαδικασίας, ἀλλὰ καὶ ὀλίγον πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως.

Ἢ πρόνοια τῆς πολιτείας πρέπει νὰ καλύψῃ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἀποστολῆς τῆς. Δὲν θέλομεν μόνον τιμωροὺς, χρειαζόμεθα διδασκάλους ὑπὸ τὴν εὐρύτατην ἔννοιαν. Οἱ δικασταὶ μὲν πρέπει κατὰ κύριον λόγον νὰ εἶναι δικασταὶ-παιδαγωγοί. Ἄς γίνων ἀπὸ τῆς ἔδρας τῶν κήρυκες τῆς ἀγάπης, στοργικὸι πατέρες ἔναντι τῶν πλανωμένων πολιτῶν, ὄδηγοὶ καὶ σύμβου-

λοι τῶν ἀμαθῶν. Ἄς γίνουιν περισσό-
τερον ὀμητικοί, περισσότερο πειστικοί,
ὄχι μόνον διὰ τῆς ἀποφάσεώς των, ἀλλά,
πολύ πρῖν, διὰ τῶν φωτεινῶν λόγων των.
Τότε πλέον ὡς ἱερεῖς τοῦ ναοῦ τῆς Δικαι-
οσύνης θὰ σώζουιν πολλούς. Καί αὐτοὶ οἱ
πολλοὶ εἶναι οἱ ἀσθενεῖς, πού θὰ θεραπευ-
θοῦν καλύτερα μὲ τὸν φωτεινὸν λόγον ἀπὸ
τὴν ἔκδοσιν μιᾶς ἀποφάσεως, δικαίας μὲν,

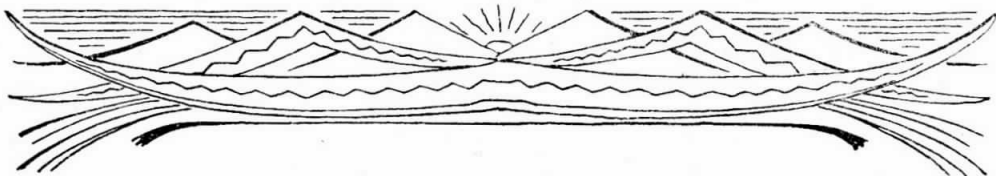
ἀλλὰ ἀφορώσης πλέον τὸ παρελθόν. Διὰ νὰ
ἐπανέλθουν ἀργότερον ὀλιγώτεροι ἀσθε-
νεῖς, ὀλιγώτεροι τροφίμοι τῶν δικαστηρί-
ων, χρειάζεται περισσότερο ὁ φωτεινὸς
λόγος. Δὲν ἀρκοῦν οἱ δικασταί-τιμωροί,
χρειάζονται καὶ οἱ δικασταί-παιδαγωγοί.

ΚΟΣΜΑΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΩΔΕΚΑΤΟΣ ΥΜΝΟΣ

Θεὲ τῶν προγόνων μας... τῶν πατέρων, καὶ τῶν παιδιῶν μας!...
Πνεῦμα ἀγαθοεργό, πού ξεκινᾷς ἀπὸ τὸ χρόνο «Μηδὲν»
καὶ δίνεις νόημα στὴν ἀνυπαρξία!...
Ἐσὺ πού σκίζεις τὰ χάρη, καὶ φωλιάζεις στὴ σκέψη μας...
πού ξερχεσαι σὰν ζεστός ἄνεμος στὶς καρδιές μας,
κι' ἀπλώνεται ἀμέσως τὸ χέρι μας στοὺς ἀδύναμους!...
Ὡ Κύριε, πῶς νὰ Σε ὁμοιάσουμε!...
Κι' ἂν θὰ Σε ποῦμε πνεῦμα τῆς Σοφίας, καὶ τῆς Ἀγάπης,
πῶς ἔνα μυαλό φτιαγμένο μὲ χῶμα
μπορεῖ νὰ Σε ζωγραφίση!...
Ἐσένα, πού εἶσαι πῶ ὠραῖος, κι' ἀπ' τὶς πολύχρωμες ἀνεμῶνες...
πού λαμπερός κι' ἀπ' τὸν ἀγνοσιᾶτικο ἥλιο!...
πού δυνατός κι' ἀπ' τὶς χιλιάδες τὶς ἀτομοβόμβες μας!...
Σ' αἰσθάνομαι, Θεέ μου, σὰν καλπάζεις στὰ φτερά τῆς καταγίδας...
Κι' ὅταν τὸ δάκτυλό Σου προβάλλει μὲς ἀπ' τὰ σύγνεφα,
καὶ μᾶς τυφλώνει... κι' εἶναι ἡ ἀστραπή!...
Κι' ὅταν τὸ βλέμμα Σου περνᾷ πᾶν' ἀπὸ τὴν ταραγμένη θάλασσα,
καὶ κείνη οἰεῖ, καὶ γαληνεύει στὸ ἄγγιμά Του!...
Μὲ δέος Σε παρακολουθῶ καθὼς δίνεις σιγά, σιγά
τὸ σύνθημα ν' ἀπλωθῇ ἡ ἀνοιξη πάνω στὴ γῆ...
καὶ ὑπακούοντας προβάλλουν δειλὰ τὰ νέα μπουμπούκια
καὶ ἡ ζεστὴ αὔρα πού εἶναι ἡ ἀνάσα Σου
πλανιέται πάνω ἀπ' τὶς πεδιάδες!...
Τὰ πουλιά τραγουδοῦν τότε ἀπὸ εὐχαρίστηση
καὶ τὰ βατράχια ἀκίνητοῦν πᾶν' ἀπ' τὶς ἤρεμες λίμνες,
τυλιγμένα σ' ἕνα ἐκστατικό ὄνειρο!...
Κύριε!... Θεέ μας δυνατέ, ἀκατάλητη δόξα μας!...
καθὼς ξετυλίγεις τὸ χρόνο, κάτω ἀπ' τὰ τρεμάμενα ἄστρα
δίνε μας δύναμη ν' ἀνεβαίνουμε σκαλί, σκαλί τὸν οὐρανό,
καὶ νὰ Σε πλησιάζουμε χωρὶς νὰ καιγώμαστε!...
Νὰ Σοῦ μιλάμε, χωρὶς νὰ ντροπώμαστε!...
Νὰ Σε ὑμνοῦμε, χωρὶς νὰ δειλιάζουμε...
Καὶ Σὺ νὰ ὀρθώνεσαι μὲ τὸ βλέμμα Σου...
—πύρινη ρομφαία—πάνω στὸν ἀέρινο θρόνο
καὶ νὰ μᾶς λὲς ἀπαλά, ἀπαλά μὲς στὶς ἀνήσυχες καρδιές μας
τὸ ἅγιο τραγοῦδι Σου!...
πού εἶναι τὸ τραγοῦδι τῆς ἁγίας—εἰρήνης...
ποῦναι τὸ τραγοῦδι τῆς γλυκεῖᾶς—ἀγάπης!...

ΝΙΚΟΣ Β. ΚΑΜΒΥΣΗΣ

Η ΧΑΡΟΥΜΕΝΗ ΖΩΗ ΤΑ ΚΟΜΦΟΡ ΚΑΙ Η ΚΥΡΙΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ἡ Αἴλα Κοράλη μόλις ἐπέστρεψε ἀπ' τὴν Τράπεζα πού δούλευε δεκαεπτά χρονάκια στὴ σειρά, «στενοδακτυλογράφος».

Κοντοζύγωνε ἡ ὥρα δύο καὶ τὸ φημισμένο της διαμέρισμα στὸν τρίτο ὄροφο, ἀνατολικο-μεσημβρινό, ὑπ' ἀριθμὸν «δεκάξι», στὴν κεντρικὴ πολυκατοικία τῆς πλατείας, ἦταν ἄνω-κάτω. Ἀπὸ χθὲς τὸ πρωί, πῆρε τὸ μπογαλάκι της καὶ ἡ τελευταία ὡς τώρα ὑπηρετρία, ἡ κυρὰ Φλώρα κ' ὁ Θεὸς ἤξερε πότε θὰ παρουσιαζόταν ἄλλη. Ἐχουν ἄλλωστε τόσο καὶ τόσο ἀλλάξει οἱ καιροί...

Καθὼς ξεγλύστρησε ἀπὸ τὸ ἀσανσέρ καὶ ξεκλειδῶσε τὴν ἐξώπορτα καὶ βρέθηκε στὸ χῶλ καὶ κατόπιν στὸ πρῶτο σαλονάκι μὲ τὰ μπιμπελό, μὲ τὶς μπιζουτιέρες, μὲ τὰ βραχιόλια καὶ τὰ σουβενίρ, πέταξε ξεφυσώντας τὴν σάντα της καὶ τὸ μπερὶ της σὲ μιὰ γωνιά καὶ πέφτοντας πρόχειρα στὸ ντιβάνι πῆρε βαθειὰ ἀναπνοή.

—Ἐπὶ τέλους! μουρούρισε.

Καὶ γιὰ μιὰ στιγμή σηκώθηκε, περπάτησε, μπῆκε στὴν κρεβατοκάμαρα, ζύγωσε τὴν τουαλέττα καὶ παρατήρησε φιλέρευνα στὸν καθρέφτη τὸ εἶδωλό της μορφῆς της. Χαμογέλασε.

—Κρατιέμαι, γυαλιζώ... δὲ μὲ κολάεινε τυπικὰ ἐκεῖνος ὁ κοκκινωμῆτης ὁ Δελφούσης, ὁ διευθυντής, ψιθύριζαν τὰ χεῖλη της.

Ἄλλὰ ἐκεῖ πού ἦταν ἔτοιμη νὰ κάνει στροφὴ καὶ μὲ κάποια ἱκανοποίηση νὰ πιάσει ν' ἀλλάξει φόρεμα, τὸ βλέμμα της καρφώθηκε στὰ ὄραια τῆς νυματιστὰ ξανθὰ μαλλιά, πρόσεξε ἀρκετὲς ἄσπρες τρίχες. Δὲν ἦταν μονάχα ἐκεῖνη—κεῖ ἡ πρώτη, στὸ δεξιὸ τσουλούφι, τὸ πρῶτο ὄδρο πού στέλνει ὁ χρόνος... Ξερτριώνανε πέντε-ἕξι τριγύρω στὴ μέση, ἀκριβῶς σιμὰ στὴ χωρίστρα, ἄλλες δύο στὸ ἀριστερὸ τσουλούφι καὶ ποῖος ξέρει καὶ πόσες ἑτοιμάζονταν νὰ ξεπροβάλλουν, πόσες κούβονταν τριγύρω, μουλωχτές καὶ δόλιες...

Τὰ καστανοπράσινα τῆς μάτια μοναστριακῆς κοκκίνισαν, γυάλισαν. Καὶ δίχως νὰ καταλάβει ἔπεσε στὴν ἐνέδρα τῆς θλίψης. Ἐκλαιγε; Ναι, ὄχι... γιατί τάχα;

Ἦταν ἀκριβῶς τριανταοκτὼ χρονῶν καὶ φυσικὰ φαινόταν ἀρκετὰ πῶ μικρὴ. Τῆς τὸ ἔλεγαν ἄλλωστε ὅλοι, τῆς τὸ σεβόριζαν χτυπητὰ

καὶ μὲ θαυμασμό. Καὶ μόνο σήμερα πού ἔδωσε παραίτηση καὶ ζήτησε τὸ «ἐφ' ἅπαξ» ἀπὸ τὸ μετοχικὸ ταμεῖο τῆς τράπεζας, ὑποχρεώθηκε νὰ ὁμολογήσει καὶ νὰ ὑπογράψει τὰ τριανταοκτὼ της χρονία.

...Μερικὲς βέβαια γεροντῶν, σκεβρόνουν στὰ τριανταπέντε, ἄλλες στὰ σαράντα. Ἡ δικὴ της ἡ κοράση ἦταν ἐξαιρετικὴ, δὲν ἔδειχνε τέτοια σημάδια. Ὡστόσο ὅπως καὶ νὰ τὸ πείς, ὅπως καὶ νὰ τὸ κάνεις, οἱ τριανταοκτὼ Μάρθες εἶχαν ρίξει ἀπάνω της τὰ ροδοπέταλά τους. Καὶ ὄχ σὲ πέντε, σὲ δέκα χρονία, «κελαϊδεῖστε ὠραία μου πουλάκια» δὲν θὰ ἦταν πιά ὅπως τώρα ἡ κοραζήτῃ Αἴλα, ἡ θεσπέσια κυρία μὲ τὸ μάγο χαμόγελο καὶ τὴ σπηλὴ ματιά. Μήπως δὲ καὶ τὸ κορμὶ ἔμενε ἀφθορο, μήπως ἔξακολουθοῦσε νάνα χυτὸ, ἀγαλματινί; Κάθε ἄλλο. Τὰ πόδια πού τὰ πρόσεχαν μὲ ζήλεια οἱ φίλες της γιὰ τὶς λαξεμένους τους καμπύλες, ἔπιασαν φέτος στὶς πεζοπορίες νὰ κουράζονται, νὰ πονοῦν. Τὸ στήθος της δὲν ἦταν ὅπως ὕταν ποζάρεισε ἐδῶ κ' ἔναν καιρὸ στὸ φωτογράφο κοντὰ στὸν Γιῶργο Διδόλη, τὸν ἄντρα της. Ἐ ναι, αὐτὰ ἔχει ὁ κόσμος, «τὰ πάντα ρεῖ» γράφουν τὰ παλιὰ σοφὰ βιβλία. Ὅμως πού θὰ κατάληγε καὶ πού θάχε σταθμούς ἡ ζωὴ πού τόσο τὴ λαχάρησε, πού τὴν ονειρεύτηκε ξενόιαστη, δροσερὴ, τάσι μὲ διαμαντόπετρες καὶ λουλούδια; Ἄχ βραδυνάει-ἔημερώνει, ξεφτρίζουν στὰ μαλλιά ἄσπρες τρίχες καὶ στενεύουν οἱ κύκλοι τῆς, θαμπώνουν, ἀλλάζουν τὰ πορφυρὰ χρώματά της.

Βαθῆς στεναγμὸς ἔξφυγε ἀπὸ τὰ χεῖλη της. Καὶ τὰ δάκρυά της μόλις πού ξεθόμιαναν.

Ἐκεῖνη ἀκριβῶς τῆ στιγμῇ χτύπησε τὸ τηλέφωνο.

—Θεέ μου! φώναξε. Τουλάχιστον νὰ μᾶς καλοῦσε κανεὶς ἀπόψε... Ἀπόψε πού τὸ μελάνι τῆς ὑπογραφῆς ἐκεῖ στὴν τράπεζα... γιατί ὡς πότε θὰ μὲ καλονττάζονε, ὡς πότε;

—Ἄλλο; σιγοπρόφερε προσπαθώντας νὰ κἀνει κρυστάλλινη, ἑλκυστικὴ τὴ φωνὴ της.

Ἄλλὰ ταυτόχρονα στὸ πρόσωπό της ζωγραφίστηκε ἡ ἀπογοήτευση. Τὸ τηλεφώνημα δὲν ἦταν μήτε ἀπὸ προσβεία, μήτε ἀπὸ καλλιτεχνικὲς συντροφιές. Ἦταν ἀπὸ τὸ Γιῶργο, τὸν ἄνδρα της.

—Τί θέλεις Γιῶργο; ψιθύρισε μὲ σατσαρι-
σιμένη βεντάγια στὸ πρόσωπο τῆ λύπη.

—Τί νέα Αἴλα;

—Καλά.

—Ἐντελῶς καλά;

—Ἔ, ὅπως τὰ περιμέναμε. Αὐτὰ δὲν ἀλλά-
ζουν.

—Ἐρεῖς, ἔχουμε κάποιο δικαστήριο στὴν ἐ-
ταιρεία... μὴ μὲ περιμένεις γιὰ μεσημέρι.

—Ὅπως νομίζεις, μονομούσισε.

Καὶ καθὼς κατέβαζε τὴν παλάμη γιὰ ν' ἀ-
κουμπήσει τ' ἀκουστικό, ξανάκουσε τὴ βαριά-
βραχνή φωνή του.

—Ποιά ὥρα θὰ σοῦ φέρονε τὸ παιδί;

—Ποιὸ παιδί; ῥώτησε ξεφρασισμένη.

—Τὴ μέλλουσα κόρη μας δά...

—Ἄ, λέω καὶ γώ! μά... κατὰ τίς πέντε, τὸ
πολὸν πεντέμισο.

—Ὠραία. Μὲ τὸ καλὸ νὰ τὴ δεχτοῦμε.

—Γειά σου Γιῶργο. Νᾶσαι καλά.

Αὐτὸ ἦτανε. Ἄδικα ἢ λαχτάρα γιὰ μιὰ
πρόσκληση, γιὰ κάποιο παιχνίδι τῆς φαντασί-
ας. Τίποτα τὸ ἐξαιρετικό, τίποτα τὸ νεότερο.
Ρουτίνα.

Ἀκούμπησε τὸ ἀκουστικό, ἔκανε στροφή, ἄρ-
χιζε ν' ἀλλάξει. Ρίχνοντας σὲ μεταξὺ κλεφτὴ
ματιὰ στὸ ρολογάκι τῆς, ἀναπήδησε. «Μπᾶς
καὶ τρέχει καὶ πάει μπροστά;» μονολόγησε. Ἦ-
ταν κίβλας δύο καὶ εἴκοσι. Ἀπὸ ποῦ νάρχισαι;
Ἀπὸ τὴν κρεββατοκάμαρα, ἀπὸ τὴν κουζίνα;
Θεέ μου κ' αὐτὴ ἡ δουλειὰ στὴν Τράπεζα...
δεκαεπτὰ στὴ σειρά χρόνια! Εὐτυχῶς ποῦ
σήμερα ὑπέγραψε τὴν παραίτησή.

Σὲ μισὴ ὥρα ἡ Αἴλα εἶχε καταφέρει ὅπως-
ὅπως τὴν κρεββατοκάμαρα καὶ βρισκόταν μὲ
τὴ νάιλον ποδιά στὴν κουζίνα, καταμπερστὰ
στὸ νεροχύτη.

....Ἄλλὰ περίεργο, ἡ σκέψη τῆς δὲν
καταλάμαζε δὲν ἠρεμοῦσε, περιτριγυριζό-
ταν ἀπὸ κεντίες. Λές καὶ ἡ σημερινὴ μέρα
ἦταν ἓνα ὄροσημο, ἓνας σταθμὸς μὲ ἀόρατους,
μιστικοὺς κρόαχτες. Τί τὸ χτυπητὸ εἶχε συμ-
βεῖ; Τίποτα. Τὴν παραίτηση δὲν τὴν εἶχε ἐδῶ
καὶ μῆνες τώρα μελετήσει; Οἱ δουλειές τοῦ
Γιῶργου, ὃ πῆγαιναν περίφημα. Τὸ γραφεῖο
του ποῦ ἀντιπροσώπευε σὲ ὅλη τὴ χώρα τὴν
ὀδοντολογία «Μιλάνκο» καὶ τίς λάμες ξυρί-
σματος «Μπαρέτσια» μὲ τὰ δύο φωτεινὰ κεφα-
λαία —Μ— δὲν προλάβαινε νὰ δέχεται παραγ-
γέλιες. Λοιπὸν; Ἔ, νά, τὸ μεγάλον θέμα, τὸ
ἐπίμαχο θέμα, τὸ οἰκονομικό, ποῦ καταδινά-
στενε ἐδῶ καὶ τόσα χρόνια τὴ σκέψη, τὴν ἐνέ-
ργεια, τὴν ψυχὴ, εἶχε πιά ξεπεραστεῖ, εἶχε λυ-
θεῖ, εἶχε μείνει ἀνάμνηση τοῦ παρελθόντος.
Ἄλλὰ νά, τὸ οἰκονομικὸ βέβαια εἶχε πιά λυ-
θεῖ, ὅσοσο χι, εἶχε ἀφίσει λεκέδες, εἶχε ἀφί-
σει ἀπροσδόκητες λαβωματιές. Νά, ἀκριβῶς
αὐτὸ ἦταν! Εἶχε ἀφίσει λαβωματιές. Ἐνα πρό-
βλημα ποῦ σοῦ γίνεται παραφέντης, ἀσάλευτος
ἐφιάλης, σὲ κάνει καὶ ξεχνᾷς πόση ἀξία ἔχει
ὁ χρόνος, οἱ στιγμές.

Ἀκριβῶς στὶς πέντε θάνεβαινε τίς σάβλες
ἡ κυρὰ Μαγδαληνὴ ἢ σιδερώτρα, ἀπὸ τὸ Πέ-
ραμα, μὲ τὸ παιδί... μὲ τὸ στερνοπαίδι κορί-
τσι τοῦ χήρου τοῦ κῆρ-Μενέλαου, τοῦ πολύτε-
χνου, τοῦ σοβαζῆ. Νά, βέβαια, μὲ τὸ κορί-
τσι ποῦ θὰ υἰοθετοῦσαν.

Μὰ γιατί χτυπάει ἔτσι ἀκάνονιστα ἡ καρδιά
τῆς; Μήπως φοβάται; Ἄστειο πρᾶμα. Ἦταν
στὸ διαμέρισμά τῆς καὶ τώρα εἶχε σιγουριά
στὴ ζωὴ, ἄνεση. Κι' ὅμως περίεργο, ἡ σημερι-
νὴ μέρα δὲν ἔμοιαζε μὲ τίς ἄλλες, λές καὶ ἦ-
ταν ἓνας σταθμὸς, ἓνα ὄροσημο.

Προσπάθησε γιὰ μιὰ στιγμή νὰ νιώσει αἰ-
σιοδοξία, νὰ χαμογελάσει. Τίποτα, τοῦ κάκου.
Τὰ χέρια ἔξεργαζαν μηχανικά στὸ ξεστὸ νερό
τὰ πιάτα ἐνῶ ὁ νοῦς, γοργὸ ἀγεροπούλι, φτε-
ροκοποῦσε πίσω στὰ περασμένα, ταξίδευε σὲ
πρόσφατες καὶ παλιές ἐποχές, λόξευε καὶ κον-
τοστεκόταν σὲ συμβάντα ποῦ εἶχαν γιὰ καλὰ
πιά ξεχαστεῖ, σὲ μικρογεγονότα ποῦ ἡ αἰτία
τοὺς εἶχε πιά πῆξει σάν κρούστα, σὲ κουβέντες
καὶ φράσεις ποῦ δὲν τίς σημάδεψε δάχτυλο,
ποῦ δὲν τίς ἔγραψε πέννα, ποῦ χάθηκαν στὴν
ἀσβόλη τοῦ καιροῦ. Αὐτὸ ποῦ τῆς συνέβαινε
τώρα, ἦταν κάτι ἔξω ἀπὸ τὸν χαρακτήρα τῆς,
ἔξω ἀπὸ τίς συνήθειές τῆς. Σὲ καλὸ τῆς!

★

Παράδοξο λοιπὸν ἀγεροπούλι ὁ νοῦς!

...Ἐδῶ καὶ δεκαπέντε τόσα χρόνια, λυγερή,
πανέμορφη, γιομάτη νειάτα ἀπὸ τὴ μιὰ κατά-
φερνε νὰ παντρευτεῖ τὸ νεαρό καὶ σχεδὸν συ-
νομήλικό τῆς παραγγελιοδόχο Γιῶργο Διδό-
λη, ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔφευγε ἀπὸ τὸ οἰκονομικὸ
τῆς περιβάλλον, λευτερονόταν, γλίτωνε ἀπὸ
τὰ ξεῖ ἀδελφία τῆς, ἀπὸ τὴ μίζερια καὶ τὴ στέ-
ρηση, ἀπὸ τὸν ἔλεγχον, ἀπὸ τὴν ἀτελεύτητη
φασαρία. Κοντολογιῆς ἀπαγκιστρωτόταν ἀπὸ
μιὰ ζωὴ γιομάτη ἀγχομαχητά, στενοχώριες,
λαχτάρες. Ὅμως ὁ Γιῶργος Διδόλης, κου-
τρουβαλοῦσε σὲ κείνο τότε τὸ γραφεῖο μὲ εἴ-
κοσι πόντους καὶ παρὰ τοὺς δρόμους ποῦ γύ-
ριζε ὀλημερίς πεζῆ, δὲν τοῦ ξεχώριζαν μὴτε
δύο χιλιάδες. «Εἰσὸδημα λιμοκτονίας», ὅπως τῆς
φιλοτόνιζε κάποιος γερο-θεῖος τῆς ποῦ δὲ ζῆ
πιά. Δὲν ἔμενε λοιπὸν παρὰ νὰ ἐξακολουθοῦσε
τὴ δουλειὰ τῆς, τὴν ἀκριβοπληρωμένη μὲ τα-
πεινώσεις, καὶ παρακάλια, νὰ συνεχίσει τὸ «ἀ-
νέβα-κατέβα», στὴν Τράπεζα, νὰ συνεχίσει νὰ
λαβαίνει τὸ μισθὸ κάθε δεκαπέντε μέρες. Ἄ,
τὸ παρελθόν, ἡ φτώχεια, ἡ μίζερια, ἔπρεπε πιά
ὅπωςδήποτε νὰ μείνουν πίσω, νὰ λησμονηθοῦν,
νὰ σβῶσουν. Ἀπὸ τὴ στιγμή τοῦ γάμου κ'
ἔπειτα ἔπρεπε νὰ χαρεῖ τὴ νεότη τῆς, τὴν
δρομιά τῆς. Νά ξεφύγει ἀπὸ κάθε δέσμευση,
ἀπὸ κάθε σκλαβιά. Ποῦ βρισκόταν, τί ἦταν;
Μιὰ πεταλούδα ἦταν καὶ βρισκόταν σὲ περιβό-
λι. Πεταλούδα ἡ καρδιά, περιβόλι ὁ κόσμος.
«Ἀνθρωπος ὅσει χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ»
καθὼς λέει κ' ὁ ψαλμὸς. Πόσο δά κρατᾷ σπαρ-
ταριστὸ, τρεμάμενο, τὸ ὄροδο;

«Ὅλα σοῦ ἦρθανε πρῶμα. Ὅμως προσοχή.
Ἄν κάνεις παιδί πῶς θὰ τὰ καταφέρεις;» τῆς

ἔλεγαν καὶ τὴ ρωτοῦσαν σιγά-σιγά καὶ μὲ χαμόγελο οἱ φίλες.

«Θ' ἀναγκαστεῖς νὰ παρατήσετε μηχανὴ καὶ στενογραφία», τῆς ψιθύριζαν μερικὲς ὄχλοπράσινες, μαραμμένες κυρίες. «Τὸ παιδί κοῦκλα μου, θέλει λάτρα, θέλει ἀφοσίωση».

Χμ, νὰ μιά ἀλήθεια. Δὲν ἔπρεπε ἀμέσως νὰ φέρει στὸν κόσμο παιδί. Ἐπρεπε κατὰ πρῶτο καὶ κύριο λόγο νὰ φτιάξουν σπῆτι, νὰ τὸ χαροῦν, νὰ τὸ ἐπιπλώσουν, νὰ τὸ ἐφοδιάσουν μὲ τὰ σύγχρονα μέσα, μὲ τὰ διάφορα κομφόρ—ἄχ αὐτὰ τὰ κομφόρ—μὲ μερικὲς στοιχειώδεις ἀνέσεις. Καὶ φυσικὰ κατόπιν σιγά-σιγά θὰ ἐρχότανε κι' αὐτό. Θὰ ἐρχότανε πάνω στὰ χνάφια τῆς ὀμῆς λογικῆς, ἀνετα, δίχως νὰ τοὺς μπλέξει μὲ προβλήματα, δίχως νὰ τοὺς φέρει χαμοζωή, στερήσεις. Κι' ἔπειτα ἀπὸ τόσο νέα νὰ θυσιάσει τὴ φρεσκάδα τῆς, τὸ ρευστό καὶ φευγαλέο αὐτὸ ἀμάλαγμα, γιὰ νὰ κλειστεῖ στους νεροχῦτες, γιὰ νὰ πέσει στὸ κακοτράχαλο μονοπάτι, στὰ χτυποκάρδια, πὸν βῆμα-βῆμα συντροφιάζουν τὴ μητρότητα;

Τὸ ἐρώτημα τὸ κράτησε, τὸ ζύμωσε, τὰ ἀνάπλασε μὲ τὰ φίλτρα τῆς καρδιάς καὶ δειλά-δειλά ἔκανε κάποια μέρα νὰ κυλήσει πρὸς τὴν πλευρὰ τοῦ Γιώργου. Κι' αὐτός, γιὰ σκέψου μοναστραπὶς τὸ σφιχταγκάλιασε, τῷφερε σὰ ρόδου μοσχοδόλημα στὰ χεῖλη.

—Εἶσαι ὑπέροχη Λίλα, τῆς φώναξε κι' ἄπλωσε τὸ δεξὶ χέρι μὲ στοργὴ στὰ ὠραία τῆς μαλλιά. —Θαρῶ στὸ ἔχω πει καὶ στὸν ἀρραβῶνα μας. Τ' ὄνειρό μου ἦταν καὶ εἶναι μιά γλυκειὰ φωνή, ἕνα σπῆτι ὑπόδειγμα. Νὰ ἐρχονται οἱ γνωστοί, νὰ ἐρχονται οἱ φίλοι καὶ νὰ νοιώθουν θαυμασμό, γοητεία. Τί κερδίζει κανεὶς στὸν μάταιο τοῦτο κόσμο; Καὶ ξέρεις, ἅμα σὲ προσέχουν, σὲ ὑπολογίζουν, σοὺ ἀνοίγουν δρόμο νὰ περνᾷς...

«Κράχ», ἀντίηχε κάποιο ἀπὸ τὰ πιάτα στὸ μάρμαρο. Πάρα τόσο νὰ σπάσει. «Εἴδνυχῶς» ψιθύρισαν τὰ χεῖλη τῆς. Θάταν ροζίμα νὰ κουτσουρευόταν τὸ κομπλέ τῆς.

...Πότε ἀκριβῶς ἦταν ἐκείνη ἡ στιγμή; Χθές, προχθές, ἔδω καὶ δέκα χρόνια; Ἄχ πῶς ξεγλυστρά, πῶς φεύγει ἀλήθεια αὐτὸς ὁ ἀνάληγτος γέρο-χρόνος! Καὶ νὰ κίβλας ἕνα παλιό, ἕνα λησμονημένο στήν ἀσβόλη τῶν ἡμερῶν ὀρόσημο. Χμ, φαίνεται ἡ πορεία τοῦ ἀνθρώπου ἔχει καὶ μερικὰ ὀρόσημα... Ἄπο κείνη ἀκριβῶς τὴ στιγμή λές καὶ στεκόταν στὸ κατῶφλι τους καὶ χροφάκουγε τῆς «καλομοίρας ἢ καλόγνωμη θυγατέρας», πὸν ἀδράζει τὰ λόγια, τὶς ἐπιθυμίες καὶ τὰ φέρονε καὶ τ' ἀκουμπᾷ στὸ μαγικό ραβδί. Οἱ δουλειές τοῦ Γιώργου, πῆραν τὴν ἀπάνω βόλτα. Ἐτοὶ δίχως καμιά προοπτικὴ, δίχως κέφι, ἀνάλαβε νὰ πλασσάει τὴν σὲ ὅλα μέτρια ὀδοντόπαστα «Μπλάνκο» καὶ μὲ τὸ νὰ σκεφτεῖ χιομφοριστικὴ διαφήμιση στους κινηματογράφους, δὲν προλάβαινε τὶς παραγγελίες. Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ μὲ τὶς λάμες «Μπαρέτσι». Κοινὰ χοντροκομμένα ξυραφάκια, πὸν μὲ τὸ νὰ ἔχουν σῆμα ἕνα γάτο στὸν

καθρέφτη, προκάλεσαν τὰ γέλια, τὴν προσοχή, ἔφτασαν νὰ γίνουν περιζήτητα.

Μὲ τὰ πρῶτα περισσέματα ἀγόρασαν τὸ διαμέρισμα. Χρειάστηκαν πέντε στή σειρὰ μῆνες νὰ τὸ βροῦν ἔτσι ὅπως τὸ σχεδίαζαν, νὰ τὸ ξεχωρίσουν. Ἀπαιτήθηκε σκέψη, ἐνέργεια, κόπος, κι' ὅσο νὰ πεις, δὲν ἔλειψαν τὰ μικροκαυγαδάκια, οἱ διαφωνίες. Καὶ νὰ, πέτυχαν ὅ,τι ζητοῦσαν. Εὐήλιο, εὐάερο, κομψό, μὲ ἀνέσεις, σωστὸ παλατάκι. Μόνο πὸν ἦταν πανάκριβο. Βέβαια, κάθε τι ὀραίο εἶναι κι' ἀκριβό. Χίλιες τριακόσιες τόσες χρυσές! Τὰ λεπτά τους δὲν ἔφταναν. Νὰ χανόταν πάλι ἕνα τέτοιο παλατάκι; Γιατί νὰ μὴ χρεωθοῦν; Καὶ ζῶσαν τοὺς τοιαστὲς καὶ χρεώθηκαν. «Θὰ δουλέψουμε χέρι μὲ χέρι Λίλα νὰ τὸ ξεπληρώσουμε», εἶχε τονίσει ὁ Γιώργος καθὼς στριφογυρνοῦσε στὴ φοῦχτα του τὸ κλειδί τῆς ἰδιοκτησίας. «Πρόσεξες τί θέα στὰ μπαλκόνια, πρόσεξες πόσα μέτρα μεσημβρία; Ἀρχίζω καὶ νοιώθω πὸς εἶμαι καὶ γὼ κάτι, πὸς ἀνεβαίνω Λίλα, πὸς ἐπὶ τέλους ζῶ!» «Καλορίζω Γιώργου», θυμᾶται πὸν μορμούρισε χαρούμενα. Καὶ λογάριαζε τὰ μιμιτελὸ πὸν θὰ τοποθετοῦσε στὸ σαλονάκι, τὶς βυσσινὶ κουρτίνες ἀπὸ βελούδο πὸν ἔπρεπε νὰ προμηθευτοὶν γιὰ νὰ κἀνουν ἐφέ. Χμ, θὰ ἔπρεπε νὰ ὑποχρεονόταν, νὰ ζητοῦσε προκαταβολὴ ἀπὸ τὴν Τράπεζα, θὰ ἔπρεπε νὰ βοηθᾶι νὰ ξεχρεώσουν. Κι' ἀποκοντὰ θὰ ἔπρεπε νὰ διατηρεῖ τὸν ἀέρα τῆς ὁμορφῆς, νὰ ἔδινε πάλι κάποια ἀναβολὴ στὴ μητρότητα. Ἐ δὲν τὴν πῆρανε δὰ καὶ τὰ χρόνια! Ἀκόμα βρισκόταν στὸν ἀνόθ.

Ποτὲ δὲν τῆς πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ ἡ φθορά. Μπορεῖ γιὰ ὅλους νὰ εἶναι κοντὰ ὁ θάνατος, ὁμως γιὰ μᾶς, γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας, ὄλο καὶ μακραίνει. Μιά γλυκιά αὐγὴ, μιά λίσχαρη μέρα μᾶς κάνει νὰ πιστεύουμε ὅτι θὰ μεινουμε γιὰ πάντα στὴ γῆ...

Σιγά-σιγά ξεχρόεσαν τὸ διαμέρισμα. Πῶς ὁμως τέτοιο παλατάκι νὰ μένει μὲ ἀρχαιολογίες, πῶς νὰ μείνει δίχως τὰ κομφόρ, δίχως τὸν καινούργιο πολιτισμό; Καινούργιες ἔγγιες. Ἡ περίοδος αὐτὴ πὸν σχεδὸν στέλνει ἀκόμα τὸν ἀντίλαλό τῆς, ἄλλαξε ταμπλό, χάραξε μυστικά-μυστικά διζὸ τῆς ὀρόσημο.

«Τὰ κομφόρ, Λίλα, δίδουν στὴ ζωὴ αὐτὸ πὸν ζητᾶμε μὲ λαχτάρα», εἶχε τονίσει στὸ δεῖπνο μᾶς γιορτῆς ὁ Γιώργος. Καὶ προσέχοντας τὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου τῆς συνέχισε. «Τὴν κἀνουν ἀπαλή, χαρούμενη, τὴ γεμίζουν μικροπολαύσεις. Ὡς πότε θὰ ζήσουμε γιὰ νὰ τὴν καλοχαροῦμε; Γιὰ σκέψου ἕνα ἠλεκτρικὸ ψυγείο τύπου «Βιοτζίνια»! Νὰ ζυτᾷς καλοκαιράκι δειλινὸ πὸν ἔξω στὶς πιπεριές σᾶει τὸ τζιτζικὶ καὶ νὰ ἔχεις χρυστάλλο τὴν χρῆμα-σοκολάτα! Τίποτα! Ἀναβολὴ σὲ ὅλα, σὲ κάθε μας ὑποχρέωση. Πρέπει νὰ πάροουμε ψυγεῖο».

Τὴν ἡμέρα πὸν ἔφεραν τὸ ψυγεῖο ὁ Γιώργος δὲν πιανόταν ἀπὸ χαρά. Ντύθηκε σὰ γαμπρός, ἐνοίστηκε μὲ διπλὲς ζόντρες, κάλεσε γιὰ

τσάι καμιά δεκαριά φίλους του καὶ τοὺς τὸ παρούσιασε μὲ καμιάρι.

«Κυττάξετε ψῆξη, κυττάξετε αὐτόματη λειτουργία! Στὴν Ἀθήνα δέκα σπίτια, τὸ πολὺ δεκαπέντε, ἔχοντε τέτοιο ἀριστούργημα!» τοὺς ἐτόνιζε κάθε στιγμή καὶ τὰ μάτια του στραφτάλιζαν.

Γιὰ ἓνα μῆνα κάθε πρωὶ πού σηκώνονταν, τραβοῦσε κατευθεῖαν στὸ ψυγεῖο. Τὸ περιοριζόταν, τὸ ἐπιβεωροῦσε, τὸ χάιδενε. «Ὡ ναί, τὸ χάιδενε σάν ἓνα ζωντανό, σάν ἓνα πολῦτιμο μαγογαριτάρι καὶ τὰ μάτια του ὄλο καὶ στραφτάλιζαν. Στὸ γραφεῖο, στὴ λέσχη, στὸ σινεμά, εἶχε νὰ λέει καὶ νὰ λέει γιὰ τὸ ψυγεῖο. «Εἶναι περίφημο, ἡ τελευταία λέξη τῆς τεχνικῆς.. Σωσὶ ἀπόλαση!»

Κι' αὐτὴ; Φυσικά συμμεριζότανε τὴ χαρὰ του. Ἐνα τέτοιο ψυγεῖο στὸ σπίτι...

Στὸ μεταξὺ συνέβηκε κάποιον πρωὶ καθὼς ἄνοιγε τὸ παράθυρο τῆς κρεββατοκάμαρας νὰ προσέξει ἓνα μεγάλο μαρμάρινο σταυρό... Μπᾶ, ἀπὸ ποῦ ξεπροβέλνε αὐτὸς ὁ πελώριος σταυρός; ἀναρωτήθηκε. Ἄλλὰ τί ζουτὴ πού ἦταν... Πιὸ κάτω ἀπὸ τὴν πλατεία δὲν ἦταν ὁ «Ἅγιος Τρύφων», ἡ ἐκκλησία τῆς ἐνορίας τους; Ναι ξεπροβέλνε ἀπὸ τὸν κεντρικὸ τροῦλλο ἔτσι πελώριος ὁ σταυρὸς ἀνάμεσα σὲ στέγες καὶ ταράτσες... Τὴν πρώτη ἐξέβηκε μέρα σχεδὸν τὸ ἔεχασε. Ἀπὸ τὴν ἐπόμενη ὅμως κι' ἔπειτα κάθε πρωὶ πού βροντοῦσε μὲ τὰ δάχτυλα τὰ παρθυρόφυλλα καὶ γέμιζε ἡ κάμαρα φῶς... νὰ κι' ὁ πελώριος μαρμάρινος σταυρὸς ἀντικρῦ. Λοιπὸν; Τίποτα... Μόνο πού...

Μετὰ τὸ ψυγεῖο ἀκολούθησε τὸ πλυντήριο. «Θ' ἀγοράσουνε πλυντήριο μάχας «Ἐβερσεστ» τελευταῖον τύπου Λίλα καὶ βὰ γλυτούσμε μιά καὶ καλὴ ἀπὸ τίς ὑπηρετίες. Ἄ, δὲν ὑποφέρονται πιά μὲ τίς ἀπαιτήσεις τους. Ἐλεεινά ὄντα. Κῦτταξε πὼς μοῦ ἔπλυναν τίς μαστέρες. Θαρροεῖς καὶ μήτε τίς ἄγγιξε σαπουνάδα...»

Ἐπειτα ἀπὸ τὸ πλυντήριο καὶ γιὰ ἓνα διάστημα μὲ λογιῆς-λογιῆς μικροχαρὲς, ταξιδάκια καὶ διάφορες ἀπασχολήσεις ἀγοράστηκε τὸ κρεμεζὶ «Victoria union» τὸ αὐτοκίνητο. Τὴν ἡμέρα πού τὸ ἔφεραν, ὁ μαρμάρινος σταυρὸς λὲς κι' ἀπλωνόταν σ' ὅλη τὴ γῆ, λὲς κι' ἀγκάλιαζε σ' ἀνατολὴ καὶ δύση τὴ μεγάλη πόλη. Καὶ γιὰ εἰκοσιτέσσερες ὥρες ἡ καρδιά χτυποῦσε ἀνανώστια. Γιατὶ τάχα; Δὲν ἦταν ἀκόμα δροσερὴ, δὲν ἦταν ἀκόμα νέα; Ναι, βέβαια, μόνο πού...

Ἄ τὸ αὐτοκίνητο, ἀλήθεια! Ἦταν γιὰ ἔξι θέσεις, ὑπερπολυτελείας. Κι' ὁ Γιώργος τώρα λὲς καὶ πετοῦσε. Ἄλλὰ πόσο ἀγῶνες, πόσες καινούργιες θέσεις, πόση ἀπασχόληση... «Ἀπαράτητο, ἀπαράτητο, γιὰ τὴ δουλειά μου Λίλα, δεῖξί χέρι, σύντροφοις πιστός. Τί νὰ γίνει, ἔχουμε καιρὸ καὶ γιὰ τὰ παρατάκια...»

Ἄλλὰ φαίνεται ὁ Γιώργος, δὲν ἦταν πιά καὶ τόσο εὐλιμνής. Καὶ μόλις πού τὸ προσέξε αὐτό. Δὲν ἦταν λοιπὸν εὐλιμνής, γιατί στὴ δουλειά του τώρα δούλευαν ἄλλοι. Αὐτὸς ἦταν πιά ὁ μόνος «ὁμόρρηθμος», ἦταν ὁ φτασμένος, ἦ-

ταν ὁ διευθυντῆς, δὲν ἦταν ὁ μικρὸς κι' ἀσημαντος πλασοεδακὸς τῆς ἐποχῆς τῶν ἀρραβῶνων. Μόνο πού ἡ ὀδοντόπαστα καὶ οἱ λάμες δὲν εἶχαν καὶ τόση ὅπως πρώτα κατανάλωση.

Σὲ πόσους δὰ δὲν ἔδειξε τὴ μηχανὴ τοῦ αὐτοκινήτου, τὸ καμπιλατέρ, τὰ φρένα, τὴ φιγυράτῃ καροῦσερι... «Γιὰ προσέξτε τί καταπληκτικὸ μοντέλο! Ἄμαξι φαινόμενο! Ἐκλογὴ πρώτης γραμμῆς». Τὰ μάτια του πάλι στραφτάλιζαν, ἡ φωνὴ του εἶχε καμιάρι καὶ πάθος.

Καὶ ἄρχισαν οἱ ἐκδρομέες, ἄρχισαν τὰ μακρινὰ ταξιδάκια. Δελφοί, Μυκῆνες, Ὅσιος Λουκάς, Ὀλυμπία... Χαμόγελα καὶ κολακείες τριγύρω τους «Ἐνα ὄραιο αὐτοκίνητο καὶ μιά ὄραια κυρία» τῆς ψιθύριζαν μερικοί. Ὅταν πιά ξεχρεώθηκε καὶ τὸ αὐτοκίνητο, τὸ νοικοκυριό, ἡ φωλιά τους, εἶχε πιά τὰ πάντα. Ὅλα τὰ πολυπόθητα κομφορ, ὅλες τίς ἀνέσεις. Ὅμως περίεργο, ἡ περιβόητη χαρὰ,—πού βρίσκεται ἄραγε ἡ χαρὰ;—στάθηκε, δὲ στάθηκε κοντὰ τους;... Δὲν μπορούσε νὰ πεῖ. Κάθε πρωὶ σηκώνονταν γιὰ νὰ πάει στὴν Τράπεζα, κάθε πρωὶ ἐνοιθε κάτι ἄδειο τριγύρω τῆς. Κάθε πρωὶ πού ἄνοιγε τὸ παράθυρο ἀντίκριζε τὸν πελώριο μαρμάρινο σταυρό...

Οἱ μέρες ἔφευγαν, ἔφευγαν, κυλοῦσαν ἡ μιά πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη, κατακυλοῦσε ὁ χρόνος, περνοῦσε, ξεγλυστοροῦσε ἡ νεότης. Καὶ ἄχ, γιατί νὰ νοιώθει ἔτσι κάτι τὸ ἄδειο τριγύρω; Δὲν εἶχε ξεφύγει ἀπὸ τὴ μισέρια, δὲν εἶχε μείνει πίσω τὸ παρελθόν, δὲν τὰ εἶχανε ὅλα κερδίσει; Χμ, ἴσως, ποῖος ξέρει...

Κάποια θολὴ χειμωνιάτικη βραδιά ἓνας φίλος τους δημοσιογράφος, ἄνθρωπος μελαγχολικός, ἰδιότροπος, μὲ μεταπτώσεις, τῆς εἶπε πὼς ἦταν ὄραια κι' ἀποκοντὰ σιγοστέναζε. «Γιατὶ ἀναστενάζετε;» τὸν ρώτησε. Κι' αὐτὸς δίχως ν' ἀποκριθεῖ ἔβγαλε τὸ πακέτο μὲ τὰ τσιγάρα του, ἔσκισε ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ χαρτί κι' ἔγραψε τοὺς παρακάτω στίχους:

Στέναζε πού οἱ χυμοὶ μου εἶχαν στερέψει πού ἡ νεότης εἶχε διαβεῖ στὰ σκότη θολερὴ, δίχως ἥλιον ἀχτιδοφῶτι καὶ στὰ μεγάλα δὲν εἶχε κονέφι.

Τὸ χαρτί ἔπεσε στὰ χέρια τοῦ Γιώργου. Τὸ διάβασε χαμογελώντας καὶ κάποια γεγόνισα πού ἔτυχε νάναί μαζί τους καὶ ξεκαρδιώθηκε. Γέλασαν, γέλασαν ὅλοι τους καὶ τὸν πῆραν στὸ φιλό. Θυμᾶται πού τοῦ εἶπαν νὰ κάνει οἰκονομίες, νὰγοράσει ψυγεῖο, πλυντήριο, αὐτοκίνητο, διαμέρισμα, κομφορ...

Ὅστόσο οἱ μέρες ἔφευγαν, κυλοῦσαν, ὁ χρόνος γινόταν σκοπευτῆς καὶ σημάδευε τοῦ καθενὸς τὴν πορεία. Ὅταν δὲν ἔμενε πιά τί ν' ἀγοράσουν, ἔ, τότε νὰ, ἔφτασαν κοντοζύγωσαν καὶ οἱ μαγνήτες τοῦ κοινοῦ νόμου, κοντοζύγωσε τὴ δικὴ τῆς ἰδιαιτέρα καρδιά μὲ παράξενο τρόπο ἢ τροχοπέδη τους. Ἄ, ἡ μητρότητα! Δὲν ἦταν ἀπὸ τὰ φαινόμενα πού σκεπάζονταν, πού λησμονοῦνται. «Λίλα δὲν τὸ καταλάβαμε πὼς πέρασαν τὰ χρόνια. Μὲ τὸ ἓνα, μὲ τὸ ἄλλο,

ὅσοι νὰ φτιάξουμε βλέπεις τὴ φωλιά μας... Χμ, κοντεύουμε πιά τὰ σαράντα... τότε θάγουμε καὶ μείς ἕνα βασανιάκι, ἕνα παιδί σὰν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους;»

Ἦταν Σαββάτοβραδο πού πρωτοξεστόμοσε αὐτὲς τὶς κουνέτες ὁ Γιῶργος. Καθόταν πλάι στὸ ραδιογραμμόφωνο καὶ ξεφύλλιζε τὶς βραδυνὲς ἐφημερίδες. Τὶς πρόφερε γοργά-γοργά πίσω ἀπὸ τὸ φύλλο μὲ τὰ ψηφία καὶ τὶς ρεκλάμες καὶ μοναστραπὶς χαμήλωσε τὸ βλέμμα καὶ ἔγινε κατακόκκινος. Ἐγίνε σὰν ἕνα παιδί πού εἶχε κάνει ζαβολιές.

«Θέλεις νὰ γίνω μητέρα;» τὸν σιγορῶτησε μὲ ἀπορία. Κι' ἔνοιωσε τὴν καρδιά της νὰ χτυπάει. Τὰ μάτια της βούρκωσαν. Ἄ, ἡ μητρότητα... δὲν ἦταν ἀπὸ τὰ φαινόμενα πού...

«Ναί, Αἰλιά, θαρῶ εἶναι καιρὸς...» ἀποκρίθηκε καὶ καθὼς ἔριξε τὴν ἐφημερίδα χάμου καὶ τὴν κτύπησε, ξερόβηξε, τοῦ ξέφυγε κάποιος στεναγμός.

Ἄλλὰ νά, τίποτα, τοῦ χάμου.

Φαίνεται ἦταν ἀργά. Ἀκριβῶς ἕνα χρόνο πρὸ ἔπειτα, ὕστερα ἀπὸ σίγουρες ἐλπίδες, ἀπὸ καρδιοχτύπια, ἀπὸ ἐπιστημονικὲς ἐτοιμασίες, ἀπὸ ἡρωϊκὴ ἀπόφαση νὰ παραμεριστοῦν τὰ τελευταῖα μυριάκρια ἴχνη τῆς δροσερῆς κορμοστασιάς, διαπίστωνε μὲ συντριβὴ, μὲ ἀπορία, ὅτι τὰ μέτρα τῆς ἀναβολῆς ἦταν ὑπογραφή καὶ ὁμολογία γιὰ τὴν ἀρνηση. Γιὰ μὰ παντοτεινὴ ἀρνηση. Ὁ διάσημος γυναικολόγος Θερασύβουλος Γραζέλης, τῆς ἔλεγε καθαρά μὲ τὴ μάσα του φωνὴ πὼς δὲ θὰ γινόταν πιά μητέρα...

Καὶ γυρίζοντας ἀπὸ τὴν κλινικὴ του στὸ διαμέρισμα, σωριάστηκε στὸ ντιβάνι τοῦ σαλονοῦ, ἀναλύθηκε σὲ λυγμούς. Κατὰ σύμπτωση βρέθηκε βλέπεις ἐκεῖ στὰ πόδια της ἕνα φύλλο ἀπὸ κοντὶ μὲ ταιγάρια μὲ τοὺς στίχους τοῦ ἰδιότροπου καὶ μελαγχολικοῦ ἐκείνου δημοσιογράφου.

Στέναξα πού οἱ χυμοὶ μου εἶχαν στερέψει πού ἡ νειότη εἶχε διαθεῖ στὰ σκότη...

Πού ἦταν τόσο καιρὸ αὐτὸ τὸ κουνέλι, πὼς βρέθηκε σήμερα ἐκεῖ στὰ πόδια της πεταμένο; Νᾶχε ἀραγε παραπέσει ἀπὸ τότε σὲ καμιά πτυχή στὸ στρώμα; Μυστήριο. Καὶ ἂχ ὁ μαρμαρινὸς σταυρὸς ἔξω, ὁ σταυρὸς ψηλά ἐκεῖ στὸν τροῦλλο...

★

Τὰ χέρια της βροίζονται ἀκόμη στὸ νερό, στὴ λεκάνη, ἐνῶ τὰ πατικά ἔχουν προσώρας πλυθεῖ μιά καὶ δύο, ἴσως καὶ τρεῖς φορές. Μπᾶ, τόσο λοιπὸν ἔχει ἀφαιρεθεῖ! Τί στέκεται, γιατί δὲν τὰ ξεβγάζει στὴ θρύση, γιατί δὲν ἀπλώνει τὰ δάχτυλα στὶς πετσέτες;

Γκρίν! ἀντηχεῖ τὸ κουνδοῦνι στὴν εἴσοδο. Μοναστραπὶς τινάζεται, ξεπετιέται λὲς καὶ δέχτηκε ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια.

Ἔχει χάσι νὰ πέρασε ἡ ὥρα, νὰ ἔφτασαν οἱ πέντε καὶ νᾶναι ἡ κυρά-Μαγδαληνή, ἡ σιδερώτρα, μὲ τὸ παιδί... μουρομυρίζει.

Καὶ προτοῦ προχωρήσει γιὰ ν' ἀνοίξει, κοντοστέκεται, «τίχ-τάχ, τίχ τάχ» ἄκου, χτυπάει ἀ-

κανόνισα πάλι ἡ καρδιά της. Σηκώνει τὴν παλάμη της ὡς ἐκεῖ, νιοῦθαι ζάλη. Μπᾶ σὲ καλὸ της... Μήπως φοβάται; Ὅχι δά... Ἀστεῖο πρόμα. Μὰ δὲν τὸ κουνέντιασαν πέντε καὶ δέκα φορές μὲ τὸν Γιῶργο, δὲν τὸ ἀποφάσισαν; Μποροῦσε τότε τὸ ἀδύναμο μικράκι τοῦ σουβατζί νὰ τοὺς βλάψει, μποροῦσε κάτι νὰ τῆς πάρει, νὰ τὴν παραμερίσει; Τὸ διαμέρισμα, τὰ κομφορ, τὰ μπιμπέλο, οἱ βελουτὲ κουντίνες, τὰ χαλιά δὲν ἦταν δικὰ της, ἐντελῶς δικὰ της; Καὶ «μετὰ θάνατον» τρέχα γύρευε... Ὡ ναί, μόνο πού αὐτὸ τὸ ἴδιο, δὲν θάταν δικὸ της, αἷμα της, ἐντελῶς δικὸ της... Καὶ ὦ ἦταν γυναίκα, ξεκίνησε μὲ τὸ προνόμιο νὰ μπορεῖ νὰ κάνει τὴ ζωή νὰ μακραίνει ἐδῶ στὴ γῆ.

Καθὼς προχώρησε, καθὼς βρέθηκε στὸ χῶλ τὰ μάτια της βούρκωσαν.

★

Δέκα μέρες ἀργότερα. Κυριακὴ μεσημέρι. Στὸν τρίτο ὄροφο τῆς πολυκατοικίας, στὸ ἀνατολικομσημεινὸν διαμέρισμα, στὸ ὑπ' ἀριθμὸν δεκαεξί, καταμεσίς στὸ σαλόνι κάθονται ὁ κύριος, ἡ κυρία καὶ ἔχουν ἀνάμεσά τους ἕνα μικράκι ὅσων τεσσάρων χρονῶν.

Εἶναι κορίτσι, σωστὴ ζωγραφία, ντυμένο πορφυρὸ βελουδένιο φόρεμα καὶ μοιάζει μὲ κάτι αἰθέριες μορφὲς σὲ κάρτ-ποστάλ, σωστὴ μικρὴ μαρκησία. Τὰ μαλλιά του εἶναι ἀνοιχτόξανθα, τὰ μάτια του ἔχουν τὸ χρῶμα τῆς θάλασσας.

Ἐξω βρέχει. Βρέχει γιὰ καλά. Σχεδὸν κάθε στιγμὴ ἀλλάζονται τὸν οὐρανὸ ἀστραπές.

—Κάνε μάτια στὸν μπαμπά Ρόζα... σιγολεῖ ἡ κυρία Κοράλη.

Ἡ μικρὴ σηκώνει μὰ ἰδέα τὸ χεράκι μὲ τὴ γαλάζια χάντρα-γιὰ νὰ μὴ τὴν πιάνει μάτι-καὶ τὸ φέρνει στὰ τρυφερά χεῖλη. Ἀλλὰ καθὼς οἱ ἀστραπές κουλουριάζονται καὶ ἀντηχεῖ κεραινὸς πού τραντάζει τὴν περιφέρεια, τινάζει τὸ πρόσωπο, ξαρφιάζεται, παραπατάει, μπηγεῖ τὶς φωνές. Κι' ἀποκοντὰ πέφτει πάνω στὸ χαλὶ ἐνῶ τὰ γλιανὰ ματάκια ὑγραίνονται.

Ὁ Γιῶργος Κοράλης ἀσυνήθιστος σὲ τέτοια, σκυθρωπάει, σηκώνεται, τὴν παίρνει στὴν ἀγκυλιά του.

—Κούκλα μου γιατί φοβήθηκες; τῆς λέει τρυφερά. Ἐδῶ δὲν ἔρχεται ἡ βροχοῦλα.

Καὶ τῆς χαϊδεύει τὰ λευκά-ξανθὰ μαλλιά καὶ φέρνει τὸ χεῖρ του ὅσων τῆ μικρὴ καρδοῦλα.

—Πὼς τρέμει! μονολογεῖ. Γιατί καρδερίνα μου, φοβήθηκες; Νά, τώρα κῆτα, ἡ βροχοῦλα θὰ σταματήσει. Καὶ ἔξερεις, θὰ παίξουμε μὲ τὴ μαμὰ τὸ λάγιο ἀρνί...

Ἡ ὄψη του γλυκαίνει, τὰ μάτια του λάμπουν, γιὰ μὰ στιγμὴ στραφταλλίζουν. Ναί, στραφταλλίζουν ὅπως ἐδῶ κι' ἕναν καιρὸ... Καθὼς λοξεύει τὸ πρόσωπο λίγο ἀριστερά, ἀντικρῶς τὸ βλέμμα τῆς Αἰλιάς.

—Αἰλιά... ψιθυρίζει καὶ μονομιᾶς πάλι σκυθρωπάει καὶ συλλογίζεται.

—Λέγε, Γιῶργο, κάνει ἐξέλιξη καὶ δίχως νὰ τὸ θέλει χαμηλώνει τὸ βλέμμα, γίνεται χλωμὴ.

—Γιατί χλωμάσες; Χμ, τηλεπάθεια... Τί τὰ

θέλεις, καλά είναι και τὰ κομψό, αλλά...

- Σώπα... μὴν προχωρείς, ξέρω, σιγολέει.

Ἄκολουθεῖ γιὰ λίγο σιγή.

- Ἡ καρδοῦλα της, ἄκου! πάει νὰ σπάσει Λίλα, συνεχίζει ὁ Γιώργος. Τὸ ἀγγελάκι μας... κατατρόμαξε. Μὰ κερωνὸς δὰ κι' αὐτὸς ἀλήθεια!

Ἄκολουθεῖ πάλι σιγή.

- Ἐχει βλέπεις καρδιά... δὲν εἶναι ψυγεῖο.

Χμ, τότε νομίζαμε πὼς μόνο μέ.... Εἶναι ζωντανὴ ὑπαρξή, εἶναι μιὰ μικρὴ ψυχὴ, Λίλα. Χμ, μιὰ μικρὴ ψυχὴ! Κάτι τί τὸ ἀνερευνήτο... Κουκλάκι μου, γιανθὶ μου...

Ἡ κυρία γίνεται περισσότερο χλωμὴ, ἢ ὄψη της κοντοξυώνει τὸ χρῶμα τοῦ λεμονιοῦ.

- Σώπα, παρακαλεῖ, ὑποφέρω. Δὲν τὸ βλέπεις. Ἄχ ἐκεῖ ψηλά ὁ σταυρὸς...

Μοναστραλὶς τὴν πάνουν λυγμοί.

- Σὲ καταλαβαίνω. Μιὰ ὀλοξόντανη σπαρταριστὴ ψυχὴ, μιὰ δευτέρη, μιὰ τρίτη, πολλές ψυχὲς κοντὰ μας. Γιατί ὄχι; Καὶ γιὰ σκέψου,

θὰ ἦταν ὅλες δικές μας... παραμιλάει. Καὶ περιεργό, δίχως νὰ τὸ θέλει, νοιώθει τὰ μάτια του καὶ κοκκινίζουν.

- Κλαῖς Γιώργο, κάνει ἡ κυρία μέσα στοὺς λυγμούς της.

- Ὅχι... αὐτὸ ἔλειψε... ἀποκρίνεται καὶ κρύβει τὸ πρόσωπο στὸ φῶμα τῆς μικρῆς.

- Μὴν τὸ κρύβεις. Εἶναι κακὸ νὰ τὸ θάβεις ἐντὸς σου... Καὶ γὼ πὼς με βλέπεις...

Ἡ βροχὴ ὄλο καὶ δυναμώνει, καινούργιος κερωνὸς ἀντηχεί.

- Λίλα, τὸ παιδί! Ξεφωνίζει αὐτὸς με σύγχυση. Πάει, θὰ μᾶς ἀρρωστήσει.

Μὰ ἡ μικρὴ τώρα φαίνεται συνήθισε, δὲν ἦταν ἄλλωστε καὶ γεννημένη στὰ πούπουλα. Ξεπροβάλλει δειλὰ τὸ μουντάκι της, προσβλέπει πὼς στέκουν με θλίψη καὶ γιὰ δὲς, χαμογελάει. Χαμογελάει παράξενα. ἐντυπωσιακά, σωστὴ μικρὴ μαρκοῦλα.

Σ Ω Τ Ο Σ Χ Ο Ν Δ Ρ Ο Π Ο Υ Λ Ο Σ

Χ Α Ρ Α Υ Γ Η

Χρῦσος' ὁ ἥλιος τὴν καινούργι' ἀνατολή
κι' οὐράνιο λαμπροφῶς σκόρπισε πάλι
κι' ὄλα σκιρτήσαν στὴν πρωϊνὴ φεγγαβολή
καὶ γιόμισ' ὄλη ἡ γῆ με φῶς καὶ κάλλη.

Κι' ἐντὸς μου ξύπνησε πασίχαρ' ἡ ψυχὴ
κι' ὡς τὴ δροσίζει τοῦ πρωϊνοῦ ὁ ἀγέρας
τὸν ἐρχομὸ βουβὴ θεωρεῖ κι' ἐκστατικὴ
τῆς ἀνοιξιὰτικης καινούργιας μέρας!

Πουλιά, λουλουῖδια, φῶς γιομᾶτοι τόποι
κι' ἀνάμεσό τους ἀπειρ' ὠραῖοι ἀνθρώποι
τραγοῦδια, χρώματα κι' ἀπάνω οἱ οὐρανοὶ
ἠλιόφωτοι, ἀτέρμονοι, γαλήνιοι, γαλανοί!

ᾠ Κύριε, Θεέ μου, Δόξα σοι καὶ τούτη
τὴν αἰγὴ
π' ὡς κάθε μέρα γίνεται τὸ θάμα αὐτὸ στὴ
γῆ!

Π. Σ Ι Λ Α Σ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΜΟΝΟΝ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

Πολλοί αναγνώσται μας διετύπωσαν την ἐπιθυμίαν νὰ δώσῃ ἢ στήλῃ αὐτὴ μίαν συνοπτικὴν ἔκθεσιν περὶ τοῦ πῶς, τέλος πάντων, τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἐννοεῖ τὴν προσπάθειαν διὰ τὸν χριστιανικὸν πολιτισμὸν. Εὐχαρίστως ἀνταποκρινόμεθα εἰς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτήν.

Εἰς τὸν σημερινόν, λοιπόν, ἄνθρωπον, εἰς τὴν κοινωνίαν μας, εἰς τὴν πατρίδα μας, εἰς τὴν ἀνθρωπότητα καθόλου τὴν σήμερον δοκιμαζομένην, ὅπως δοκιμάζεται, ἐν ἔχομεν νὰ φέρωμεν ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν βοήθημα: τὴν ἀλήθειαν. Τὴν ἀλήθειαν ὅτι τὰ δεινὰ, τὰ ὁποῖα ἡ ἀνθρωπότης ὑφίσταται, ὀφείλονται εἰς τὴν ἀποστασίαν ἀπὸ τῶν αἰώνιων χριστιανικῶν ἀληθειῶν. Καὶ δὲν θὰ παύσῃ τὰ δεινὰ αὐτὰ, ἂν δὲν παύσῃ ἡ ἀποστασία, ἂν δὲν ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν. Ὅπως, ἀντιθέτως, ἂν ἐπιστρέψωμεν εἰς αὐτὸν θὰ ἔχωμεν τὴν ὁδὸν διὰ νὰ λύσωμεν ὄχι μόνον τὰ μεταφυσικὰ προβλήματα, ἀλλὰ καὶ τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν εἰς τὴν ἐν γένει διαθίωσίν μας ὡς ἀτόμων καὶ ὡς ὀλόγητος καὶ ὅτι μὲ τὸ Εὐαγγέλιον, ὡς κανόνα τῆς ὄλης μας διαθίωσεως, θὰ εὐρώμεν τὴν βάσιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ στηριχθῇ ἡ ἀνασυγκρότησίς μας ἀπὸ ὅλων τῶν πλευρῶν.

Αὐτὴ ἡ καθολικότης, αὐτὴ ἡ ὁλοκληρωσις τῆς ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου διακυβευμένης εως τῆς συγχρόνου ζωῆς ἔχει ὡς ἔκφανσίν τῆς διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ διαφύλαξιν, τόνωσιν καὶ διαμόρφωσιν ὅλων τῶν ἀξιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὸν πολιτισμὸν. Ἄν πρόκειται νὰ ζήσωμεν ὄχι ὡς κτή-

νη, ἀλλὰ ὡς ἄνθρωποι, πρέπει νὰ ζήσωμεν ὡς ὄντα πολιτισμένα. Τὴν βάσιν δὲ διὰ τὴν ὑπαρξιν πολιτισμοῦ μόνον ἢ ἐπιστροφή εἰς τὸν Χριστιανισμὸν θὰ δώσῃ, διότι μόνον ἡ ἐπιστροφή αὐτὴ θὰ δώσῃ δυνατότητα ζωῆς εἰς τὰς ἀξίας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὸν πολιτισμὸν.

Δὲν ἀρνούμεθα φυσικὰ, ὅτι ὁ ἐξωχριστιανικὸς κόσμος παρουσίασε πολλὰ στοιχεῖα πολιτισμοῦ. Ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶναι μεμονωμένα. Τοὺς λείπει ἡ καθολικότης, τοὺς λείπει ἡ ἐνόητος, τοὺς λείπει ἡ δημιουργικὴ συνοχή, διότι τοὺς λείπει ἡ βᾶσις ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ δύναται νὰ στηριχθῇ ἡ πνευματικὴ ζωὴ. Ἡθικὴ, δίκαιον, τέχνη, ἐπιστήμη, οἰκονομία, ἀγιότης, ὄλαι αἱ ἀξίαι τοῦ πολιτισμοῦ εὐρίσκουν τὴν φυσικὴν τῶν βᾶσιν, τὸ φυσικὸν ἔδαφος ἀναπτύξεως καὶ καρποφορίας μέσα εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ διὸ ὄχι μεμονωμένως, ἀλλὰ εἰς μίαν καθολικὴν, ἀρμονικὴν, ἀλληλοσυμπλήρωσιν. Ἐκτὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ἐνίστε δυνατὴ ἡ ἐμφάνισις καὶ ἡ καλλιέργεια ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἀξίας. Ἀλλὰ πρόκειται περὶ τεχνητῆς προσπάθειας, ἀνεδαφικῆς. Καὶ τῆς προσπαθείας αὐτῆς ἡ ἀντοχὴ (ἐξ ἐπόψεως χρόνου καὶ ἐξ ἐπόψεως ἐμποδίων) εἶναι ἐξαιρετικῶς ἀμφίβολος. Περὶ καθολικῆς δὲ ὠλοκληρωμένης ἐμφανίσεως πολιτισμοῦ χωρὶς Χριστιανισμὸν δύναται νὰ γίνῃ λόγος, μόνον ὅταν ἀγνοήσωμεν ἐντελῶς καὶ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν σύγχρονον πραγματικότητά.

ΚΑΙ Η ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ

Τὸ ἀρνητικὸν μέρος τῆς ἀληθείας αὐτῆς, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἔχομεν πολιτισμὸν μὲ βάσιν τὴν ἀντιχριστιανικὴν ἄρνησιν, ἀρχίζει ἢ ἀνθρωπότης νὰ τὸ ἀντιλαμβάνεται ἔστω ὑπὸ μορφὴν ἀπαισιοδόξου διαπιστώσεως, ὅτι ὄλαι αἱ ἐπαγγελίαι τοῦ συγχρόνου πνεύματος περὶ πολιτισμοῦ κ.τ.λ. ἦσαν ἀπάτη. Πρέπει ὅμως ὁ ἄνθρωπος ν' ἀντιληφθῇ καὶ τὴν θετικὴν πλευράν, ὅτι μόνον ὁ Χριστιανισμὸς προσφέρει τὰς βάσεις διὰ τὴν δημιουργίαν ἀληθινοῦ πολιτισμοῦ. Αὐτὴ ἡ ἀλήθεια εἶναι βασικὴ διὰ τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον. Καὶ ἡ προσπάθεια νὰ δώσωμεν εἰς τὴν κοινωνίαν μας νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν, ἢ τοιαύτη προσπάθεια ἀποτελεῖ τὴν ἀποστολὴν τοῦ περιοδικοῦ μας μέσα εἰς τὴν ὄλην σύγχρονον χριστιανικὴν κίνησιν: Νὰ ἐμφανίσωμεν δηλαδὴ τὸν Χριστιανισμὸν ὡς τὸ θεμέλιον ἑνὸς πολιτισμοῦ ἀληθινοῦ, μέσα εἰς τὸν ὅποιον ὁ ἄνθρωπος θὰ ἀξίζη νὰ ζῆ καὶ νὰ συζῆ μὲ τοὺς ὁμοίους του καὶ μέσα εἰς τὸν ὅποιον θὰ εὐρίσκουν ἔδαφος ἀναπτύξεως ὄλαι ἐκεῖναι αἱ ἀξίαι, αἱ ὁποῖαι διαμορφώνουν τὸν πολιτισμένον ἄνθρωπον.

Z.N.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΣΤΗ ΜΥΤΙΑΗΝΗ

Κύριε Διευθυντά

Εὐχάριστῃ ἐκπλήξει, γιὰ τὸ καλλιεργημένον κοινὸν τῆς πόλεώς μας, ὑπῆρξε ἡ διάλεξις τοῦ Λιμενάρχου Μυτιλήνης κ. Ποιμενίδη, ποὺ δόθηκε στίς 31 παρελθόντος, μὲ θέμα «Ἡ ἀγάπη κατὰ τὴν ἀρχαία καὶ χριστιανικὴ Φιλοσοφία», μέσα στὸν κύκλον τῶν διαλέξεων ποὺ τόσο πετυχημένα ἔχει προγραμματίσει ἢ «Λεσβιακὴ Ἐταιρία Μελετῶν».

Ἦταν ἕνα ἐξαίρετο ἀγωνιστικὸν παρὼν καὶ μὴ ἐμπνευσμένη πνευματικὴ προσφορὰ στὸ πολυπληθὲς καὶ ἐλκετὸ ἀκροατήριον, ποὺ μὲ πραγματικὴ χαρὰ ὑπεγράμμισε τὴν ἁμορφὴν προβολὴν τοῦ ὕψιστου ἀγαθοῦ, τῆς ἀγάπης, ἀπὸ ἕνα λαϊκὸ πιστὸ τῆς ἐπαγγελματικῆς ιδιότητος τοῦ κ. Ποιμενίδη.

Ὁ ὁμιλητὴς μᾶς βοήθησε νὰ διακρίνομε τὴν δεοντολογία τῆς ἀγάπης κατὰ τοὺς ἀρχαίους προγόνους μας — σὰν μιᾶς ἔλλογης κοινωνικῆς ἀνάγκης ποὺ ξεκιᾷ ἀπὸ τὴν σκοπιμότητα — ἀπὸ τὴν ἀσύλληπτα ὠραία ἐξωανθρωπίνην πηγὴν τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, ποὺ γεμίζει τὸν πιστὸ μὲ μιὰ ἐξώψυχη ἐνθάρρυνση καὶ παρόρμησι, σὰν μιὰ ἀντανάκλαση τῆς δρώσης συγκλονιστικῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Κατὰ τὴν ἀρχαία φιλοσοφία ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸ πηγάζει ἀπ' τὴς διαπιστώσεως τῶν φιλανθρωπῶν φροντίδων καὶ τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ μέσα στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ. Εἶναι μιὰ δίκαιη ἀνταπόδοσις, γιὰ τὸ κλείσιμο τῆς ἐξισώσεως καὶ τοῦ κύκλου. Κατὰ τὴν χριστιανικὴ ὅμως ἀποκάλυψη, ὁ ἄνθρωπος ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν καὶ τοὺς γύρω του ἐπειδὴ ἀκριβῶς ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τοῦ χαρίζει τὴν δύναμιν καὶ τὴν φλογερὴν λαχτάρῃ τῆς ἀγάπης. Στὸν πιστὸ ἡ δυνατότης τῆς ἀγάπης εἶναι χάρισμα Θεοῦ. Γεμίζει ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον μὲ ἀγάπην, γιὰ νὰ γεμίση ὁ ἄνθρωπος τὸν ἀκόμον ἀπὸ τὴν ἀγάπην του: «Ἡμεῖς ἀγαπῶμεν αὐτόν, ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἠγάπησεν ἡμᾶς» (α' Ἰω. δ' 19). Στὸ τέλος, ὁ ὁμιλητὴς σχηματοποίησε ἕνα κάποιον συγκεκριμένον τῶν διαφορῶν τῶν δύο ἀντιλήψεων, χωρὶς, φυσικὰ, νὰ προσπαθῆσιν νὰ προβάλῃ τὸ ἀλάθητον τῶν ἀπόψεών του, καὶ παρῶτρνε τοὺς ἀκροατὰς του γιὰ τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἀγάπης ἀπ' ὅλους μας, γιὰ μιὰ ἰσορροπι κοινωνικὴ εὐταξία.

Παράλληλα, ὅμως, κ. Διευθυντά, ἐντύπωση προκαλέσει, στὸ μορφωμένον κοινὸν μας, ἡ ἀπὸ ἐτῶν σιωπὴ καὶ ἀπουσία τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας ὡς ὁμιλητῶν, ποὺ λόγω τῆς θέσεώς των καὶ τῆς ἀνθρωπιστικῆς καλλιέργειάς των, θὰ μπόρουσαν νὰ προσφέρουν θαυμασιὰς ὑπηρεσίας στὴν πόλιν μας, καὶ μάλιστα στοὺς νέους, καὶ ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τοῦ βήματος.

Συγχρόνως ὑπογραμμίζεται, γιὰ πολλοστὴ φορὰ, ἡ ἀναντικατάστατη συμβολὴ τῶν λαϊκῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας μας στὴν ἀνθήσιν τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ, ποὺ ἀποτελοῦν, πραγματικὰ, ἕνα μέγιστον γονιμοποιὸ κεφάλαιο τοῦ σημαγμένου τόπου μας.

Πολλοί, μάλιστα, ἔχουν τὴν γνώμη ὅτι θὰ ἦταν εὐχρῆς ἔργον νὰ ὑπάρξη σὲ κάθε Μητροπόλιν μιὰ πρωτοβουλία τῶν Μητροπολιτῶν μας γιὰ τὴν ὁργάνωσιν, ὑπὸ τὴν αἰγίδα των, κύκλων διαλέξεων μὲ ὁμιλητὰς ἐπιστήμονας, ἐκπαιδευτικοὺς, γονεῖς, νέους κ.λ.π. ποὺ θὰ προβάλλουν ἐπισημότερα καὶ πλατύτερα τὴς αἰώνιες δυνατότητες ποὺ χαρίζει ἡ πίστις καὶ ἡ ἀγάπη γιὰ μιὰ εὐτυχέστερον συλλογικὴ ἀνέλιξι.

Ὅμως, κ. Διευθυντά, ἡ φωτισμένη αὐτὴ πρωτοβουλία γιὰ νὰ ὑπάρξη, χρειάζεται, νομίζω, τὴν γιὰ καὶ ἀμετακίνητην προσπάθειαν: νὰ θελήσουν νὰ πιστεύσουν οἱ ἀνώτατοι οἰκονόμοι τοῦ θυσιαστηρίου πὸς ὁ Ἐσταυρωμένος θέλει νὰ εἶναι «πατὴρ πάντων ἀνθρώπων»

καὶ ὅτι ἀπέθανε «ἐπὲρ παντός τοῦ λαοῦ...» ποῦ κλείνει μέσα του ἀπὸ πολλές ἡγετικές μορφές πνευματικῆς ἀκτινοβολίας...

Ἄλλοιῶς — ὡς γὰρ ἐπιτραπὴ νὰ προσθέσω — θὰ κρατοῦν, γιὰ πολὺ καιρὸ, στὰ χέρια τους τεντωμένη τὴν κλωστή τοῦ τραγικοῦ διαχωρισμοῦ τῆς αἰμασσοῦσης Ποίμνης τοῦ Ἐσφαγμένου Ἀρνίου σὲ προνομιούχα μέλανα πρόβατα καὶ περιφρονημένα ποικιλόχρωμα ἐρίφια, ὅπως ἀκριβῶς, ἀντίστοιχα συμβαίνει, μὲ τὸν τόσο θαυμάσια πολιτισμένο διαχωρισμὸ τῶν λευκῶν ἀπὸ τοὺς μαύρους...

Μὲ ἰδιαίτερη ἐκτίμηση
B. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΜΕ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΝ

Κύριε Διευθυντά

Κάθε φορά, ποῦ διαβάζομε εἰς τὰς ἐφημερίδας εἰδήσεις ὅπως: «Σύλληψις ἀτόμου διὰ κατοποίησην ἐρήβων», «τέσσαρες ἄνδρες ἀπήγαγον βιαίως 17έτιδα», «έκασαν ζωντανὸ ἕνα ἀρτιγέννητο κοριτσάκι», «ἄγνωστος ἐπετέθη ἐναντίον νεαρῶς ὑπάνδρου», «οἱ δύο μικροὶ φονεῖς τοῦ Πύργου» κ. ἄ. παρόμοια, αἰσθανόμεθα πραγματικὸν πόνον καὶ θλίψιν πολλήν καὶ βαθεῖαν.

Ὅλ' αὐτὰ εἶναι γεγονότα, ποῦ φανερόνουν τὸ κατάντημα τῆς κοινωνίας μας, κατάντημα ποῦ σημαίνει: Ἀπομάκρυνον τῆς κοινωνίας ἀπὸ τίς πνευματικῆς ἀξίες, ζοὴν χωρὶς ἰδανικά, ἀπουσία καλλιεργημένης φωτεινῆς συνειδήσεως! Τέλος σημαίνει πλήρη ἐκτροχιασμὸν καὶ ἐξαθλίωσιν! Ἀποτέλεσμα τῶν κηρυγμάτων τοῦ ὕλισμοῦ ὅλα ταῦτα. Κάτι σύγχρονα συνθήματα ἐκαλλιέργησαν μίαν νοσηρὰν καὶ ἀρρωστημένην συνείδησιν. Ἐκδηλώσεις δὲ αὐτῆς τῆς ἀσθενείας εἶναι ὁ τετραπυθῆσμός, ἡ παιδικὴ ἐγκληματικὸν εἰς ἄνθρωπον πρωτοφανή. Καὶ λοιπὸν τί πρέκότης καὶ ἡ ἀνηθικότης, ποῦ εὐρίσκονται σήμερι νὰ κάνωμε; Ἀσφαλῶς νὰ προέσωμε καὶ νὰ πενήθωμε! Γιατί ὄχι! Κλαυθμὸς καὶ ὀδυμὸς χρειάζεται γιὰ ν' ἀνοστήσῃ σ' αὐτὰ τῆς ψυχῆς μας, ὥστε νὰ ἐγερεθῇ ἀπὸ τὸν ὕπνον ποῦ ὀδηγεῖ σταθερὰ καὶ ἀσφαλῶς στὸ θάνατον! Στὸν πνευματικὸν ὄχι δὲ καὶ σπάνια καὶ στὸν σωματικὸν τοιοῦτον. Πένθος ποῦ εἶναι ἀπαραίτητο ὄχι μόνον γιὰ τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων, ἀλλὰ γιὰ τὴ δική μας λιποταξία!

Ἐδῶ ὅμως ἀκριβῶς ἀπαιτεῖται καὶ ἡ θεραπεία. Μαζὺ μὲ τὸ πένθος χρειάζεται καὶ προσπάθεια γιὰ τὴν ἀνόρθωσιν καὶ τὴν ἄνοδον. Ὅ καθένας ποῦ πονεῖ κὶ ἐνδιαφέρεται γιὰ μιὰ καλύτερη μέρα, ὡς τὸ πάρη ὡς ὑπόθεσι τὸν προσωπικὴν. «Τί κάνω - ἐγὼ προσωπικὰ - γιὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς κοινωνίας; Τί ἔκανα ἢ τί μπορῶ νὰ κάνω γιὰ τὸ τάδε παραστρατημένο παιδί; Ἐνδιαφέρθηκα νὰ μάθω τὰ προβλήματά του; Τί εἶναι αὐτὸ ποῦ τὸ ὤθησε νὰ κἀνῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο; Τὸ πλησία-

σα μὲ ἐνδιαφέρων, ἀγάπη καὶ κατανόησι; Προσπάθησα νὰ τὸ βοηθήσω στὶς δυσκολίες του;» Ὅταν μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα σκεπτόμαστε καὶ ἐνεργοῦμε σὲ κάθε περίπτωσι, ποῦ πέφτει στὴν ἀντίληψί μας, τότε καὶ μόνον, νομίζω, θὰ εἴμεθα ἄξιοι τοῦ ἔργου καὶ τῆς ἀποστολῆς μας. Ἄς μὴν ἀμφιβάλλομε δέ, ὅτι ἡ ἐπίδρασίς μας τόσον εἰς τὴν κοινωνίαν ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν συναδέλφων μας θὰ εἶναι ἀσφαλῆς καὶ βεβαία. Διότι, ὅπως γνωρίζομε, ἐκεῖ ποῦ ὑπεισέρχεται τὸ προσωπικὸν στοιχεῖον, ὁ ὑποκειμενικὸς παράγων, ἐκεῖ συντελεῖται καὶ δημιουργία. Καὶ δημιουργία εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ σημαίνει πρόοδον καὶ ἀνόρθωσιν.

Θάρρος καὶ δύναμιν καὶ μέσα καὶ ἐμπνευσιν εἰς τὸν ἀγῶνα μας αὐτόν, ὡς ἀντλοῦμε ἀπὸ τὰ ἑλληνικά μας ἰδανικά καὶ τὴν χριστιανικὴν μας πίστιν. Μὲ αὐτὰς τὰς προϋποθέσεις σύντομα θὰ ἔρθῃ ἡ μέρα πραγματοποιήσεως τῶν λόγων τοῦ ποιητοῦ Σέλλεϋ: «Αἱ Ἀθῆναι (καὶ κατ' ἐπέκτασιν, ἡ Ἑλλάς) ὠραιότεραι θὰ ἀνακίψουν κάποτε, σὲ μακρυνὸς καιροῦς, καὶ θὰ φωτίζον πάντοτε, ὅπως ἡ Δύσις τοὺς οὐρανούς, τὸ μεγαλεῖον τοῦ παρελθόντος των».

Μὲ πολλὴ ἐκτίμησι
Δ. ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΣ
Ἐκπαιδευτικὸς.

ΑΠΟ ΜΙΑ ΤΑΙΝΙΑ

Ἀγαπητὲς «Ἀκτίνες»

Ἀρκετὸς θόρυβος καὶ συζήτησι ἔγινε τελευταία μὲ τὴν γαλλικὴν ταινία «Les tricheurs». Ταινία ἀποκαλυπτικὴ, διεγερτικὴ, γιατί πάντοτε θέλομε νὰ βλέπομε κάτι τι στὸ ἀπροχώρητο πλεόν, γιὰ νὰ «ἐξυπνησομε».

Τελευταία ἔπεσε στὰ χέρια μου ἕνα φύλλον μιάς ἐφημερίδος, ποῦ ἐκδίδεται ἀπὸ τοὺς νέους τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος τῆς Μασσαλίας. Πρόκειται γιὰ τὴν ἐφημερίδα: «Route Orthodoxe», εἶναι μιὰ χαριτωμένη καὶ ἐνδιαφέρουσα ἔκδοσις, γιατί ἀκριβῶς ἐκδίδεται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ νέους 16 - 21 ἐτῶν. εἶναι κ' αὐτὸ ἕνα δεῖγμα ἀξιοπρόσεκτο τῆς στάθμης τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὸ ἐξωτερικόν.

Διὰλέξα, λοιπόν, ὡς ἀφορμὴ γιὰ τίς λίγες αὐτὲς γραμμὲς μιὰ ἐπιφυλλίδα τῆς πάνω στὸ θέμα μας, τὸ φιλμ «Les tricheurs», καὶ τοῦτο, γιατί εἶναι κάτι ὅπου ὀμιλοῦν οἱ ἴδιοι οἱ νέοι.

Ὁ νεαρὸς συντάκτης τῆς ἐπιφυλλίδος αὐτῆς κάνει μιὰ σύγκρισιν τῆς νεότητος ποῦ παρουσιάζει ὁ Carné καὶ ὅλης τῆς ἄλλης. Καὶ γράφει χαρακτηριστικὰ ὅτι ἡ νεότης μας, ἂν δὲν ἔχη ἀρνήθῃ τὸν Θεόν, ὅμως δὲν ἀπέχει πολὺ νὰ τὸ κάμῃ. Καὶ συνεχίζει μὲ τὴν διαπίστωσιν ὅτι ὁ νέος τῆς σήμερον ποῦ πιστεύει, συμμετέχει στὴν κοινωνία, πράττει ἔτσι, διότι γνωρίζει

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ, ΟΙ ΝΕΟΙ ΚΑΙ ΤΑ «ΠΡΟ-ΠΟ»

Ἐπειδὴ εἶχε δημοσιευθῆ στὸν Τύπο, ὅτι οἱ Ἕλληνες ποὺ ἐπισκέπτονται τὴν Ἀκρόπολη εἶναι πολὺ λιγώτεροι ἀπὸ τοὺς ξένους, ἐδόθησαν ἀπὸ τὴ Διεύθυνση τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως σχετικὲς στατιστικὲς πληροφορίες. Σύμφωνα μὲ αὐτές, κατὰ τὸ 1958 ἀνέβηκαν στὴν Ἀκρόπολη μὲ εἰσιτήρια (τὶς ἡμέρες ποὺ ἡ εἴσοδος δὲν εἶναι ἐλεύθερη) 36.000 Ἕλληνες καὶ 172.000 ξένοι. Τὶς ἄλλες ἡμέρες (τὴν Τετάρτην καὶ τὴν Κυριακὴν) ἀνέβηκαν 200 — 250.000 Ἕλληνες καὶ ἄλλοι τόσοι ξένοι.

Καὶ ὡς συμπέρασμα τῆς στατιστικῆς σημειώ- νεται ὅτι πάλι καλὰ ποὺ ἐπισκεφθῆκαν τὴν Ἀκρόπολη τόσοι Ἕλληνες. Ἐκεῖνο μόνο, ποὺ προκαλεῖ θλίβερόν ἐντύπωση, εἶναι ὅτι οἱ λιγώτεροι κατ' ἀναλογίαν ἐπισκέπτες εἶναι οἱ νέοι, ἐκεῖ- νοι ἀκριβῶς ποὺ εὐκολότερα ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους μποροῦσαν, ἀλλὰ καὶ βαθύτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἔπρεπε, νὰ νοιώθουν τὴν ἀνάγκη νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸν ἱερὸ Βράχο, νὰ θαυμάσουν τοὺς ἀνεκτίμητους καλλιτεχνικοὺς θησαυροὺς του καὶ νὰ διδαχθοῦν ἀπ' αὐτοὺς.

Καὶ αὐτὰ μὲν λέγει ἡ στατιστικὴ. Ἀλλὰ ἡ προοπτικὴ εἶναι δυστυχῶς πολὺ χειρότερη. Διό- τι, ἂν κατὰ τὸ 1958 οἱ νέοι προτιμοῦσαν τὰ ποδοσφαιρικὰ γήπεδα καὶ τὶς χορευτικὲς πύστες, τί θὰ γίνῃ τώρα ποὺ ὅλες σχεδὸν τὶς σκέψεις τους καὶ τὶς φροντίδες τους τὶς ἀπασχολεῖ τὸ περίφημο «Πρό - πό»; Πολὺ φοβοῦμεθα πῶς

ὅτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ κινή ἀλλιῶς. Καὶ τελειώ- νει, ὁ ἴδιος πάντα: Εἴμεθα ὅλοι demi - tric- heurs. Μεταξὺ τῆς νεότητος ποὺ παρουσιάζει ὁ Carné καὶ τῆς δικῆς μας, δὲν ὑπάρχει πα- ρὰ μία μικρὴ, σιγανὴ ἐξέλιξις, ποὺ φαίνεται μοιραία.

Καὶ τοῦτο εἶναι σωστό. Ὁ νέος εἶναι ὁ ἄν- θρωπος ποὺ ἐκ φύσεως εἶναι ἐπαναστατικὸς, δὲν παίζει μὲ συμβατικότητες καὶ ὅμως σήμερα κα- τήνησε ὁ ἄνθρωπος ποὺ δέχεται παθητικὰ τὴν γύρω κατάστασι.

Βεβαίως ὑπάρχει μία μερίδα νέων ποὺ δικαι- ὠνει πραγματικὰ τὴν ἡλικία τῆς, ἀλλὰ ἡ μεγά- λη μᾶζα, ποὺ δὲν ἀνήκει ἀκριβῶς στοὺς «tric- heurs», εἶναι ἄρρωστη. Βλέπει ὅτι ἡ κοινωνία τὴν συμπεριφέρει καὶ στέκεται ἀτάραχη.

Λοιπὸν, μήπως πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι Carné μὲ τὴν ταινία του μᾶς παρουσίασε τὴν νεολαία τῆς αἰῶνος;

Μετὰ τιμῆς
Γ. Π.

οἱ νέοι, ποὺ θ' ἀνεβθοῦν ἐφέτος στὴν Ἀκρόπολη, θὰ μποροῦν νὰ μετρηθοῦν μὲ τὰ δάκτυλα.

Ο «ΗΧΟΣ» ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ «ΦΩΣ» ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμα τοὺς ἐλαχίστους οἱ μισοὶ τουλάχιστον θ' ἀνεβθοῦν στὴν Ἀκρόπολη ὄχι γιὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸν Παρθενῶνα, τὸν ναὸ τῆς Ἀπτερόου Νίκης καὶ τὶς Καρυάτιδες, ἀλλὰ γιὰ νὰ κάνουν γούστο τὸ φαντασμαγορικὸ καὶ ἠχητικὸ θέαμα, ποὺ, μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Κράτους, προσφέρει μιὰ ξένη ἰδιωτικὴ ἐταιρεία. Καὶ ὅταν λέμε «ξένη» δὲν ἐννοοῦμε τόσο τὴν ἐθνικότητά της, ὅσο τὸ πνεῦμα, ποὺ ἐμπνέει καὶ διέπει τὴν προσπάθειά της. Διότι τὸ πνεῦμα αὐτό, ποὺ ἔχει κατὰ τὸ φανταχτερὰ ἐπιδεικτικὸ καὶ τυμπανοκρουστικὸ, κατὰ — ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ ὁ χαρακτηρισμὸς — τὸ πανηγυριστικὸ, μπορεῖ νὰ ταιριάζῃ μὲ τὰ μνημεῖα καὶ τὰ τοπία ἄλλων χωρῶν, ποὺ ἡ ἐταιρεία ἐπιδιώκει ἐν' ἀξιοποίη- ση», ἀλλὰ δὲν ταιριάζει μὲ τὴ σμυρνή, τὴν εὐγε- νική, τὴν εὐαίσθητη, τὴν καθαρὰ πνευματικὴν ὑπόστασι τοῦ μεγάλου καὶ ἀθανάτου αὐτοῦ Μνη- μείου, ποὺ τὸ ἔχουν καθαγιασθεῖ ἡ Ἱστορία καὶ ὁ Πολιτισμὸς.

Εἶναι τόσο δυνατὴ καὶ ἀσίγαστη ἡ βουὴ τῆς Ἱστορίας, ποὺ ἀκούεται ἀπὸ κεῖ πάνω καὶ τόσο λαμπερὸ καὶ ὠραῖο τὸ φῶς, ποὺ ἐκπέμπεται ἀπὸ τὰ ἱερὰ ἐκεῖνα μεγαλοουργήματα, ὥστε καὶ ὁ κα- λύτερος τεχνητὸς ἦχος (μουσικὴ καὶ ἀπαγγε- λία) καὶ τὰ ἐντυπωσιακώτερα φωτιστικὰ μέσα νὰ ἀλλοιώνουν καὶ νὰ νοθεύουν τὴν αὐτόματη ἐ- κείνη ἀρμονία καὶ τὸ αὐτόφωτο θάμπος, καὶ νὰ φαίνονται σὰν ἀνευλόγητα.

Καὶ εἶναι πραγματικὰ πολὺ σημαντικὸ καὶ πολ- λὸ εὐχάριστο τὸ γεγονός ὅτι ἔτσι ἀκριβῶς τὸ ἔννοιωσε καὶ ὁ λαὸς μας, ἀθρόομητα καὶ φυσιο- λογικά, μὲ τὸ ἰσχυρὸ καὶ γνήσιο καλλιτεχνικὸ του αἰσθητήριο. Γι' αὐτό, μ' ὄλο ποὺ εἶναι γνω- στὸς γιὰ τὰ «φιλοθεάμονα» αἰσθητήματά του, ἀπέχει χαρακτηριστικὰ ἀπὸ τὸ φανταχτερὸ θέαμα.

« Α Ε Ι Ο Σ »

Μὲ ἰδιαιτέρη χαρὰ καὶ ἱκανοποίηση χαιρετί- ζουμε τὴν ὁμόφωνη ἐκλογή τοῦ ἀρχιμανδριότη Ἱερωνύμου Κοτσῶνη ὡς καθηγητοῦ τῆς Θεολο- γικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονι- κῆς. Ὁ ἐξαιρετικὸς κληρικὸς μὲ τὴν εὐρύτατη μόρφωση, τὴν μεγάλη πνευματικὴ καλλιέργεια, τὴν πλατεῖα καὶ φωτεινὴ συγγραφικὴ δημιουρ- γία καὶ τὸ ἀνώτερο ἦθος θὰ προσφέρει ἀσφαλῶς ἀπὸ τὴν καθηγητικὴν ἔδρα πῶς θετικὰ καὶ πῶς γό- νυμα τὴν πολῦτιμη ἐπιστημονικὴ, πνευματικὴ

καὶ ἠθικὴ συμβολὴ τοῦ στὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν πρόοδο τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Χώρας μας.

Ἐκεῖνος ποὺ γράφει τὶς γραμμὲς αὐτὲς γνωρίζει ὅτι θὰ προσκρούσῃ ὄχι μόνον στὴ σεμνότητά καὶ τὴ μετροφοροσύνη τοῦ ἰδίου, ἀλλὰ καὶ στὴν καθιερωμένη ἀρχὴ τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ ν' ἀποφεύγῃ — καὶ ὅταν ἀκόμα ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὴν ἀλήθεια καὶ τὴ δικαιοσύνη — νὰ δημοσιεῖται εἰσὶν οὐδὲν γὰρ πρόσωπα ποὺ συνδέονται μαζί του, ὅπως ὁ Ἱερώνυμος Κοτσώνης. Ἀλλὰ θὰ ἐπιτρέψῃ, ἐλπίζω, σ' ἕναν παλιὸ καὶ τακτικὸ συνεργάτη του, ποὺ εἶχεν ἐπιπροσθέτως τὴν τιμὴ καὶ τὴν εὐτυχία νὰ παρακολούθησεν ἀπὸ κοντὰ τὸν πατέρα Ἱερώνυμο στὴν πνευματικὴ, κοινωνικὴ καὶ ἔθνικὴ δράση του, νὰ ἐκφράσῃ μὲ μίαν ἔστω λέξιν τὰ αἰσθήματα ποὺ πλημμυρίζουν πιστικὰ τὴν ψυχὴ του: μὲ τὴ λέξιν «ἄξιος».

Πιστεῖται ἀπόλυτα καὶ τὸ λέγει μὲ πλήρη συνείδησιν τοῦ βάρους καὶ τῆς εὐθύνης τοῦ λόγου του: Σπανίως ἢ λέξιν «ἄξιος» ἀνταποκρίθηκε μὲ τόση ἀκριβεία καὶ μὲ τόση πληρότητα στὸ βαθὺ καὶ πλατὺ νόημά της, σὲ σημεῖο μάλιστα ποὺ νὰ τὸ ὑπερακοντίζῃ, νὰ τὸ ὑψώσῃ καὶ νὰ τὸ διευρύνῃ, ὅσο στὴν περίπτωσιν τοῦ Ἱερωνύμου Κοτσώνη.

ΚΡΑΥΓΕΣ ΠΟΝΟΥ ΚΑΙ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑΣ

Ἡ δραματικὴ περιγραφή, ποὺ ἔκαμε στὸ προηγούμενον φύλλο τῶν «Ἀκτίνων» ὁ κ. Ἐλ. Στράγκας γιὰ τὴν ἀπαίσιαν καὶ φρικτὴν κατάστασιν ἑνὸς «γηροκομείου» στὰ Καμίνια τοῦ Πειραιῶς, ἐπροκάλεσε τὴ γενικὴ συγκίνηση καὶ ἀγανάκτησιν. Ἐντονες διαμαρτυρίαι ἀκούσθησαν ἀπὸ παντοῦ γιὰ τὴ φοβερὴν κατάστασιν τοῦ δῆθεν γηροκομείου καὶ τὴν ἀπάνθρωπὴν ἐγκατάλειψιν τῶν γέρον «τροσφίμων» του.

Ἀπὸ τὶς διαμαρτυρίας αὐτὲς ἰδιαίτερη ἐντύπωση ἐπροκάλεσε τὸ γεμᾶτο ἀπὸ ἀνθρωπιὰ, πόνο καὶ ὀργὴν ἄρθρο ἑνὸς ἐκλεκτοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, τοῦ κ. Γ. Παράσκα, στὴν «Καθημερινή». Τὸ ἄρθρον αὐτὸ ἐξέφρασε μὲ τὸν πιδ ζωντανὸν καὶ πιδ δυνατὸν τρόπο τὰ γενικὰ αἰσθήματα τοῦ ἀποτροπισμοῦ κάθε ἀληθινοῦ ἀνθρώπου μπροστὰ στὴν ἐγκληματικὴ αὐτὴ ἀδιαφορία Κοινωνίας καὶ Κράτους (ποὺ προσφέρει πέντε δραχμὲς τὴν ἡμέρα γιὰ κάθε ἄτομον!), ἀλλὰ καὶ ὑπεργράμμιες συγχρόνως ἔντονα τὸ γενικώτερον ἀνθρωπιστικὸν καὶ χριστιανικὸν καθήκον τους, ὅχι μόνον στὴν περίπτωσιν τοῦ κατ' εὐφημισμὸν γηροκομείου, ἀλλὰ καὶ σὶς ἄλλες παρόμοιες περιπτώσεις, ποὺ εἶναι δυστυχῶς τόσο πολλὰς στὸς διάφορους τομεῖς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Ἄς ἐλπίσουμε — ὄχι ἀπλῶς ἄς ἐλπίσουμε, ἄς ἀπατηθῶμε — οἱ κτανγὲς αὐτὲς τοῦ πόνου καὶ τῆς διαμαρτυρίας νὰ δώσουν σὲ ὅλους τὸ σύνθημα, τὴν ἐπιταγὴ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος.

ΕΡΓΟ ΖΩΗΣ

Ἡ «Ἀνθολογία» τοῦ Ἡρακλῆ Ἀποστολίδου ἔχει ἤδη γίνεσθαι καὶ θὰ μείνῃ «κλασσικὴ». Μὲ τὸν ἀκαταπόνητον μόχθον του, μὲ τὸ ἀνεξάντλητον «μεράκι» του, μὲ τὴ βαθειὰ καὶ φωτεινὴν κριτικὴν του ἀντίληψιν ὁ κ. Ἀποστολίδης ἔδωκε μίαν ἄρτια καὶ ολοκληρωμένην εἰκόνα τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς ποιήσεως. Καὶ τὴν πρόβαλε καὶ τὴν πρόσφερε στὸν πνευματικὸν κόσμον — ὄχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ — γιὰ μίαν πλήρη θεώρησιν καὶ μελέτην, γιὰ μίαν τακτικὴν καὶ συστηματικὴν παρακολούθησιν, συχνὰ καὶ γιὰ καμάρια καὶ θαυμασμό.

Ἀλλὰ ὁ κ. Ἀποστολίδης δὲν ἔκαμε ἀπλῶς ἕνα καθωρισμένον ἔργον μόχθου, ἀγάπης καὶ κριτικῆς, ποὺ ἀρτιώθηκε καὶ ἔληξε. Θέλησε νὰ κάμῃ ἕνα ἔργον ζωῆς. Καὶ συνεχίζοντας ἀκούραστα καὶ ἀδιάκοπα τὴν ὥραία καὶ δύσκολον προσπάθειαν μὲ τὶς ἴδιες πολυτίμες ἀρετὰς — μὲ κριτήρια ἀποκλειστικῶς ἀντικειμενικὰ καὶ γνησίως καλλιτεχνικὰ, ἀλλὰ καὶ μὲ δικαίαν αὐστηρότητα — συνεχίζει τὸ ἔργον του μὲ τὰ «Συμπληρώματα», ποὺ θὰ τυπώνωνται κάθε τέσσαρα χροῖα, γιὰ νὰ πλουτίζον τὴ βασικὴ Ἀνθολογία μὲ νέα ὀλοένα λουλούδια ἀπὸ τὴ νέα κάθε φορὰ ποιητικὴ ἀνοιξη. Πόση ἀγάπη, πρᾶγματι, καὶ πόση πίστις χρειάζονται γιὰ ἕνα τέτοιο ἔργον!

ΤΑ «ΔΡΟΣΕΡΑ» ΚΑΙ «ΕΛΑΦΡΑ» ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ

Εἶναι ὄχι μόνον ἀδικαιολόγητα, ἀλλὰ καὶ ἀκατανόητα ἢ ἀντίληψη ποὺ οἱ διευθύνοντες τὰ θέατρα καὶ τοὺς κινηματογράφους ἔχουν γιὰ τὴν καλοκαιρινὴν περίοδον. Νομίζουν ὅτι πρέπει νὰ παρουσιάζουν ἀπαραιτήτως καὶ ἀποκλειστικῶς ἔργα «δροσερά» καὶ «ελαφρά», ὅπως τὰ χαρακτηρισίζον, μὲ τὴν πεσοπῆσιν ὅτι μὲ τὰ ἔργα αὐτὰ, ἐνῶ δροσιζοῦν ἀπὸ τὴ μιὰ τοὺς θεατῆς μέσα στὴν κάψα τοῦ καλοκαιριοῦ, ελαφρώνουν ἀπὸ τὴν ἄλλη πιδ εὐκόλα τὸ βαλάντιόν τους.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν αὐτὸ τὸ τελευταῖον, φαίνεται πὼς τὸ ἐπιτυγχάνουν. Διότι ὁ κόσμος, ἀναζητῶντας λίγη ψυχαγωγία καὶ χωρὶς νὰ πολυσκοτίζεσθαι μὲ τὴν ἐπιλογὴν, τρέχει σὲ ὅλα τὰ θεάματα ποὺ τοῦ σερβίρουν, ὅποια κι' ἂν εἶναι. Ἐκεῖ ὅμως ποὺ περιμένει πρᾶγματι κάποιον δροσισμόν, συναντᾷ, σχεδὸν πάντα, ἐπιπόλαια καὶ ἀήμαντα, ὅταν δὲν εἶναι ἐντελῶς κατώτερα, θεατρικὰ ἔργα, ἀνόητα δὲ καὶ γελοῖα κινηματογραφικὰ κατασκευάσματα, τὶς περισσότερες φορὰς ἀτυνομικὰ καὶ συχνὰ φρικωδῶς ἄθλια.

Καὶ ἀναρωτιέται κανεὶς: Ἀπὸ ποῦ ἄρα γε ἔβγαλαν οἱ ἐπιχειρηματίες τοῦ θεάματος τὸ συμπέρασμα αὐτὸ, ποὺ προσβάλλει τὴν πνευματικὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ Κοινοῦ καὶ συγχρόνως τὸ ἐξοικειώνει μὲ κατώτερα ἔργα, καὶ κατεβάξει, ἂν δὲν διαφθερίσῃ, τὴν καλλιτεχνικὴν του συνείδησιν; Τὸ ἴδιο Κοινὸν δὲν εἶναι τάχα ἐκεῖνον, ποῦ,

τήν ίδια εποχή ακριβώς, γεμίζει τις κερκίδες, ως τις πύλινες, των θεάτρων της 'Επιδάουρου και του 'Ηρώδου του 'Αττικού, για να παρακολουθήσει με θρησκευτική προσοχή τις μεγαλόπνευστες άρχαιες τραγωδίες; Και το ίδιο Κοινό δεν είναι εκείνο, πού, μέσα στην κάψα ίσα - ίσα του καλοκαιριού, κάθε φορά πού θα του δοθῆ — σπάνια δυστυχώς — κάποιο έκλεκτο θεατρικό έργο, ἢ — σπανιότερα — κάποια καλή ταινία, τρέχει πρόθυμα και χαρούμενα να τὸ παρακολουθήσει;

Τόσο πολύ, λοιπόν, άγνοοῦν ἢ παρανοοῦν οἱ επιχειρηματίες τὰ ἀληθινὰ αἰσθήματα και τις προτιμήσεις του Κοινού; Και πώς δεν καταλαβαίνουν ότι, παρουσιάζοντας καλά και ἄξια ἀπὸ πνευματικῆς και καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως ἔργα και ἀνταποκρινόμενοι ἔτσι στην κοινωνική τους εὐθύνη, ἐξυπηρετοῦν συγχρόνως ὄχι μόνο τὸ Κοινό, ἀλλά και τὸ ταμεῖο τους;

Μᾶς πληροφοροῦν ὅτι φέτος παρουσιάσθηκαν στὸν θεατρικὸ τομέα μερικὰ ἔργα, πού στέκονται σὲ ἀνώτερο ἀπὸ ἄλλα καλοκαίρια ἐπίπεδο. Νὰ είναι ἀρά γε αὐτὸ καλὸ σημάδι, πού δείχνει κάποιαν ἀλλαγῆ, κάποιαν εὐοίωη ἀρχῆ για μίαν οὐσιαστικώτερη βελτίωση; Ἄς τὸ ἐλπίσουμε και ἄς τὸ εὐχηθούμε.

ΝΕΑΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ «ΑΦΗΡΗΜΕΝΟΣ» ΤΕΧΝΗΣ

«Πηγαῖο σὲ συγκίνηση και πλούσιο σὲ χρωματικῆ ἔκφραση» ἔχαρακτήρισεν ἕνας διάσημος ζωγράφος τὸ ἔργο ἐνδὸς νέου συναδέλφου του. Τόση μάλιστα ἦταν ἡ συναδελφικῆ ἀλληλεγγύη του διακεκριμένου ζωγράφου πρὸς τὸν καινούργιο καλλιτέχνη (πού ὀνομάζεται Πόλλο), ὥστε εἴχε φτάσει στὸν ἀλτρουισμό να τὸν βοηθήσει και ἐμπράκτως.

Ὁ περίφημος ζωγράφος ἔρχινε στὸν μεγάλο λευκὸ μουσαμᾶ τὰ χρώματα, και ὁ Πόλλο τὰ ἄπλωνε ἀμέσως με ἀκράτητη ἔμπνευση και με ἐλεύθερη τέχνη, ὅπως ἀκριβῶς κἀμουν οἱ «μοντέρνοι» ζωγράφοι. Και ὁ ἄλλος ἐνθουσιασμένος, ἐφώναζε κάθε λίγο, γεμάτος χαρὰ και ἱκανοποίηση: «Ἐπέροχο! Θαυμάσιο! Ἐξοχο».

Τότε ὁ Πόλλο, ἐνθουσιασμένος και αὐτὸς ἀπὸ τὸ πράγματι θαυμαστὸ δείγμα ἀφηρημένης Τέχνης, πού εἴχε κατορθώσει να δημιουργήσῃ, ἔμεινε λίγες στιγμὲς νὰ τὸ θαυμάζῃ, και ὕστερα, με μίαν ἐκρηκτικῆ ἐκδήλωση τῶν αἰσθημάτων του, ἔσκυψε πάνω στὸν ζωγραφικὸ πίνακα και ἄρχισε νὰ τὸν... τρώγῃ!

Με μίαν μικρῆ διαφορά: ὅτι ὁ Πόλλο είναι ὁ... οὐνόκωρος του ζωολογικοῦ κήπου τῆς Ρώμης. Και ὁ συνεργάτης του ζωγράφος είναι ὁ διάσημος για τις πρωτότυπες ἐκλάμψεις τῆς μεγαλοφυΐας του (πού γειτονεῖ, ὡς γνωστόν, με τὴν τρέλλα) Σαλβατὸρ Νταλί.

Και ὅμως ὁ Πόλλο, ἂν δεν ἔχαισε στην ἀνθρωπότητα ἕνα νέο ἀριστούργημα ἀφηρημένης τέχνης», ἔδωσεν ἕνα ἀξιόμιμητο παράδειγμα για τοὺς ὀμοτέχνους «μοντέρνους» συναδέλφους του...

ΜΕΡΙΚΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Με τὴ στενότητα του χώρου και του χρόνου πού διαθέτω δεν είναι δυστυχῶς δυνατόν οὔτε ὅλα οὔτε και ὅσο θὰ ἤθελα να παρακολουθῶ τὰ τόσο ἄλλωστε ἀφθονα λογοτεχνικὰ βιβλία. Θὰ ξεχωρίσω ὅμως και σήμερα μερικὰ ἀπ' αὐτά, για νὰ χαιρετίσω πὺ πολλὴν παρὰ για νὰ κρίνω ὀρισμένες ἄξιες λογοτεχνικῆς πραγματοποιήσεις.

Με τὸ νόημα αὐτὸ σημειῶν τὸ δυνατό, ζωντανὸ και ρομαλέο ἀφήγημα του Χρήστου Λεβάντα «Πορεία κόντρα στὸν τυφῶνα», πού ἀπληχεῖ κ' ἀκτινοβολεῖ θαυμασία τὴ βουλή και τὴ λάμψη τῆς ἐλληνικῆς θάλασσας και τῶν ἀνθρώπων τῆς τὰ εὐγενικὰ και ποιητικά, ἀλλὰ και στοχαστικά διηγήματα του Πέτρου Χάρη, πού, ἐνῶ ἔχουν τὸν τίτλο «Φῶτα στὸ πέλαγος», είναι στην πραγματικὸτητα φῶτα, πού με τὴν ψυχὴ του και τὴ σκέψη του ρίχνει ὁ συγγραφεὺς ὡς τις πύλινες, ἄγνωστες και κρυφές πτυχές τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, για νὰ τὴ φωτίσει και νὰ τὴ φανερώσει στις πύλινες και πύλινες γνήσιες ἀποχωρήσεις τῆς τὰ λεπταίσθητα νταντελλέ-νια και γεμάτα ἀπὸ θεομὸ παλμὸ και γνήσια πνοὴ ποιήματα του Κούλη Ἀλέτη «Χρυσὲς Μνήμες» τὴν ὑψηλόστην και μεγαλόστομη ποιητικῆ σύνθεση του Α. Περγάνη, πού, μέσα σὲ εἰκοσιεννέα ποιήματα με τὸν γενικὸ τίτλο «Ἐλεγοὶ και παιᾶνες», δίνει με δύναμη, με τέχνη και με πάθος — και ὅταν θρηγῆ τοὺς ἄδικους σκοτωμοὺς και τις φοιχτὲς καταστροφές και ὅταν ὑμνῆ τοὺς γενναίους ἀγωνιστὲς και τοὺς ἀθανάτους ἥρωες — ὅλο τὸ ἠθικὸ μεγαλεῖο, τὴν ὑπέρτατη ἀνάταση και τὴν ἀφθαστη μεγαλοφυΐα τῆς κυπριακῆς ψυχῆς στὸν ὑπέροχο ἀγῶνα τῆς για τὴν Ἐλευθερία.

Θὰ σημειώσω ἐπίσης τὴν ὥραια και γόνυμη προσπάθεια του Γενικό Ἐπιθεωρητοῦ Μέσης Ἐκπαίδευσης Κώστα Παλαπαναγιώτου, πού, μεταφέροντας για τὴν σπουδάζουσα νεολαία στὸ θέατρο, με θεομὴ ἔμπνευση, με λογοτεχνικῆ ἱκανότητα και με εὐστοχη τεχνικῆ, μεγάλες προσωπικότητες ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς θρησκείας μας και τῆς ζωῆς μας — τὸν Δαυὶδ, τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρο και τώρα τὸν Ἄσωτο Τίτ — προσφέρει σοβαρῆ και πολῦτιμη συμβολὴ στην πνευματικῆ και ἠθικῆ καλλιέργεια τῶν νέων τῆς Ἐλλάδος. Και θὰ καταλήξω με μίαν κανόνη σενμνῆ, εὐγενικῆ κ' ὥραια ποιητικῆ ἐκδήλωση ἐνδὸς νέου ποιητῆ, του Δημ. Α. Σταθοπούλου, πού, καθὼς είναι θεολόγος, γεμάτος ἀπὸ γνήσια χριστιανικῆ πίστη, μετουσιώνει ἀδύομητα τὴν πίστη του σὲ ἀληθινῆ ποίηση και τὴν ἐκφράζει με λεπτὰ και σιγανόφωνα, ἀλλὰ και διαποτισμένα με μίαν ἀνώτερη, καθαρῆ και θεομὴ πνοὴ ποιήματα — ὅπως τὰ ποιήματα τῆς νέας ποιητικῆς συλλογῆς του «Τὰ νήπια» — πού ὑψώνονται και ὑψώνουν σὲ ἀνώτερες πνευματικῆς σφαίρες, ὅπως ἡ προσευχῆ.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Νικολάου Β. Τωμαδάκη: Α' «Ἐκκλησίας τοῦ παραστάτου Κρήτης Ζαχαρίου Πρακτικίδου πρὸς τὴν Κρητικὴν διοίκησιν (Φεβρουάριος 1824)». Β' «Βιβλιογραφία Κρητικῶν ἐπαναστάσεων Α' 1821 - 1830» (Συμβολὴ πρώτη). Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ ΙΓ' τόμου (1959) τοῦ Δ. Ι. Ε. Ε. Καὶ αἱ δύο αὐταὶ μελέται τοῦ καθηγ. κ. Τωμαδάκη ἀποτελοῦν ἀξιολογωτάτην συμβουλὴν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἱστορίας τῆς Κρήτης καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Τὸν ἀγῶνα τῆς Κρήτης καὶ τὴν συμβολὴν του εἰς τὴν ὅλην ἐπανάστασιν δυστυχῶς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν ὅτι τὸν γνωρίζομεν. Περαισότερον δὲ ἀγνοοῦμεν τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τῶν πρωτεργατῶν του, ὅπως καὶ τοῦ Ζαχαρίου Πρακτικίδου ἢ Τσιριγώτη, ὁ ὁποῖος εἶναι προσωπικότης ἀξία ἰδιαιτέρας μελέτης. Ἡ ἐμπεριστατωμένη μελέτη τοῦ κ. Τωμαδάκη βασιζομένη ἐπὶ ἀνεκδότων ἐγγράφων προερχομένων ἐξ ἰδιωτικῆς βιβλιοθήκης καὶ ἐκ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης συντείνει κατὰ πολὺ εἰς τὴν γνωριμίαν τοῦ ἀξιολόγου τούτου ἀγωνιστοῦ.

Ε.Ε.Κ.

★

Γεωργίου Θ. Ζώρα, καθηγητοῦ τῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Ρώμης: «Χρονικὸν περὶ τῶν Τούρκων Σουλτάνων» (κατὰ τὸν Βαρβερινὸν ἑλληνικὸν κώδικα 111). Ἀθήναι 1958.

Ὁ κ. Ζώρας παρέδωσε στὴν δημοσιότητα μία ἐξαιρετικὰ φροντισμένη κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ χρονικοῦ περὶ τῶν Τούρκων Σουλτάνων, ποῦ εἶναι ἀξιόλογο γιὰ τὴν γλωσσικὴ ἰδιουπία του, τὸ γλαφυρὸ καὶ ἀπλοῦκό του ὕφος καὶ τὸ πλοῦσιον ἱστορικὸ ὄψις.

Ὁ κ. Καθηγητὴς μὲ φιλολογικὴ εὐσυνειδησία μελέτησε ἐπισταμένα τὸν Βαρβερινὸ κώδικα, ἐφτιαξε κριτικὸ ὀρόμημα, ἐσχολίασε καὶ ὀρομημάτισε σκοτεινὰ ἢ ἀσαφῆ σημεῖα τοῦ Χρονικοῦ, ἔδειξε καὶ κατέγραψε τὶς πηγὰς τῶν ἱστορικῶν πληροφοριῶν τοῦ ἀγνώστου συγγραφέα, τοῦ ὁποῖου μελέτησε τὴν προσωπικότητα μέσα ἀπὸ τὸ κείμενο.

Γενικά, ἡ ἔκδοσις αὐτὴ εἶναι πολύτιμη, γιατί προσφέρει νέα στοιχεῖα γνωριμίας τῶν Τούρκων Σουλτάνων, ἀλλὰ καὶ γιατί ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα φιλολογικῆς ἐργασίας.

Μεθοδίου Κοντοσταῖνου, Μητροπολίτου Κερκύρας καὶ Παξῶν: «Τελετουργικὴ τῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας». Τόμος Α', Ἀθήναι 1958.

Ἡ ἀξία τοῦ ἔργου εἶναι ἀναμφιβόλως σπουδαία, διότι διὰ πρώτην φοράν παρουσιάζεται παρ' ἡμῶν ἔργον συστηματικῆς τελετουργικῆς. Μέχρι σήμερον μόνον εὐκαιρικῶς ἐθίγοντο θέματα τελετουργικῆς εἰς ἐκδόσεις λειτουργικῶν κειμένων ἢ εἰς μελέτας ἐδικὰς περὶ τῆς θ. Λειτουργίας ἢ ἄλλων τελετῶν κ.λ.π. Ἀξιολογώτατον ἔργον ἐν προκειμένῳ καὶ διὰ τὸ συστηματικὸν αὐτοῦ εἶναι μόνον τὸ τοῦ Κ. Καλινίκου. «Ὁ χριστιανικὸς ναὸς καὶ τὰ τελοῦμενα ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ὁ σκοπὸς καὶ τὰ διαφέροντα αὐτοῦ εἶναι εὐρύτερα.

Ὁ κυκλοφορήσας Α' τόμος περιλαμβάνει α) Ἐκτενὴ εἰσαγωγὴν περὶ τῆς ἰδέας τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς διαφόρους λαοὺς καὶ θρησκείας, καὶ τῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς Αὐτόν, περὶ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καὶ λατρείας καὶ ἐδικῶς περὶ τῆς τελετουργικῆς ὡς ἐπιστήμης. β) Τὸ γενικὸν μέρος περὶ τῶν ἱερῶν τελετῶν γενικῶς, τοῦ ναοῦ καὶ τῆς διαμορφώσεως αὐτοῦ, τῶν ἱερῶν συμβόλων, τοῦ χρόνου τῶν ἱεροπραξιῶν, τῶν ἀμφίων καὶ ἱερῶν σκευῶν κ.λ.π. καὶ γ) Ἐκ τοῦ ἐιδικοῦ ἢ τυπικοῦ μέρους περὶ Μυστηρίων γενικῶς, περὶ Εὐλογίας καὶ Θυσιαμάτων καὶ περὶ Βαπτίσματος καὶ Χρίσματος. Εἰς τὸ τέλος παρατίθεται πίναξ βιβλιογραφικῶς καὶ πίναξ ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.

Ἡ παρούσα μελέτη τοῦ Σ.β. Κερκύρας, καρπὸς πείρας πολυχρονίου, διδασκαλίας καὶ πράξεως, ἀσφαλῶς ἀποτελεῖ βοήθημα ἐκ τῶν πλέον ἀπαραίτητων διὰ τοὺς λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ θὰ εἶναι μεγίστη ἢ συμβολὴ τῆς, ἐὰν κατορθωθῇ δι' αὐτῆς νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ ὁμοίμορφον τῆς λατρείας καὶ ἐὰν λείψουν αἱ διάφοροι καινοτομίαι καὶ παραχαράξεις αἱ πολλάκις ὑφιστάμεναι ἐκ λόγων ἀγνοίας ἢ πνεύματος καιροσκοπικοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀξίαν τῆς μελέτης ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιστημονικῆς κέρηται κατὰ πρῶτον λόγον τὴν ἀξίαν τῆς πρώτης καὶ βασικῆς συμβολῆς.

Γ.Μ.Χ.

★

Δημ. Ν. Κατσῆ, ἐπιμελητοῦ Ἐργαστηρίου Ἀστρονομίας Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν: «Τὰ ἡμερολόγια καὶ ὁ κανὼν τοῦ Πάσχα», Ἀθήναι 1959.

Πολλὰ ἔχουν γραφῆ κατὰ καιροὺς διὰ τὸ θέμα τοῦ ἡμερολογίου ἐν συνδυασμῷ μάλιστα

πρὸς τὸν κανόνα τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα. Μεταξὺ τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν εἶναι μερικὰ πολὺ καλά, ἐνῶ πολλὰ δὲν ἄπτονται σοδαρῶς τοῦ θέματος. Ἄλλ' ὅλαι δὲν ἐξετάζουν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐν τῷ συνόλῳ τὸ πρόβλημα τοῦτο, τὸ ὅποιον τὰ τελευταίας δεκαετίας ἐδημιούργησεν ἀρκετὰ ζητήματα εἰς τὴν χῶραν μας, ἐξ ἀφορμῆς τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Γρηγοριανοῦ Ἡμερολογίου.

Ὁ κ. Κατοῆς εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ αὐτῆν ἐπιλαμβάνεται ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἐξετάζει ἐξ ὅλων τῶν πλευρῶν τὸ ζήτημα τοῦ ἡμερολογίου καὶ τοῦ κανόνος τοῦ Πάσχα. Ἀπὸ τῆς ἀόψεως αὐτῆς ἐξαντλεῖ πλήρως τὸ θέμα. Ἐξετάζει κατὰ σειρὰν: Τὰ ἡλιακὰ ἡμερολόγια τὰ σεληνιακὰ ἡμερολόγια τὸ θέμα τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα. Ἀκολουθῶς παραθέτει πίνακας μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ὁποίων δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ εὐρίσκη τὴν ἡμερομηνίαν τοῦ Πάσχα μέχρι τὸ 2509 μ. Χ. Ἐπίσης δύναται εὐκόλως νὰ πληροφορηθῆται περὶ τῶν ἀποκλίσεων ἀπὸ τῶν κανονικῶν ἡμερομηνιῶν, λόγῳ σφαλμάτων, τὰ ὅποια ἔχουν ἐπισωρεύσει οἱ αἰῶνες.

Ἡ ὅλη ἐργασία εἶναι συστηματικὴ, πλήρης, σαφῆς, καταποτιστικὴ καὶ λίαν ἐνδιαφέρουσα τοῖς φυσικομαθηματικῶς, τοῖς ἀσχολουμένους μὲ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα καὶ γενικώτερον ὅσους ἐνδιαφέρονται νὰ πληροφορηθῶν μετὰ λόγου ἐπὶ τοῦ ἀναπτυσσομένου θέματος.

Δ.Κ.

★

Νικολάου Β. Δρα ν δ α κ η, ἐφόρου ἀρχαιοτήτων Σπάρτης: «Ὁ εἰς Ἀρτὸν Ρεθύμνης ναῖσκος τοῦ ἁγίου Γεωργίου». Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ ΙΑ' τόμου τῶν Κρητικῶν χρονικῶν. Ἡράκλειον 1957.

Κατάσπαρτος εἶναι ἡ χῶρα μας — ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μεγάλα καὶ μνημειώδη κτίσματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς — καὶ ἀπὸ πλῆθος μικρῶν ἐκκλησιδίων καταγραφῶν μὲ ἀξιολογωτάτας τοιχογραφίας. Τὰ περισσότερα δυστυχῶς παραμένουν ἢ ἐντελῶς ἄγνωστα ἢ ἀδημοσίευστα καταστρεφόμενα ἀπὸ τῆς μῆς ἡμέρας εἰς τὴν ἄλλην. Ἀξιολογώτατος εἶναι καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ κ. Δ. λεπτομερῶς δημοσιευόμενος ναῖσκος τοῦ ἁγίου Γεωργίου εἰς Ἀρτὸν. Τὸν κ. Α. διακρίνει ὄχι μόνον ἡ εἰδυσνείδητος καὶ λεπτομερῆς περιγραφή τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν μνημειῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπιστημονικῶς εὐκολος τρόπος τῆς περιγραφῆς, αἱ ὁρθαὶ παρατηρήσεις καὶ αἱ διαφωτιστικαὶ καὶ καταποτιστικαὶ ἐξηγητικαὶ σημειώσεις. Αἱ δημοσιευόμεναι κατόψεις καὶ τομαὶ τοῦ ἐν λόγῳ ναῖσκου, τὰ διαγράμματα τῶν σωζομένων τοιχογραφιῶν καὶ ἀρκετὸς ἀριθμὸς πινάκων ἀγιογραφιῶν ἐκτὸς κειμένου καὶ κυρίως αἱ ὑπὸ τοῦ κ. Δ. λεπτομερῶς περιγραφόμεναι παραστάσεις μᾶς δίδουν τὴν δυνατότητα νὰ σχηματίσωμεν πλήρη εἰκόνα τῆς τεχντροπίας, τῆς τεχνικῆς ἐκτελέσεως

καὶ τῆς ὠραιότητος τῶν εἰκόνων, αἱ ὅποια ἀνήκουν εἰς τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κρητικὴν Σχολήν». Διὰ πολλοὺς λόγους οἱ ὅποιοι ἀναφέρονται εἰς τὴν μελέτην αἱ τοιχογραφίαι εἶναι σημαντικώταται. Ὁ ταπεινὸς ἀλλὰ κατάγραφος ναῖσκος, κατὰ τὴν σωζομένην κτιορικὴν ἐπιγραφὴν, ἐκτίσθη καὶ ἰσορρήθη τὸ 1401.

Ε.Ε.Κ.

★

Φαίδωνος Κ. Μπομπουλίδου: «Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ζακυνθίας οἰκογενεῖας Σιγούρου ἐπὶ Ἐνετοκρατίας». Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐπετηρ. τοῦ Μεσαιων. Ἀρχείου Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τ. Ζ', Ἀθῆναι 1958.

Ἐκτεταμένη μελέτη περὶ τῆς σπουδαιότητος αὐτῆς οἰκογενεῖας τῆς Ζακύνθου, τῆς ὁποίας τὰ πλείστα μέλη διέπρεψαν εἰς τὴν πολιτικὴν, τὰ γράμματα καὶ τὰς καθόλου πνευματικὰς ἐνσυχολήσεις καὶ διεδραμάτισαν σημαντονα ρόλον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ζακύνθου καὶ τῶν Ἰονίων νήσων γενικώτερον καθ' ὅλην τὴν περιόδον τῆς ἐπ' αὐτῶν ξένης κυριαρχίας. Ἐκ τῆς οἰκογενεῖας αὐτῆς καταγέται καὶ ὁ Δραγανίγος Σιγούρος, ὁ κατόπιον πολιούχος τῆς νήσου ἁγίου Διονύσιος.

Ἡ μελέτη στηρίζεται ἐξ ὀλοκλήρου ἐπὶ ἀνεκδότων ἐγγράφων προερχομένων ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ ἀρχείου τοῦ κ. Μαρίνου Σιγούρου.

Ε.Ε.Κ.

☆

Ἄλ. Κορακίδου καὶ Νικ. Γιαρδόγλου: «Ἐκλεκτοὶ λόγοι Πατέρων».

Ἡ ἑλληνικὴ γραμματεία τῶν βυζαντινῶν χρόνων ὄχι ἀπλῶς δὲν ἔχει προσεχθῆ παρ' ἡμῖν ἀλλὰ εἶναι καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄγνωστος, ἐνῶ ἡ μελέτη τῆς καθίσταται ἀπαραίτητος καὶ διὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῶν μελετῶν ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν κινήσεων καὶ τῆς πορείας τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ χριστιανικῆς ὀρθοδόξου ἀπόψεως, καθότι ἐν αὐτῇ εὐρίσκειται ἀποτεθησαυρισμένη ἡ θεολογικὴ σκέψις τῶν βιωσάντων τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως.

Εἰς τὸν τομέα τῆς ἐκδόσεως κειμένων τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Φιλολογίας συμβάλλει ἀξιολογῶς καὶ ἡ προσπάθεια τῆς παρουσίσεως σειῶς Πατερικῶν ὁμιλιῶν, ἀναφερομένων εἰς τὸ Ἐορτολόγιον καὶ Κυριακοδρομίον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, ἡ ἀναληφθεῖσα ὑπὸ τῶν κ.κ. Ἄλ. Κορακίδου καὶ Νικ. Γιαρδόγλου ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Ἐκλεκτοὶ Λόγοι Πατέρων».

Ὁ κυκλοφορήσας Α' τόμος, περιέχων εἴκοσι δύο ἐκ τῶν πλόν ἀντιπροσωπευτικῶν καὶ πρωτοτύπων ῥητορικῶν λόγων εἰς τὰς ἑορτὰς τῆς

Περιτομῆς, Θεοφανεῖων, Ὑπαπαντῆς καὶ Μεταμορφώσεως, πρέπει νὰ ἐπαινεθῆ καὶ διὰ τὴν κάθαρον τοῦ κειμένου ἐκ τῶν σφαλμάτων τῶν παρουσιαζομένων εἰς τὴν Πατρολογικὴν σειρὰν τοῦ j. Migne καὶ διὰ τὴν πληθύνει τῶν παρατεθειμένων ἐρμηνευτικῶν ὑποσημειώσεων πρὸς κατανόησιν τῶν δυσκόλων χωρίων.

Ἀσφαλῶς ἡ ἐν λόγῳ προσπάθεια ἀξιῶζει νὰ μελετηθῆ καὶ ἐνισχυθῆ εἰς τὴν πορείαν τῆς ὄχι μόνον ὑπὸ τῶν θεολόγων, τοὺς ὁποίους σημαντικῶς βοηθεῖ, ἰδίως εἰς τὸν τομέα τοῦ κηρύγματος, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πάντων τῶν χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι θὰ καθοδηγηθοῦν καὶ τονωθοῦν εἰς τὴν χριστιανικὴν σκέψιν καὶ ὀρθὴν ἀντιμετώπιον τῶν ποικίλων ζητημάτων τῆς ζωῆς.

Γ. Μ. Χ.

☆

Πρακτικὰ Α' Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου ἐν Λαρίῳ (8 - 11 Σεπτεμβρίου 1957) Τόμος Α'. Βόλος 1958.

Πυκνὴ σὲ νοήματα, καλαισθητὴ σ' ἐμφάνισιν εἶναι ἡ ἔκδοσις τῶν πρακτικῶν τοῦ Α' Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου. Ὁ γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς κ. Κοῦρνιας ἐκθέτει στὴν εἰσαγωγικὴ ὁμιλία του τὸ βαθύτερο νόημα τῆς ἀνθρωπιστικῆς παιδείας. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι εἰσηγηταὶ ἀναλύουν μὲ τρόπο ἐπιστημονικὸ τίς διάφορες τάσεις γιὰ μίαν ἀνθρωπιστικὴ ἀγωγή, ἐπισημαίνον τὴν ἑλληνικὴ παιδευτικὴ συμβολὴ καὶ ὑπογραμμίζουν τὴν ἀξιόλογη ἐπιρροὴ στίς σύγχρονες φιλολογικὰς κατευθύνσεις τοῦ W. Jaeger.

Δὲν ὕστεροῦν σὲ ποιότητα καὶ οἱ εἰδικώτερες εἰσηγήσεις, ποὺ ἀναφέρονται στὰ μαθήματα τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν, τῶν λατινικῶν, τῶν νέων ἑλληνικῶν κ.λ.π.

Γ. Μ.

☆

Δελτίον Οἰκονομικῶν Πληροφοριῶν (Εἰδικὴ Μηνιαία Ἐκδοσις). Ἰούνιος 1959. Τὸ καλαισθητὸν τεύχος, τὸ ὁποῖον, ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἐκκυκλοφόρησεν, ἔντυπον πλέον, ἀποτελεῖ τὸ 201 φύλλον τοῦ Δελτίου, τὸ ὁποῖον ἐγνωρίσαμεν ὡς πολυγραφημένην, περιωρισμένην κυκλοφορίαν, ἐβδομαδιαίαν ἔκδοσιν ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1954. Ἐπὶ τὴν παλαιὰν του μορφήν τὸ Δελτίον κατέκτησε τὴν ἐκτίμησιν τῶν περὶ τὰ οἰκονομικὰ θέματα ἀσχολουμένων μὲ τὴν πλήρη ἐνημερότητα του ἐπὶ τῆς τρεχούσης οἰκονομικῆς ζωῆς, ὄχι μόνον τῆς ἑλληνικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς διεθνοῦς, τὴν ὀρθὴν θέσιν καὶ ἀνάγνωσιν τῶν προβλημάτων, τὴν ἀντικειμενικὴν ἐπισήμανσιν τῶν ἀδυναμιῶν καὶ τῶν διαγραφόμενων προοπτικῶν καὶ τὴν λελογισμένην ἐπιφύλακτικότητα εἰς τὴν διατύπωσιν προβλέψεων. Τὰ στατιστικὰ στοιχεία, τὰ ὅποια συνεπλήρουν κάθε φύλλον τοῦ

Δελτίου καὶ ἡ εἰς τὰ σημειώματα κριτικὴ ἀνάλυσις τούτων ἦτο πολὺτιμον μέσον ἐξοικειώσεως μὲ τὰ βασικὰ μεγέθη τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας καὶ τὸν τρόπον συμπεριφορᾶς των.

Ἐπὶ τὴν νέαν του μορφήν τὸ Δελτίον, μὲ περισσοτέρας τῶρα σελίδας εἰς τὴν διάθεσιν του, διατηρεῖ, ὡς πᾶς πληροφοροῦν οἱ ἔχοντες τὴν εὐθύνην τῆς συντάξεώς του, τὴν αὐτὴν ὡς καὶ προηγουμένως ἐπιδιώξιν «τῆς ἀπροσώπου καὶ ἀδεσμεύτου ἐκθέσεως γεγονότων καὶ ἀπόψεων καὶ τῆς ἀντικειμενικῆς, ἡλεγγένης καὶ οὐσιαστικῆς ἐνημερώσεως ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν θεμάτων».

Δὲν ἔχομεν παρὰ νὰ εὐχρηθῶμεν καλὴν συνέχειαν εἰς μίαν προσπάθειαν, ἡ ὁποία ἀπέδειξεν ὅτι συγκεντρώνει ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς σοβαρότητος καὶ ἡ ὁποία δύναται πολλὰς ὑπηρεσίας νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν διαμόρφωσιν ὑγιоῦς περὶ τὰ οἰκονομικὰ θέματα κοινῆς γνώμης διὰ τῆς ἀντικειμενικῆς θέσεως καὶ τοῦ φωτισμοῦ τῶν προβλημάτων.

Εἰδικώτερον θὰ εἶχε κανεὶς νὰ σημειώσῃ τὴν ἀνάγκην κάποιας ζωηροτέρας ἐπιστημονώσεως τῶν κοινωνικῶν ἀπόψεων τῶν ἐκάστοτε ἐξελίξων εἰς τὰ διάφορα οἰκονομικὰ μεγέθη.

Καὶ μία εἰδικώτερά εὐχή: ἡ αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σελίδων νὰ μὴν ἔξη συνεπείας ἐπὶ τῆς ποιότητος τῆς βλῆς.

Τὰ περιεχόμενα τοῦ τεύχους κατανεμημένα κατὰ κύκλους θεμάτων (ἔξωτερικαὶ συναλλαγαί, δημοσιονομικὰ, νομισματικά, βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις) συμπληροῦνται ἀπὸ συνεργασίας, στατιστικὰ στοιχεῖα καὶ σημειώματα ἐπὶ διεθνῶν οἰκονομικῶν θεμάτων.

Φ. Χ.

☆

Ἰνουὺς Βωλιάδου: «Ἡ φιλανθρωπία μας καὶ ἐμεῖς», Θεσσαλονίκη 1958.

Τοῦ πάθους τῆς κοινωνίας μας ἡ βασικὴ ἀφορμὴ εἶναι ἡ βλῶς δι' ὅλου παραθεώρησις ἢ ἡ στρεβλὴ καὶ λειψὴ ἀντιμετώπισις τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος.

Τόσοι ἔχοντες ἀπόλυτον ἀνάγκην συμπαράστασεως καὶ ἀγάπης, διὰ νὰ μὴ καταποντισθοῦν, ἐκ μέρους τοῦ ὄργανωμένου συνόλου καὶ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας εἴτε ἐγκαταλείποντα εἴτε ἡ ἀντιμετώπισις των γίνεται κατὰ τρόπον ποῦ πληγώνει ἢ καὶ καταστρέφει.

Τὴν δύσκολον θέσιν εἰς τὴν ζωὴν ὠρισμένων ἐχόντων ἀνάγκην ὑποστηρίξεως καὶ βοηθείας ἐξετάζει ἐδῶ ἡ σ., ὡς τῶν ἀπροστατευτῶν βρεφῶν, τῶν ὀρφανῶν, τῶν παραστρατημένων παιδιῶν, τῶν ὑπηρετιῶν, τῶν ἐργαζομένων γυναικῶν, τῶν γερόντων, τῶν τυφλῶν, τῶν ζητιάνων, τῶν ἐξωγᾶμων θυμάτων κ.λ.π. Αἱ παρατηρήσεις γίνονται μὲ πλήρη γνώσιν τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς πραγματικῆς θέσεως τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, μὲ μάτι τὸ ὁποῖον ξε-

ρει νὰ διακρίνη τὸ βάθος τῶν γεγονότων, μὲ καρδίαν ἢ ὁποία γνωρίζει νὰ πονᾷ. Αἱ ὑποδείξεις εἶναι ἠλεγμένοι ἐκ τῆς πείρας. Παρουσιάζονται ἐδῶ καὶ τὰ ἀξιόλογα ἀποτελέσματα προσπαθειῶν, ὡς τῶν ἰδρυμάτων τῆς χριστιανικῆς ἐργασίας εἰς Καβάλαν ἢ τοῦ ἔργου τῆς Βασιλικῆς Προνοίας καὶ τοῦ Βασιλικοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος.

Τὸ φυλλάδιον αὐτὸ ἀποτελεῖ σάλπισμα ἀγάτης, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ μὴ περᾷ ἀπαρτήρητον. Πρέπει νὰ μελετηθῇ γραμμὴ μὲ γραμμὴν, λέξιν πρὸς λέξιν. Τὸ κοινωνικὸν κακὸν ποῦ διαρκῶς γίνεται χάος ἀπόθμενον δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀφίγη ἀδιαφόρους. Ἡ ἀντιμετώπισις τῶν προβλημάτων αὐτῶν καὶ ἀπὸ νομοθετικῆς πλευρᾶς εἶναι ἐπιτακτικὴ. Νὰ γίνονιν νόμοι ἐκεῖ ποῦ λείπουν, νὰ γίνονιν πῶ ἀνθρώπιοι ἐκεῖ ποῦ δὲν ἀγκαλιάζονιν ὁλόκληρα τὰ προβλήματα ἀλλὰ μέρος τῶν, δημιουργοῦντες τοιουτοτρόπως ἄλλα ὀξύτερα. Ἀλλὰ πρὸ πάντων αἱ κοινωνικαὶ ἀντιλήψεις καὶ ἡ ἀτομικὴ στίσις μας εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνονιν γνησίως χριστιανικαί, κατευθυνόμεναι ἀπὸ τὴν ἀγάπην καὶ ὄχι τὸν ἀτομισμὸν ἢ τὸν Φαρισαϊσμὸν.

Διὰ τὰ κοινωνικὰ δυστυχήματα εἴμεθα ὅλοι ὑπεύθυνοι καὶ ἐὰν θὰ ἄρωμεν λίθους θὰ πρέπει πρῶτιστα νὰ λιθάσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας.

Γ.Μ.Χ.

☆

Λημ. Σέττα: «Ὁ κινηματογράφος καὶ τὸ παιδί», Ἀθήναι 1958.

Στὸ τεῦχος αὐτό, μετὰ ἀπὸ μία εἰσαγωγικὴ ἐξέτασι τῶν εὐθυνῶν μας ἀπέναντι στὸ παιδί καὶ μιὰ ἀνάπτυξι τῆς ἀξίας τοῦ κινηματογράφου ὡς τέχνης καὶ τῆς σημασίας του στὴ σύγχρονη ζωὴ, ἐξετάζεται ὁ ρόλος του στὴν ἐξέλιξι τοῦ παιδιοῦ.

Ἐξετάζονται αἱ καλὰ καὶ αἱ κακαὶ συνέπειαι γιὰ τὴ σωματικὴ ὑγεία, μὰ πρὸ παντὸς τὴν ψυχικὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ καὶ ἐρευνῶνται αἱ κινηματογραφικαὶ ταινίαι κατὰ κατηγορίας, ἔναντι αὐτῶν τῶν θεμάτων.

Ἐκεῖνο ποῦ πρέπει νὰ τονισθῇ εἶναι ἡ ἀντικειμενικότης εἰς τὴν ἐρευναν καὶ ἡ πρακτικότης εἰς τὰ συμπεράσματα. Δὲν ἀρκεῖ νὰ ποῦμε ὅτι ὁ κινηματογράφος ἀσελὶ τεραστίαν ἐπίδρασιν εἰς τὰ ἄτομα καὶ τὴν κοινωνίαν, οὔτε ὅτι καθὼς παρουσιάζεται σήμερα, ἢ ἐπίδοσις του εἶναι κατὰ κανόνα καταστρεπτικὴ. Ἀλλὰ χρειάζεται νὰ ἐξετασθῶν εἰδικῶς αἱ ἐπιδράσεις αὐταὶ καὶ νὰ ἐκφρασθῶν αἰτήματα συγκεκριμένα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιχειρεῖ μὲ ἐπιτυχίαν ὁ σ.

Θ' ἀναφέρουμε ἐδῶ μία πολὺ χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴν τοποθέτησι τῆς ἐβδόμης τέχνης παράγραφος: «Ὁ καθέννας παρακολοθεῖ τὸν κινηματογράφον γιὰ νὰ ξεσκάσῃ, νὰ γελάσῃ, νὰ συγκινηθῇ. Ὅμως ἀνεξάρτητα ἀπ'

αὐτό, ὀφείλει ὁ κινηματογράφος νὰ σεβασθῇ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὶς αἰώνιες ἀξίες, νὰ μὴ ἐξευτελίῃ τὴ γυναῖκα, νὰ σταθῇ μὲ εὐλάβεια μπρῶς στὴν οἰκογένεια καὶ τὸ παιδί. Γιατὶ ὅπως κατάντησε σήμερα, μὲ τὸ δρόμο, ποῦ πῆρε, ἐπρόδωσε τὴν ἀποστολὴν του, ἔγινε κοινωνικὴ μάλιστα, καὶ θὰ συστήσωμε τὴ μελέτη, ὄχι ἀπλῶς τοῦ τεύχους, ἀλλὰ τῶν προβλημάτων καὶ τῶν λύσεων ποῦ ἀναφέρονται σ' αὐτὸ σχετικὰ μὲ τὸ σπουδαϊότατο αὐτὸ ζήτημα.

Γ.Μ.Χ

☆

Κωνστ. Κουτσοκόστα: «Ἄσπιλα νεῖατα», (ποιήματα). Ἄρτα 1959.

Εἶναι πολὺ παρήγορο, ὅταν μᾶς ἔρχονται ἀπὸ τὴν Ἐπαρχία τέτοια πνευματικὰ μηνύματα, σὰν τὴν ποιητικὴν συλλογὴν τοῦ κ. Κουτσοκόστα. Δείχνουν ξεκάθαρα ὅτι ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου δὲν κλεινεται μόνο μέσα στὴν πρωτεύουσα. Καὶ αὐτὸ εἶναι σημαντικό γεγονός. Ὁ κ. Κ. εἶναι νέος ποιητής, ζῆ καὶ ἐργάζεται στὸ Ἀθαμάνιο τῆς Ἄρτας. Κι' ὄχι μόνο δὲν ἐγκατέλειψε τὴν πατρίδα του, γιὰ νὰ ἔλθῃ στὴν Ἀθήνα, ὅπως κάνουν σχεδὸν ὅλοι οἱ λεγόμενοι ἐργάτες τοῦ πνευμάτος, ἀλλὰ καὶ τὴν ποιητικὴν του συλλογὴν, μὲ τὰ εἰκοσιπέντε ποιήματα, τὴν ἐξέδωσε στὴν Ἄρτα.

Βεβαίως, ὅπως κάθε νέου ποιητῆ, ὁ στίχος τοῦ κ. Κουτσοκόστα δὲν εἶναι ἀπόλυτα φτασμένος. Τὰ θέματά του ὅμως, τὸ περιεχόμενο τῶν ποιημάτων του, εἶναι γεμάτα πνευματικὴ ὑγεία. Κάτι πολὺ πῶ σημαντικό σ' ἕνα νέο ποιητῆ ἀπ' τὸ θέμα τῆς μορφῆς. Μπορῶ νὰ πῶ μὲ βεβαιότητα πὼς ὁ κ. Κ. ἀν' ἐξακολούθησῃ νὰ ἐργάζεται μὲ τὸν ἴδιον ζῆλον καὶ στὴ μορφῆν, ὅσο καὶ στὴν οὐσίαν, θὰ μᾶς παρουσιάσῃ στὸ μέλλον ἀξιόλογα πράγματα.

Ἀξίζει ὅμως νὰ διαβασθῇ ἡ πρώτη του αὐτῆ ποιητικὴ συλλογὴ, γιὰ νὰ δῆ κανεὶς τὴ ζωντάνεια τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς Ἐπαρχίας, πρᾶγμα ποῦ χαίρειζω μὲ ὅλη μου τὴν καρδίαν.

N.A.

ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ

— Παν. Ι. Ζέπου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου: «Μιχαὴλ Φωτεινοπούλου νομικὸν πρόχειρον» (Βουκουρέστιον 1765). Τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενον ἐκ χειρογράφου κώδικος τοῦ κρατικοῦ ἀρχείου τοῦ Ἰαίου. Ἀθήναι 1959.

— Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Παντελεήμου: «Οἰκουμενικά». Θεσσαλονίκη 1959.

— Μητροπολίτου Καρθαγένης Παρθενίου: «Ἡ Ἑλληνικὴ Θεολογία τῆς ἐποχῆς μας». Ἀλεξάνδρεια 1959.

— Βασ. Μουστακίη: «Σεραφεῖμ Παπακώστας» (εὐλαβικὸ ἐνθύμημα), πρόλογος Ἄνδρ. Κεραμίδα. Ἀθήναι 1959.

— Μάρκου Τσοῦρη, συνδιευθυντοῦ τοῦ Προτύπου Λυκείου Ἀθηνῶν: «Τὸ παιδί στὸ σπίτι μὲ τοὺς γονεῖς» (οἱ ἐλεύθερες ὥρες τοῦ παιδιοῦ). Ἀθήναι 1959.

— Παν. Βλάχου, Καθηγητοῦ Φιλολογίας: «Ἡ Ἀμφικτιονία τῶν Δελφῶν, κλιωτὸς τῆς παγκοσμίου εἰρήνης». Λαμία 1959.

— Ἐταιρεῖας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου: «Ἀρχαῖον Μακεδονικὸ ἀγῶνος Πηνελόπης Δέλτα», I. Γερμανοῦ Καραβαγγέλη: «Ὁ Μακεδονικὸς ἀγῶν (ἀπομνημονεύματα)». Ἐκδόσεις δευτέρου, ἐπιμελεῖα Β. Λαοῦρδα, Θεσσαλονίκη 1959.

— Δρος Δημ. Καλλιμάχου: «Πρέπει νὰ ζήσωμεν καὶ ὄχι νὰ σβῶσωμεν» (Ἀνάτυπον ἀπὸ τὴν ἔρευνα τοῦ «Κρίκου» διὰ τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ Ἀμερικῆς), Λονδίνο 1959.

— Ἀσύλου Ἀνιάτων: «Ἐκθεσις τῶν πεπραγμένων καὶ ἀπολογισμὸς τῆς χρήσεως 1958», Ἀθήναι 1959.

— Ἀρχιμ. Ἰωάν. Παπαδοπούλου, διευθυντοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ: «Ἑλληνικὰ γράμματα», Βοστώνη 1959.

— Ρούλας Παπαδημητρίου: «Προσφορά στὴν Κυπρία μάνα», Θεσσαλονίκη 1959.

— Δορ. Δ. Κατῆρη, δικηγόρου: «Ἱστορικὰ τινὰ περὶ τῶν ἐν Ἀνδρῶν νομικῶν ἐθίμων», Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ἀνδριακὸς σελίδες», Ἀθήναι 1959.

— Δ. Σαλαμάγα: «Στέφανος Σαλαμάγκας» (1868 - 1913). (Βιογραφικὰ κείμενα), Γιάνναινα 1959.

— Κ. Μαμόνη: «Χειρόγραφοι Κώδικες τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἐστίας Ν. Σμύρνης», (Ἀνάτυπον ἀπὸ τὰ «Μικρασιατικὰ Χρονικά»), Ἀθήναι 1959.

— Ἀρχιμ. Ἀλεξ. Καντώνη: «Ἀπαντῶ στοὺς διαταγμοὺς σου».

— Κλ. Στυλιανίδου: «Τὸ ἐνεργειακὸν πρόβλημα», Ἀθήναι 1959.

— Θ. Δ. Μοσχού, Μ. Ἐπιτομολογίας καὶ Βιβλιοφύλακος τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας: «Ἡμερολόγιον ταξιδιῶν τῆς Α.Θ.Μ. τοῦ Πάπα καὶ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς κ.κ. Χριστοφόρου τοῦ Β', εἰς Ρωσίαν καὶ Ρουμανίαν». Ἀλεξάνδρεια 1958.

— Τοῦ Ἰδίου: «Ἀνάλεκτα» (ἔτησις ἔκδοσις τοῦ Ἰνστιτούτου Ἀνατολικῶν σπουδῶν τῆς Πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας). Ἀλεξάνδρεια 1958.

— Γουίλλιαμ Σαίξπηρ: «Τὰ Σονέτα», μετάφρασις: Θεοδ. I. Ροῦσσου, Ἀθήναι 1958.

— Κώστα Σακλαρίδη: «Ἐπερπαρξή» (Ποιήματα), Αἴγιον 1959.

— Τοῦ Ἰδίου: «Θυσιές» (Ποιήματα). Ἡγουμενίτσα 1957.

— Στεφανίας Καλοῦ «Φθινοπωρινὰ κρίνα» (Ποιήματα). Ἀθήναι 1959.

— Γ. Σ. Πατριάρχου: «Ἐν ἡμέραις ὀδύνης» (Ποιήματα). Ἀθήναι 1959.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Παρὰ τὴν ἀναβίωσιν τοῦ «ἐπιστημονισμοῦ», ὑπάρχει εἰς τὴν ἐποχὴν μας καὶ πλήθος ἀνθρώπων, ποὺ δὲν φαίνεται νὰ ἔχη θαμπωθῆ ἀπὸ τὰς προσφάτους ἐπιστημονικὰς κατακτήσεις.

Εἰς αὐτὸ τὸ συμπέρασμα καταλήγει κανεὶς, ὅταν παρακολουθῆ τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ προκαλοῦν αἱ διαλέξεις διακεκομμένων ἐκπροσώπων τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ προσέξῃ τὴν εὐρείαν κυκλοφορίαν ὀρισμένων βιβλίων καὶ τὰς συζητήσεις, τὰς σχετικὰς μὲ τὰς ἐλλείψεις τῆς Ἀμερικανικῆς ἐκπαιδεύσεως, εἰς τὰς ὁποίας τὸνίζεται ὄχι μόνον ἡ ἀνάγκη ἀριστερὰς ἐπιστημονικῆς καταρτίσεως τῶν Ἀμερικανοπαίδων ἀλλὰ καὶ ἡ σπουδαιότης τῶν κλασσικῶν καὶ ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν.

Ὅταν ὁ ποιητὴς T.S. Eliot ὠμίησε εἰς τὸ Mac Millin Theater τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Columbia, πολλοὶ ἔσπευσαν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ ἐπερίμεναν ἐπὶ ὥρας διὰ τὴν προμήθειαν εἰσιτηρίων.

Ἀνάλογον ἐνδιαφέρον προεκάλεσε ἡ ὁμιλία τοῦ Βρετανοῦ σκηνοθέτου E. Martin Browne, εἰδικοῦ εἰς τὴν σκηνοθεσίαν θεατρικῶν δραμάτων, ὁ ὁποῖος παρουσίασε κατὰ καιροὺς ὅλα τὰ ἔργα τοῦ T. S. Eliot καὶ τὰ θεατρικὰ δράματα τοῦ Μεσαίωνα, ποὺ παρουσίαζαν αἱ συντεχνίαι, τὰ γνωστὰ ὡς «York Cycle of Mystery Plays».

Εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν ὁ διακεκομμένος φιλόσοφος καὶ καθηγητὴς εἰς τὴν Σορβόνην Paul Ricoeur ἐξήτασε τὸ θέμα: «Πῶς ἔνας χριστιανὸς βλέπει τὸν κομμουνισμόν». Ὁ καθηγητὴς Ricoeur εἶναι ἤδη γνωστὸς εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Ἀκτίων» ἀπὸ τὸ ἄρθρον του. «Πίστις καὶ Πολιτισμὸς», ποὺ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ τεύχος Δεκεμβρίου τοῦ 1957 καὶ διεθνῶς γνωστὸς ἀπὸ τὸ βιβλίον του «Gabriel Marcel et Karl Jaspers», τὴν συμπάρασίν του εἰς τὸ ἔργον τῆς Christian Student Federation καὶ τὴν συνεργασίαν του εἰς τὸ περιοδικὸν Esprit, εἰς τὴν συντακτικὴν ἐπιτροπὴν τοῦ ὁποῖου ἀνήκει.

Ὁ καθηγητὴς P. Ricoeur, ἀφοῦ συνέκρινε τὰ συστήματα τοῦ Ἐγγέλους καὶ τοῦ Μάρξ μὲ τὰς ἀπόψεις τοῦ Λένιν καὶ τοῦ Στάλιν καὶ τὰς νέας τάσεις, ποὺ ἐμφανίζονται μεταξὺ ἐκπροσώπων τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ ἰδίως εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν, ἀνεφέρθη εἰς τὰς ἀντιφάσεις καὶ

άντινομίας, που αποτελούν τὰ πλέον αδύνατα σημεία τῆς ὀλισθητικῆς κομμουνιστικῆς φιλοσοφίας καὶ ἐτόνισε, ὅτι μόνον ὁ Χριστιανισμὸς ὡς φιλοσοφία καὶ πνευματικὴ δύναμις, ἀλλὰ προπάντων ὡς βιοθεωρία καὶ κανὼν ζωῆς δύναται νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἐπιτυχῶς τὴν κομμουνιστικὴν κοσμοθεωρίαν.

Ὁ καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Columbia Charles Townes, εἰδικὸς εἰς τὴν μικροκυματικὴν φασματοσκοπίαν, ἔγινε περισσότερον γνωστὸς τελευταίως ἀπὸ τὰ ἐπιτυχητὰ πειράματα διὰ τὴν πειραματικὴν ἐπαλήθευσιν τῆς εἰδικῆς θεωρίας τῆς σχετικτικότητος διὰ τῶν συγχρόνων χρονόμετρων ἀκριβείας, τὰ ὁποῖα ἐτελειοποίησε ὁ ἴδιος ἐν συνεργασίᾳ μὲ ἄλλους ἐπιστήμονας. Μὲ τὰ ἐν λόγῳ πειράματα ἠσυχολήθη καὶ ὁ ἡμερήσιος τύπος.

Τελευταίως πλῆθος πιστῶν ἐπληροφορήθησαν τὰς χριστιανικὰς πεποιθήσεις τοῦ ἐν λόγῳ ἐπιστήμονος εἰς τὴν Λουθηρανὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Τριάδος τῆς Νέας Ἱερουσολέουσης, καὶ παρηκολούθησαν τὴν ὁμιλίαν του εἰς μίαν σειρὰν διαλέξεων, ποὺ ἐδόθησαν εἰς τὸν ναὸν ἀπὸ διακεκριμένους ἐπιστήμονας, ἱστορικούς, θεολόγους καὶ φιλοσόφους.

Ὁ καθηγητὴς Townes ἀνεφέρθη εἰς τὴν ἀνάγκην, τὴν ὅτιαν αἰσθάνεται ὁ φυσικὸς ἐπιστήμονας, νὰ περιγράψῃ τὴν φυσικὴν πραγματικότητα κατασκευάζων ἓνα γενικότερον σύστημα, μίαν γενικὴν θεωρίαν, ἣ ὁποία περιγράφει ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα φαινόμενα. Κατὰ παρόμοιον τρόπον ὁ ἄνθρωπος, ἐτόνισε, χρειάζεται ἓνα γενικότερον σύστημα, μίαν κοσμοθεωρίαν ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ θεμελιώσῃ τὴν ζωὴν του.

Ἐκ τῶν κυκλοφορούντων τελευταίως βιβλίων ἡ βιογραφία τοῦ Eddington μὲ τίτλον «The life of Arthur Stanley Eddington», γραμμένη ἀπὸ τὸν καθηγητὴν τῆς ἀστρονομίας εἰς τὴν Queen's University εἰς τὸ Kingston Ontario τοῦ Καναδά A. V. Douglas, παρουσιάζει ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον. Τὸ βιβλίον παρουσιάζει ὄχι μόνον τὴν συμβολὴν τοῦ Eddington εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν φιλοσοφίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν βαυβυλιανὴν του θρησκευτικότητα, τὸν χαρακτῆρα του, τὴν ταπεινότητά του καὶ πλείστα περιστατικὰ τῆς ζωῆς του. Ὁ συγγραφεὺς ἀναφερόμενος εἰς τὰς διεθνεῖς ἐκδηλώσεις πένθους ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ θανάτου τοῦ Eddington γράφει τὰ ἑξῆς, διὰ τὰς ἐν Ἑλλάδι ἐκδηλώσεις:

«Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1945 ἐτελέσθη εἰς Ἀθήνας ἓνα ἐπίσημον μνημόσυνον διὰ τὸν Sir Arthur ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» τῆς Ἑλλάδος. Δύο ὁμιλίαι ἔγιναν. Μία προσωπικὴ ἀπότισις φόρου τιμῆς, ἀπὸ ἓνα παλαιὸν μαθητὴν του, τὸν καθηγητὴν κ. Σ. Παλακίδην καὶ μία θεώρησις τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ του ἔργου ἀπὸ

τὸν Δρα κ. Κωτσάκην τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν».

Εἰς τὸ βιβλίον ἐξ ἄλλου «The Evidence of God in an Expanding Universe», New York 1958, περιέχονται αἱ μεταφυσικαὶ ἀπόψεις 40 Ἀμερικανῶν ἑπιστημόνων κύρους, καθηγητῶν εἰς διάφορα Ἀμερικανικὰ Πανεπιστήμια καὶ ἄλλα ἀνάτατα ἰδρύματα, ἐρευνητῶν εἰς διάφορα πεδία τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, μελῶν τῶν ἀξιολογοτέρων ἀμερικανικῶν ἀκαδημιῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν. Οἱ ἐν λόγῳ ἐπιστήμονες φυσικοὶ, βιοφυσικοὶ, ἀστρονόμοι, βιολόγοι, ἰατροὶ, γεωχημικοὶ καὶ λοιποὶ ἐκπρόσωποι τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν εἶναι φανερόν ὅτι γνωρίζουν καλῶς τὰ ὅρια τῆς ἐπιστήμης των καὶ ὅταν εἰσέρχονται εἰς μεταφυσικὰ πεδία, ὅπως εἰς τὸ παρὸν βιβλίον, πάλιν τὸ γνωρίζουν.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ δώσῃ κανεὶς ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ παρόντος σημειώματος ἔστω καὶ σύντομον περίληψιν τῶν ἐνδιαφεροσῶν ἀπόψεων, ποὺ περιέχονται εἰς τὸ ἐξαιρετικὸν αὐτὸ βιβλίον. Ἀναφέρονται μόνον μερικὰ ἀπὸ τὰ περιεχόμενα: «Τρισεκατομμύρια ζόντων κυττάρων διαλαλοῦν τὸ μήνυμά των», «Ἡ Γένεσις ὑπὸ τὸ φῶς τῆς συγχρόνου ἀστρονομίας», «Ὁ Μέγας Σχεδιαστὴς», «Μία ματιὰ πίσω ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς νόμους», «Χημικοὶ νόμοι καὶ Θεός», «Τὸ πολὺπλοκον τῆς φύσεως καὶ ὁ Θεός», «Ὁ Θεὸς καὶ ἡ ἐξάσκησις τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματος», «Τὸ σύμπαν ὑπὸ κεντρικῶν ἑλεγχῶν», «Σύμφωνία μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ Πίστεως».

Ἀλλὰ καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Werner Heisenberg, «Φυσικὴ καὶ Φιλοσοφία, ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν νεωτέραν ἐπιστήμην», Νέα Ἱερουσολέουσα 1958, ἀποτελεῖ καιρὸν πλῆγμα κατὰ τοῦ «ἐπιστημονισμοῦ».

Εἰς ἐκεῖνους ποὺ νομίζουν ὅτι ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ λογικὴ ἠμποροῦν μόνον νὰ λύσουν ὅλα μας τὰ προβλήματα καὶ ὅτι «κάθε πίστις πρέπει νὰ βασίζεται εἰς μίαν λογικὴν ἀνάλυσιν κάθε ἐπιχειρήματος καὶ προσεκτικὴν σκέψιν» ὁ Heisenberg ἀπαντᾷ:

«Εἶναι ἀληθὲς ὅτι προσεκτικὴ σκέψις βασιζομένη μόνον ἐπὶ καθαρῶς λογικῶν ἐπιχειρημάτων δύναται νὰ μάς σώσῃ ἀπὸ πολλὰς πλάνων καὶ κινδύνων... ἀλλὰ ἐνθουμούμενοι τὴν ἐμπειρίαν μας εἰς τὴν νεωτέραν φυσικὴν εἶναι εὐκόλον νὰ ἴδωμεν, ὅτι ὑπάρχει πάντοτε μία βασικὴ συμπληρωματικότης μεταξὺ σκέψεως καὶ ἀποφάσεως. Εἰς τὰς πρακτικὰς ἀποφάσεις τῆς ζωῆς θὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ προχωρήσῃ κανεὶς εἰς ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ ἢ κατὰ μῆδ ἄποφάσεως καὶ πάντα θὰ ἔχῃ κανεὶς ἀνεπαρκῆ δεδομένα. Ἡ ἀπόφασις λαμβάνεται τελικῶς μὲ τὸν παραμερισμὸν τῶν ἐπιχειρημάτων... καὶ ἀνακοπὴν κάθε περαιτέρω συλλογισμοῦ. Ἡ ἀπόφασις δύναται νὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα σκέψεως, ἀλλὰ ταυτοχρόνως εἶναι συμπληρωματικὴ τῆς σκέψεως, ἀποκλείει τὴν σκέψιν. Καὶ αἱ πλέον σοβαρὰ ἀποφάσεις τῆς ζωῆς πρέπει πάν-

τοτε νὰ περιέχουν αὐτὸ τὸ ἀναπόφευκτον στοιχείον τοῦ ὑπερολογικοῦ.

Ἡ ἀπόφασις καθ' ἑαυτὴν εἶναι ἀναγκαία, διότι πρέπει νὰ βασισθῶμεν κάπου, εἰς κάποιαν ἀρχήν, ἢ ὅποια πρέπει νὰ κατευθύνῃ τὰς πράξεις μας. Χωρὶς τοιαύτην ἀκλόνητον στάσιν αἱ πράξεις μας θὰ ἔχαναν κάθε δύναμιν.

Καὶ ὁμολογουμένως θὰ εἶναι τραγικὸν διὰ τὸν ἄνθρωπον τῆς ἐποχῆς μας, ποὺ καυχᾶται διὰ τὰ ἐπιστημονικὰ του κατορθώματα νὰ διαπιστώσῃ ὅτι αἱ πράξεις του ἔχασαν κάθε δύναμιν, διότι προχωρεῖ, χωρὶς ἀρχῆς αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ κατευθύνουν τὰς πράξεις του, πρὸς μίαν παράλογον καὶ δεισιδαίμονα ἐπιστημολογίαν.

Νέα Ἰόρκη.

ΧΡ. ΚΟΥΡΗΣ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Κ. Τ α σ. Γ ι α ν. Ἐνταῦθα: Σᾶς εὐχαριστοῦμε διὰ τὰ καλά σας λόγια. Σᾶς εὐχόμεθα καλὴν σταδιοδρομίαν. Τὸ ποιήμα σας «Στὸν Διγενῆ» ἀρετὰ καλόν. Ἴσως ἕνα ξανακτύταγμα νὰ τοῦ ἔδιδε τὴν ἀπαιτουμένην ἀριότητα. κ. Δ. Μ π ο σ. Θεσ/νίκην: Εὐρίσκεσθε εἰς καλὸν δρόμον. Ὁ στίχος σας ἐμφανίζεται ἀλοδοουμένως. — δ. Ἄ λ κ. Μ π ρ ο υ ζ. Θεσ/νίκην: Εἶναι ὀραιότατον τὸ θέμα σας. Μόνον ποὺ τὸ ποιήμα σας ὑστερεῖ εἰς τὴν στιχογραφικὴν. Πιστεύομεν ὅτι ἡ συστηματικὴ μελέτη θὰ σᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ στιχογραφικὰ λάθη. — κ. Α. Κ λ ἦ μ. Ἐνταῦθα: Μᾶς συνεκίνησε ἡ ἀποστολὴ τῶν ποιημάτων σας, τὰ ὁποῖα ἔχουν γραφῆ ἄλλοτε ἀπὸ τόσα χρόνια! Τὸ προσωπικὸν ὕφος εἶναι καταφανές, πρᾶγμα σημαντικὸν διὰ κάθε πνευματικὴν δημιουργίαν.

— κ. Β. Τ ζ. Ἐνταῦθα: Εὐρίσκεσθε ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχήν. Μελετήσατε νεοελληνικὴν ποίησιν.

— κ. Π ρ. Κ α λ. Ἐνταῦθα: Σᾶς συγχαίρομεν διὰ τὰς εὐγενικὰς σας φιλοδοξίας. Τὸ γεγονός ὅτι ἀσχολεῖσθε σοβαρῶς μὲ τὸς ἀλαστικούς, ἀποδεικνύει καὶ ἐμπράκτως ὅσα λέτε.

Ἡ πλήρης ἐπιστημονικὴ σας κατάρτισις θὰ σᾶς βοηθήσῃ διὰ νὰ γίνετε καὶ σεῖς ἄξιος ἐργάτης τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Πολὺ ἐνδιαφερόμενοι αἱ ἀπόψεις σας. Τὰ ποιήματά σας ὑστεροῦν κάπως εἰς τὴν μορφήν. Ἔχετε πολλὰς δυνατότητας. — κ. Γ. Ο. Μ ο.δ. Ἐνταῦθα:

Ἐνῶ καὶ εἰς τὰ δύο ποιήματά σας ἀρχίζετε πολὺ καλά, ὅσον προχωρεῖτε χαλαρώνετε τὴν ποιητικὴν ἔντασιν. Ἴσως ἔχετε ἀνάγκην ἐκφραστικῆς ἀνανεώσεως. Εἰς τὸ τρίτον ποίημα σας παρουσιάζετε αἰσθητὴν διαφορὰν. — δ. Κ. Χ.

Ε ὕ σ τ ρ. Ξάνθην: Χαιρόμεθα διὰ τὴν σημειωμένην πρόδόν σας εἰς τὸν στίχον. Εἰς αὐτὰ ποὺ μᾶς ἀπεστείλατε διαβλέπομεν τὰς σημαντικὰς δυνατότητας, τὰς ὁποίας ἔχετε. Τὰ «Νεκροὶ ἀθάνατοι», «Ἐπιστροφή πρὸς τὸ πνεῦμα», «Στὸν Ἄρειο Πάγο» καὶ «Νικημένοι», εἶναι ποιήματα μὲ ἀξιόσεις. — κ. Κ. Π. Σπάρτην:

Μᾶς εὐρίσκουν συμφώνους σὲ πολλὰ σημεία αἱ ἀπόψεις σας. Πράγματι τὸ παιδί εἶναι ὅπως τὸ περιγράφετε. Σᾶς συγχαίρομεν διὰ τὸ καλὸν σας γράψιμον — κ. Δ. Β. Ν τ α ο υ σ.

Προσέχετε τὰς λέξεις ποὺ χρησιμοποιεῖτε. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις εἶναι ἀντιποιητικά. — κ. Μ π. Ν ε ρ ο μ. Ἐνταῦθα: Ξεχωρίζομεν τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» διὰ τὴν ἐσωτερικὴν μουσικότητα τοῦ στίχου του. Ὡς τὸσον ἔχετε ἀνάγκην περισσοτέρως ἐργασίας. Αἱ δυνατότητες ὑπάρχουν. Εἰς τὸ «Ἐλθέτω ἡ Βασιλεία Σου!» ἡ καλὴ ἐντύπωσις τοῦ ἀρμονικοῦ στίχου διατηρεῖται μόνον εἰς τὰς δύο πρώτας στροφάς. — κ. Β. Π α π α δ. Ἐνταῦθα: Χαιρόμεθα διὰ τὴν ἀριότητα τῶν στίχων σας. Ἡ πρόδός σας εἶναι προφανής. Ἐκρατήσαμεν τὰ ποιήματά σας.

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» Ἐκδόσις Χριστ. Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρότση 14, Ἀθήναι (Τηλ. 35-023).— Θεσ/κῆς: Ἄγ. Σοφίας 38.—Πειραιῶς: Φίλωνος 34α.—Ἰππεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατρίδης, κατοικία Ἀριστοφάνους 10, Ἀθήναι (1).—Ἐτησίαι συνδρομὴ δρχ. 45, ἐξωτ. δολλ. 3.—Προστ. τυπογραφείου Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομιχάλη 176.—Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.